

**Commentaria et disputationes scholastica in Summam D.
Thomae Aquinatis**

Nazarius, Johannes P.

Coloniae, 1621

Qvaestio XXVII. De proceßione diuinarum personarum, in quinque
articulos diuisa.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-82303](https://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:hbz:466:1-82303)

PARS PRIMA
SVMMAE THEOLOGIAE
S. THOMÆ AQVINATIS

CVM COMMENTARIIS ET
SCHOLASTICIS DISPUTATIONIBVS

R. P. F. IOANNIS PAVLI NAZARII
CREMONENSIS, ORDINIS PRÆDICATORVM, SACRA
THEOLOGIAE MAGISTRI, ET IN STUDIO GENERALI
Bononiae nunc secundò Regentis.

TO·MVS SECUNDVS *Collegii Societatis Iesu*
TRACTATVS DE TRINITATE. *Paderbornæ 1758.*

QVAESTIO XXVII.
De processione diuinarum personarum, in quinque
articulos diuina.

CONSIDERATIS autem his,
qua ad diuina essentia unitatem
pertinet, restat considerare de
his, que pertinent ad Trinitatem
personarum in diuinis. Et quia
personae diuinae secundum relatio-
nes originis distinguuntur, secun-
dum ordinem doctrinæ, prius considerandum est de
origine, siue de processione. Secundum de relationibus origi-
ni. Tertiò de personis.

CIRC A processionem queruntur quinque.

Primò, Vtrum processio sit in diuinis.

Secundò, Vtrum aliqua processio in diuinis genera-
tio dici possit.

Tertiò, Vtrum præter generationem aliqua alia pro-
cessio possit esse in diuinis.

Quartò, Vtrum illa alia processio possit dici genera-
tio.

Quintò, Vtrum in diuinis sint plures processiones
quam due.

PARTITIO TRACTATVS, ORDO, ET
modus in eo procedendi, & ratio ordinis arti-
culorum prime questionis.

COMMUNEM & absolutam diuinitatis el-
sentiam, de qua differunt huc usque S. D.
subsequuntur modo nostro intelligendi ea, qua
relativa sunt ac singularium propria trium eius-
dem numero naturæ personarum, de quib. præ-
sens, cuius inscriptio est: De Trinitate, tractatus
institutus; quem hic S. Tho. in tria præcipua ca-
pita distinguit; quorum *primum* agit de origine
siue de processione diuinarum personarum; se-
cundum de relationibus originis; postremum
autem de personis.

Ratio ordinis est; quoniam diuinæ personæ
per relationes originis, id est, consequentes ori-
gines distinguuntur, & per easdem etiam consti-
tuuntur; igitur primò consideranda sunt origi-
nes, siue processiones, secundò relations & ter-
tio personæ. Cuius ordinis hanc etiam possu-
mus ex Præcipatetica doctrinæ præscripto ratio-

A nem reddere singula tractatus capita comple-
tentem. In qualibet scientia & in quoquoque il-
lius tractatu supponitur illius subiectum, cuius
principia in prima doctrinæ parte considerantur;
deinde subiectum ipsum in communis, ac postea
partes illius subiectuæ, & demum proprietates
& passiones ex cuius quidditate & singulari par-
tium natura profluëtes. Quem ordinem obseruat
Arist. in libr. Phys. vt ibidem aduertit S. Thom.
Cum itaque subiectum huius tractatus sit diuin-
arum Trinitas personarum, quæ diuinæ ipsæ
personas unius essentia significat, vt numero ter-
nario numeratas, iuxta prædictum Arist. docu-
mentum considerat primò S. Th. diuinarum per-
sonarum principia constitutiva & distinctiva,
qua sunt relationes consequentes originis; de quib.
vt ipsarum relationum fontibus, primò ag-
endum erat; secundò disserit in communis de nomine
& ratione personæ secundum illius absolutam
considerationem; tertio de singulis agit personis
in particulari, vt de quibusdam partibus per-
sonæ subiectuæ; quartò docet conuenientia per-
sonæ communiter sumpta, quatenus comparatur
essentia, relationi & actui notionali. Postremò
tradit proprietates ac quasi passiones personarum;
qua sunt æqualitas, similitudo, missio, &c.
Ordinem autem earum partium, in quas haec
præcipua capita diuiduntur, aperiemus in singu-
lis membrorum siue questionum exordijs.

Sed antequam ulterius procedamus, recoléda
est doctrina D. Th. superioris tradita in 1. q. a. 8. vbi
tria dixit. *Primum: Sacra doctrina non arguit ad*
sua principia probanda, sed ex eis procedit ad a-
liquid demonstrandum. Secundum: eadem sacra
doctrina disputat arguendo contra negantes
principia, qua sunt articuli fidei, si aduersarij in-
fideles aliqua ex eis concedant. Tertium: contra
negantes & nihil concedentes disputat tantum
soluendo eorum argumenta; quoniam, cum fides
initiatur infallibili veritati, rationes qua possunt
adduci contra fidem non sunt demonstrationes
sed solubilia argumēta. Verum licet sacra Theo-
logia non probet sua principia, ea tamen explicat
& probabiliter ostendit esse vera, & demonstrat
ea esse euidēter credibilia; quod egregiè præstitit
S. Tho. in tota doctrina sua, ac præsertim in qua-
tuor libris contra Gentes. nam, qua fidei sunt,
Naz. in 1. part. D. Th. tom. 2. Societatis
jesu Paderbornæ pos-

mi-
ver-
ie
ue-
sc.

2
pollunt probari secundum communem ratio- A sanctus esset verus Deus. Quod est contra id, quod dicitur de filio. 1. Ioan. vlt. Ut simus in vero Filio eius. Hic est verus Deus. Et de Spiritu sancto dicitur 1. Cor. 3. Ne-
ficit, quia membra nostra templum sunt. Spiritus sancti: templum autem habere filius Dei est. Alij vero hanc
processionem acceperunt, secundum quod causa dicitur
procedere in effectum, in quaum vel mouet ipsum, vel
similitudinem suam ipsi inservit. Et sic accepit Sabellius
dicens, ipsum Deum Patrem Filium dici, secundum
quod carnem assumpsit ex Virgine. & eundem dicit
Spiritum sanctum, secundum quod creaturam rationa-
lem sanctificat, & ad vitam mouet. Huic autem accep-
tioni repugnat verba Domini de se dicentes. Ioan. 5.
Non potest facere a se filium quicquam, e & multa a-
lia, per quae ostenditur, quod non est ipse Pater, qui Fi-
line. Si quis autem diligenter consideret, tunc que accep-
pit processionem, secundum quod est ad aliquid extra.
Vnde neuter posuit processionem in ipso Deo. Sed, cum
omnis processio sit secundum aliquam actionem, sicut secun-
dum actionem, qua tendit in exteriorum materiam, est
aliqua processio ad extra; ita secundum actionem, que
manet in ipso agente, attenditur processio quae ad
intram. Et hoc maximè patet in intellectu, cuius actio, sc.
intelligere manet in intelligentie. Quicunque autem in-
telligit, ex hoc ipso, quod intelligit, procedit aliquid in-
tra ipsum, quod est conceptio rei intellectae ex vi intel-
lectu sua proueniens, & ex eius notitia procedens. Quam
quidem conceptionem vox significat, & dicitur ver-
bum cordis, significatum verbo vocis. Cum autem Deus
sit super omnia, et quia in Deo dicuntur, non sunt intel-
ligenda secundum modum instarum creaturarum,
qua sunt corpora, sed secundum similitudinem supre-
marum creaturarum, qua sunt intellectuales substan-
tia, a quibus etiam similitudo accepta deficit a repre-
sentatione diuinorum. Non ergo accipienda est proces-
sio secundum quod est in corporalibus, vel per motum
localis, vel per actionem aliquam cause in exteriorum
effectum, ut calor a calefaciente in calefactum; sed secun-
dum emanationem intelligibilem, ut poterit verbi in-
telligibile a dicente, quod manet in ipso. Et sic fides Ca-
tholica a processionem ponit in diuinis.

Ordo articulorum.

Est igitur prima quæstio de processione di-
uinarum personarum, quam S. Thomas in quin-
que distinguit articulos; in quorum primo de
processione disputat in communi, tractans simili-
an sit & quid sit; deinde ad eius species, siue mo-
dos descendens de ea primo tractat, quæ actio est
intellectus, etiamque vere & propriè generatio-
nem esse demonstrat; deinceps in 3. a. aliam, quæ
actio voluntatis est, ex natura diuina, prout in-
tellectualis est, ratione deducit. in 4. vero art. cam
formaliter distinguit a processione, quae est secun-
dum intellectum; & tandem ad doctrinæ
complementum apponit 5. a. de numero proces-
sionum.

ARTICVLVS I.

Vitrum processio sit in diuinis.

160
1. dif. 13. a. 1.
Et 4. cont. c.
2. Ep. 9.
3. a. 1.19
Q. 2. 6. 2.
215

Ad primum sic proceditur. Videtur, quod in Deo
non posset esse aliqua processio. Processio enim fa-
cilitat motum ad extra; sed in diuinis nihil est mobi-
le, neque extraneum. Ergo neque processio.

2 Præterea. Omne procedens est diuersum ab eo, a
quo procedit. Sed in Deo non est aliqua diuersitas, sed
summa simplicitas. ergo in Deo non est processio ali-
qua.

3 Præterea. Procedere ab alio, videtur rationi pri-
mi principi repugnare: sed Deus est primum principi-
um, ut supra* ostensum est. ergo in Deo processio la-
cum non habet.

Sed Contra est, quod dicit Dominus Ioann. 8. Ego ex
Deo processi.

Respondeo. Dicendū, quod diuina Scriptura in rebus
diuinis nominibus ad processionem pertinentibus vitetur.
Hæc aut processionē diuersi diuersimode acceperunt. Qui-
dā. n. acceperunt hanc processionē, secundū quod effectus
procedit a causa. Et sic accepit Arrius, dicens filium proce-
dere a patre, sicut primam eius creaturā. e & Spiritum
sanctum procedere a Patre, & Filio, sicut creaturam v-
triusque. Et secundū hoc, neque Filius, neque Spiritus

C D secundum actionem, que tendit in exteriorum materiam, est
aliqua processio ad extra; ita secundum actionem, que
manet in ipso agente, attenditur processio quae ad
intram. Et hoc maximè patet in intellectu, cuius actio, sc.
intelligere manet in intelligentie. Quicunque autem in-
telligit, ex hoc ipso, quod intelligit, procedit aliquid in-
tra ipsum, quod est conceptio rei intellectae ex vi intel-
lectu sua proueniens, & ex eius notitia procedens. Quam
quidem conceptionem vox significat, & dicitur ver-
bum cordis, significatum verbo vocis. Cum autem Deus
sit super omnia, et quia in Deo dicuntur, non sunt intel-
ligenda secundum modum instarum creaturarum,
qua sunt corpora, sed secundum similitudinem supre-
marum creaturarum, qua sunt intellectuales substan-
tia, a quibus etiam similitudo accepta deficit a repre-
sentatione diuinorum. Non ergo accipienda est proces-
sio secundum quod est in corporalibus, vel per motum
localis, vel per actionem aliquam cause in exteriorum
effectum, ut calor a calefaciente in calefactum; sed secun-
dum emanationem intelligibilem, ut poterit verbi in-
telligibile a dicente, quod manet in ipso. Et sic fides Ca-
tholica a processionem ponit in diuinis.

Ad Primum ergo dicendum, quod obiectio illa pro-
cedit de processione, que est motus localis, vel quia est se-
cundum actionem, tendentem in exteriorum mate-
riam, vel in exteriorum effectum; talis autem processio
non est in diuinis, ut dicitur est.

Ad Secundum dicendum, quod id, quod procedit se-
cundum processionem, que est ad extra, oportet esse diu-
ersum ab eo, a quo procedit. Sed id, quod procedit ad
intram processu intelligibili, non oportet esse diuersum;
immo quanto perfectius procedit, tanto magis est vnum
cum eo, a quo procedit. e Manifestum est enim, quod
quanto aliquid magis intelligitur, tanto conceptio intel-
lectualis est magis intima intelligenti, & magis v-
num. Nam intellectus secundam hoc, quod actu intelli-
git, & secundum hoc sit magis vnum cum intellectu.
Vnde, cum diuinum intelligere sit in fine perfectionis,

E (ut supra dictum est*) necesse est, quod verbum diuinum 4. 14. 6. 2.
sit perfecte vnum cum eo, a quo procedit absque omni di-
uersitate.

Ad Tertium dicendum, quod procedere a principio,
ut extraneum, & diuersum, repugnat rationi primi
principi. sed procedere ut intimum, & absque diuer-
sitate per modum intelligibilem, includatur in ratione
primi principi. Cum enim dicimus adificatorem primi
principi domum in ratione huius principi, includitur con-
ceptio sua artis, & includeretur in ratione primi prin-
cipi, si adificator esset primum principium. Deus autem
qui est primum principium rerum, compar-
etur ad res creatas, ut artifex ad
artificariā.

Sen-

225
2152
215

215

188

188

QUATVOR explicat Cai. inscriptionis vobula. *Primum* est *procesio*; cuius significatio multiplex declaratur in corpore, & latius de potent. q. 10. a. 1. Sumitur autem hic communiter, prout abstrahit a quolibet processionis modo spirituali naturæ congruente; localis. n. & quævis corporæ processionis ex perfecta simplicitate, de qua supra qu. 3. remouetur à Deo. Sermo itaque est de processione spirituali communiter sumpta; vt hic etiam adnotauit Sylu. *Secundum* est verbum illud, *fit*, quo significatur esse, vt distinguatur contra intelligi, id est esse secundum rem, distinctum ab esse secundum rationem. *Tertium* est *distincio*, in, quæ denotat inextensitatem, non causalem aut virtualem, sed formalem: atque ideo formaliter sumitur. *Postremum* est illud nomen *diuinis* quo significantur ea, quæ diuina sunt essentialiter, & non participiante tantum; vt patet ex forma propria dubitationis in principio; sic enim ait: *Viderur, quod in Deo non posit esse aliqua processio*; idem ergo significant duæ dictiones illæ, scilicet *diuinis* & *Deo*; constat autem nomen Dei propriè sumptum naturam essentialiter diuinam significare.

Forma Textus.

RESPONDEST primò s. Tho. conclusione generali, cui omnes tam Catholicæ, quam Hæretici consentiunt; secundo refert duos errores circa modum speciale processionis & eos confutat; tertio determinat veritatem.

CONCL. generalis est: *Sacra scriptura in rebus diuinis, quæ scilicet essentialiter sunt diuina, vñit no-*
minibus ad processionem pertinentibus. Loka sacrae Scripturæ plurima sunt; præcipuus est ille, quem allegat s. Tho. in arg. *Sed contra, ex 10. 8. c.* vbi Dominus ait: *Ego ex Deo processio, & c. 15. Spiritus veritatis, qui à patre procedit, & Eccl. 24.* Sapientia genita de seipso ait: *Ego ex ore, (id est intellectu) altissimi produxi primogenitum a ante oem creaturam, & Mich. 5. de Mælia dicitur: Egressus eus à principio, à diebus eternitatis; & præterea, ea omnia loca, in quibus sermo fit de milione Filii à Patre, & de missione Spiritus à Patre & Filio, ad processionem pertinent.*

D Secundo loco refert s. Tho. duos errores circa speciale modum processionis. Primus error fuit Arrij, secundus Sabellij, & primò singulos confutat, deinde simul ambos. *Arrij* itaque hæreticus diuinam processionem, de qua sacra litteræ loquuntur, eam esse interpretatus est, secundum quam effectus à sua causa procedit; *Dixit enim* Filius à Patre procedere tanquam primam eius creaturam, & Spiritum sanctum à Patre & Filio procedere, sicut creaturam vtriusque. *Contra* hunc errorum argumentatur s. Tho. *Quia ex dicta opinione sequeretur, quod neque Filius, neque Spiritus s. esset verus Deus; at hoc adueratur iuris litteris; ergo falsa est dicta sententia.* Probatur minor primò quoad filium. *Nam 1. 10. vlt. dicitur: Vt simus in vero filio eius, hic est verus Deus;* deinde quoad Spiritum sanctum ex 1. Cor. 3. *Nescitis, quia mebra vestra templum sunt Spiritus Sæculi;* templum autem habere solius est Dei. Alius error fuit Sabellij, qui diuinam processionem, de qua loquuntur sacrae Scripturae, interpretatus est de ea processione, qua causa dicitur in effectum procedere, in quantum vel mouet ipsum, vel illi similitudinem suam imprimet; dixit enim Deum Patrem dici Filium, secundum quod carnem assumpit ex Virgine, & eundem dici

A Spiritum sanctum, secundum quod creaturam rationalem sanctificat & ad vitam mouet; hunc errorem impugnat D. Tho. auct. Domini Ioan. c. 5. vbi dicitur. *Non potest à se facere filius quicquam, & alij auctoritatibus, quibus ostenditur non esse eundem Patrem, qui Filius Tandem s. Thom.* vtrumque errorem simul impugnat dicens in hoc vtrumque errare, quod neuter posuit processionem, in ipso Deo, sed vterque accepit processionem, secundum quod est in aliquid extra.

B Ultimò determinat veritatem. Circa quam primum distinguit, secundò probat alterum membrum, tertio proponit conclusionem, & probat.

D *Distincio* est: *Duplex est processio;* quadam ad extra, & quedam ad intra; probatur. Omnis processio est secundum in aliquam actionem; at duplex est actio, vna scilicet quæ tendit in exteriorem materiam, & alia, quæ manet in ipso agente; ergo duplex etiam est processio; vna quæ attenditur secundum actionem ad extra; alia secundum actionem ad intra. Probat autem specialiter s. Tho. esse quandam processionem ad intra ex actione intellectus, que est intelligere quod manet in agente, tali ratione: *Quicunque intelligit ex hoc ipso, quod intelligit, procedit aliquid intra ipsum,* quod est conceptio rei intellectæ ex vi intellectu proueniens, & ex eius notitia procedens; quam conceptionem vox significat & dicitur verbum cordis, significatum verbo vocis; ergo est quedam processio ad intra secundum actionem, que manet in agente.

mi-
s ver
bie
ze-
fie.

SECUNDA CONCL. est: *In diuinis accipienda, est processio secundum emanationem intelligibilem,* Probatur; quæ in Deo dicuntur, non sunt accipienda secundum modum insimilitudinem supremarum creaturarum, quæ sunt intellectuales substantiae; ergo in diuinis non est accipienda processio, secundum quod est in corporalibus, vel per motum localem, vel per actionem alicuius causæ in exteriorem effectum, vt calor à calefaciente in calefactum; sed secundum emanationem intelligibilem, ut potè verbi intelligibilis à dicente, quod manet in ipso. Antecedens probatur; quoniam Deus est super omnia. Consequens evidens est; quoniam emanatio intelligibilis conuenit supremis creaturis secundum earum nobilissimum gradum & operationem.

Expositio Textus.

ERRORES Arrij & Sabellij latissimè confutat s. Tho. in 4. cont. Gent. à cap. 5. usque ad 11. inclusu. De quibus etiam & alij hæreticorum nostri temporis erroribus circa consubstantialitatem & distinctionem Personatum SS. Trinitatis, hic vberimè disputant Barthol. Torres, Bannes, Zumell, Molin, Valent. & Vafq. ad 5. artic. & Suarez libr. 2. & 3. de Trinitatis mysterio.

Aduerte præterea, non solum primam sed etiam secundam conclusionem certa fide tenendam esse, contra prædictos errores. Nam Filius à Patre procedit, & in ipso manet, sicut ipse de seipso ait 10. 14. *Ego in Patre, & Pater in me est.* Quod etiam D. Athanasius in expositione fidei intellexit significari in illis verbis Ioan. 1. *Vnigenitus, qui est in simo Patre, ipse enarrauit.* Quod aperte significatur in illis verbis eiusdem capituli: *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum.* Quod idem de Spiritu sancto credendum est, cum procedat

F. Io. Pauli Nazarij in D. Tho. Primam Part.

cedat secundum actionem immanentem, quæ est velle sive diligere.

Processio quid sit.
Obseruanda est etiam origo & propria ratio huius notinoris processio, prout ad diuinam transfertur; & origo quidem late & eleganter aperitur à D. Th. de ver. q. 10. 2. 1. Ratio vero, sive descriptio processionis, quam de duabus in Trinitate personis confitemur, hæc esse potest: Processio est origo sive emanatio passiva, secundum rationem formalem actionis immanens diuina personæ ab alia vel ab alijs. Dicitur origo sive emanatio; ut significetur vera, & realis productio, additur vero passiva, ut distinguatur ab actiua productione, qua Pater generat Filium, que generatio actiua nescipatur; & ab actiua spiratione, qua Pater, & Filius spirat Spiritum S. Ultima vero particula, videlicet ab alia, vel ab alijs, duas distinctas significat, uno processionis vocabulo comprehendendi, diuinorum personarum origines, nimirum Filii, qui à Patre solo est, & Spiritus S. qui est à Patre, & Filio.

Denique aduerte, processionem, quæ est secundum actionem transiunt, Deo conuenire, quatenus æterna sive virtutis operatione creaturam in tempore produxit, nec tamen propriè dici processionem hanc in Deo esse: nam processionis vocabulum propriè passuam emanationem ab alio significat, quæ in Deo non est secundum actionem transiunt, nam aliquid in Deo esse idem est, quod formaliter illi secundum se conuenire.

PRIMA CONTROVERSIA.

An per actionem immanentem, ac proferim per intelligere aliquid producatur, & quæ sit ratio producti?

Sententia Doctorum.
QVI docent verbum idem esse cum actu intelligendi, hi consequenter etiæ existimant, nihil per actionem intelligendi produci, quod vere & propriè sit eius effectus; quāvis eorum aliqui ministris sibi consonne loquentes, verbi productionem affirmant. Dur. in 1. dist. 27. q. 2. & Scot. quem refert & tuerit Rada in sua Contr. p. 1. docent verbum idem esse quod intellectus obiecti distincta & explicita; & ait Rada de mente Scoti, verbum non esse terminum aliquem productum per intellectuonem; quia intellectus est actio immanens, quæ non habet terminum productum; Addit tamen hanc quartam suam conclusionem: Verbum intellectus creati est ipsa actualis intellectus per actum dicendi producta; in qua re discordat à Durando, qui non agnoscit in intellectu actu aliquem dicendi distinctum ab actu intelligendi.

Dom. Sot. in 4. dist. 49. q. 2. a. 3. ait, intellectus est ipam obiecti similitudinem per modum actus secundi, sicut species impressa est illius similitudo per modum actus primi; atque ideo non distingui realiter à verbo, sive termino per eam producto sed formaliter tantum; quemadmodum calefactio & calor per eam productus sunt idem re, & formaliter differunt. Quæ fuit sententia Sylu. *supra hoc art.* quam etiam sequitur Molina; qui sentit per omnem actionem immanentem, sive ea sit sensus sive intellectus, produci aliquam speciem expressam. Eadem sententiam sequitur Vasquez *supra quest. 12. a. 2. c. 2.* Sed D. Thom. & eius Schola communiter negat per omnem actionem immanentem aliquid produci; Nam per actus exterorum sensuum existimat nihil omnino produci; per actum autem phantasie & cogitatiæ affirmat terminum aliquem effici, verbo mentis proportionalem. De actibus

A verò intellectus, varia est Thomistarum sententia. Nam Sylu. quem sequitur Ferrar. in 1. con. Gen. cap. 53. existimat, per omnem intellectuonem sive humanam sive Angelicam, sive diuinam sive naturalem sive supernaturalem produci verbum; quamvis de visione beata dicant utrunque partem posse defendi; de qua re satis diximus, *sup. qa. 12. a. 2. Contr. 2. Cap. in 1. dist. 27. q. 2.* sentit, per omnem intellectuonem sive perfectam sive imperficiam formari verbum; sed in visione beata admittit tantum verbum inadæquatum. Iauellus excipit etiam intellectuonem reflexam, qua verbum ipsum intelligitur, in qua negat formari verbum. Caietan. hic negat, non solum in visione beata, verum etiam in intellectu, quam habet Angelus de se ipso, formari verbum; quamvis oppositum videatur admittere de Angeli cognitione, *sup. q. 14. a. 2.* vt ibidem notauimus; quam opinionem ait Barnes esse probabilem; sed oppositam sententiam, nimirum, per omnem intellectuonem naturalem formari verbum, esse D. Thom. quam etiam affirms Zumel.

Radix cantroueris.

Radix vero huius Controueris, est, causa productionis termini sive obiecti intrinseci cognitionis; quam longè diversam assignat Mol. & qui eum sequuntur, ab ea quam ex D. Tho. & Arist. proferunt Capr. Cai. & alij Thomista communiter; ait enim Molina actionem omnem esse aliquius termini producti, & cognoscere ut est actio realiter distincta à cognoscente, nil aliud esse, quam potentiam cognoscendem exprimere, & producere in se vitaliter imaginem rei cognoscendæ. Thomistæ verò dicunt, ob eam causam per actum cognitionis produci terminum, ut cognoscens sit ipsum cognitionem perfectè, & ut ipsum cognitionis sit in actu secundo praesens in esse cognito potentia cognoscitivæ; quæ causæ in sola intellectus, & phantasie cognitione locum habent; & quamvis duæ prædictæ conditiones visioni beatificæ congruant excellenter; ob infinitam tamen actualitatem essentia diuina, nullius in ea causant verbi productionem; prout ostendimus in d. quest. 12. artic. 2. Controuer. 2.

Statutum Controueris.

Vt autem statutum intelligamus huius Controueris, supponenda est in primis ea distinctio, quam hic significauit D. Thom. ex 9. Metaphys. 2. ex 16. Duplex nimirum esse actionum genus; unum earum, quæ transiunt in externam materiam, ut calefacere & secare. Alterum earum quæ manent in agente ut intelligere, sentire & velle. Inter quas multiplex potest assignari differentia. Prima est, quam statuit S. Thom. in 1. q. 56. s. 1. art. a. 1. quod obiectum sive materia actionis transiuntis est ab agente separata; obiectum autem actionis immanentis vnitur agenti, ob eam causam ut scilicet producat actionem; quemadmodum sensibile vnitur sensui ad hoc, ut sentiat: Ita namque se habet obiectum vnitum potentia ad actionem immanentem sicut forma, quæ est principium actionis in alijs agentibus; sicut enim, exempli gratia, calor est principium formale calefactionis in igne, ita species rei visæ est formale principium visionis in oculo. Secunda differentia, quæ sequitur ex prima est, quod actio transiens non est perfectio agentis sed passi; at actio immanentis est perfectio agentis; sicut lucere est perfectio lucidi: hanc differentiam ponit S. Thom. *supra q. 18. a. 3. ad 1. & de ver. q. 8. a. 6. & alibi.* Tertia differentia, quæ sequitur ex prædictis est, quod actio transiens infert ex se passionem, non autem immanentis, ut supra dixit S. Thom. q. 23. a. 2. ad 1. Quarta differentia est, quam statuit idem S. Th.

Differentia.

Statutum Controueris.

Quæstio XXVII.

S. Th. de ver. q. 8. a. 6. quod actio transiens propriè dicitur actio; sed actio immanens propriè dicitur operatio; sequitur hæc differentia ex tercia; quoniam actio propriè nuncupatur illa, quæ infert ex se passionem. *Postrema differentia* est, quod actio immanens est tantum viuentium, & cognoscitum, sed transiens multis etiam alijs conuenit rerum generibus; ut notat S. Th. de poten. q. 10. a. 1.

Actio immanens duplex Sed actio immanens, de qua nobis hic est cum aduersarijs controuerchia, duplex est; Nam quædam est operatio potentia cognoscitiva, ut intelligere & sentire; quædam autem est actio virtutis appetitiva, ut velle gaudere, tristari & irasci; quæ ut videre est in adductis exemplis distinguitur; nā quædam est omnino incorporea & immaterialis, ut intelligere & velle; quædam autem parum supra materiam eleuata, simpliciter autem materialis & corporeæ; cū sit operatio virtutis organica, ut sentire & irasci: De eo tantum operacionis immanentis genere quæstio nobis cum aduersarijs est, quod ad vim pertinet cognoscitum; nam de actione virtutis appetitiva, specialis erit controuerchia in hac ead. q. a. 3.

Præterea, cū in quolibet cognitionis actu, præter potentiam, secundum communiorum Philosophorum ac Theologorum sententiam, tria inter se distincta reperiuntur: Primum est obiectum quod cognoscitur sive per sensum sive per intellectum: Secundum est species sive sensibilis sive intelligibilis. Tertiū est actus ipse cognoscendi; disputatio est inter doctores & interpres D. Thom. an predictis debeat addi quartum, nimirum species quædam expressa, quæ sit similitudo & imago obiecti cogniti per actum ipsum cognitionis intellectuæ aut sensitivæ producta, & quid sit illa species.

Resolutio. His PRAEMISSIS, quibus innotescit proposita difficultatis sensus & nodus; ad eius solutionem recolenda primò sunt ea, quæ de productione verbi contra recentiores ex doctrina D. Tho. supra stabiluimus, qu 12. art. 2. in 2. *Controu.*

vbi diximus, necessarium esse operationem omnem in actu positam ad obiectum aliquod in actu terminari; cū de ratione obiecti quatenus obiectum est, sit esse terminum operationis; rationem autem termini non exercet, nisi sit congruè præsens operanti: eo videlicet modo, quo postulat operationis natura; sive secundum esse locale & naturale, ut visibilis respectu videntis, sive secundum esse obiectuum, ut imaginationis obiectum: cuius esse naturale, aut localem præsentiam imaginatio non requirit; eo quod æquè feratur in rem existentem secundum esse naturæ, & in rem non existentem; in rem loco presentem & absente; quæ ratio multò maior est in quilibet naturali intellectus operatione. Necesse est itaque ut intellectus in omni intellectione præsens habeat obiectum, non in esse naturali sed obiectu, quo sit actu terminus intellectionis: nā quiditas rei materialis, quæ est obiectum proportionatum intellectus nostri secundum illud esse materiale & individuale, quod habet in reru natura, terminus esse non potest immediatus intellectus, quæ immaterialis omnino est; & rem nō existentem æquè cognoscit, ac existentem & absente sive distantem loco sicut præsentem; accidunt enim intellectus obiecto localis præsentia & existentia, sicut album & musicum humanæ naturæ. Igitur necesse est, ut obiectum intellectus nostri constituantur per intellectionis actu in esse abstracto & immateriali; quod fieri nulla alia ratione potest, quæ formando intra se ipsum specie quan-

Articulus Primus.

A dam ipsius obiecti representatiuam quod eius essentiam, non representatis eius individualibus conditionibus, quam speciem nuncupamus verbum & intentionem intellectam, eo quod per eam sibi mens loquatur & obiectum ut libi praesens in esse intelligibili contempletur. *Segitur præterea*, rem quantumvis immaterialem intellectui præsentem secundum esse naturale, ab eo nullo modo cognosci posse; nisi sit etiam actu præsens secundum esse obiectuum, ad quod non sufficit esse rei naturale immaterialis; alioquin anima nostra seipsum per se ipsum, & habitus ac species & suas omnes potentias ac proprietates immateriales semper actu cognosceret. Ratio

Ratio vniuersalitatis verbi ex obiectu intellectu ut sic.

B huius videtur esse: quia esse naturale formaliter & per se loquendō non habet nisi ut rem, cuius est esse, constitutat extra causas suas in gradu entis; quod verò sit acto terminus, & obiectum intellectus, accidit rei prout existit per esse naturale. De ratione verò per se primò termini intellectus est, ut sit intra intellectum secundum esse intelligibile, ut ipsum actus & consummata perfectio; ut intellectus æquè cognoscat existens ac non existens; vnde rei existentia naturalis in actu exercito accidit termino intellectus ut sic. Nec sufficit ad hoc species illa intelligibilis, quæ vocatur impressa; quoniam ut hic aduertit Cai. cū obiectum intellectus dupliciter possit esse præsens intellectus; vno modo, ut comprehendit actus intelligendi; alio modo ut obiectum; priori modo fit præsens obiectum intellectui per speciem impressam; posteriori verò modo per speciem expressam sive verbū; species enim impressa actus intelligendi formale principium est; obiectum autem rationem habet termini: quæ duæ rationes nos tantum diuersæ sunt, sed etiam oppositæ, atque idem diuersorum officiæ sunt. *Præterea* docet Arist. in 3. de *Animæ* intellectum in actu esse rem intellectam in actu; at sine productione verbi id esse non potest; ergo necesse est in omni intellectione naturali produci verbū. Probatur minor; quia res intellecta secundum seipsum, neque est intra intellectum neque vnum efficitur cum illo; nec sufficit species intelligibilis ut intellectus sit vnum in actu cum eo, quod intelligitur; quoniam Arist. in 2. de *Animæ*, tex. 59. *Ratio effectus ex actione intellectus*.

Et statuit differētiam inter intellectum & sensum ex actione intellectus, quod horum obiecta sunt actu per se ipsa extra potentias sensitivas; illius autem, sc. intellectus obiectum est intra ipsum intellectum; quæ differentia nulla protus est, si sola sufficeret species impressa, ut intellectus sit vnum cum intellectu, & ut hoc sit in intellectu; cū æquè recipiatur species sensitibilis in sensu, sicut species intelligibilis in intellectu; igitur significat ibi Philolophus obiectum intellectus per speciem expressam, quæ conceptio est rei intellectæ, esse intra ipsum intellectum. Quo sit ut nulla sit in nobis naturalis intellectio intuitiva, & eadem ratione nulla intuitiva sensatio in phantasiæ cum neutrius obiectum immediatum sit extra sed intra. Dico autem obiectum immediatum, non solum per negationem obiecti tanquam rei prius cognita, sed etiam per negationem alterius quouis modo prius terminantis actu cognitionis. Et ex his soluuntur quedam præcipua argumenta Molinæ.

Videnda sunt, quæ supra diximus in *allegata* *Controuer.* & ea quæ scribit Ferrariensis in 1. cont. *Gentes cap. 53.* ex quibus etiam patet, sensum exteriorum nullum ibi formare verbum, aut rei, *Sensus exterior nullus* quam sentit idolum; ut etiam aperte docet S. Th. *formatum in qual. s. a. 9. ad 2.* quod tamen ibidem affirmat de dolum.

virtute imaginativa dicens; Non autem ipse sensus A
exterior format sibi aliquam formam sensibilem; hoc
facit virtus imaginativa, cuius forme quodammodo simile
est verbum intellectus, & infra q. 85. a. 2. ad 3. sic
ait: *Imaginativa format sibi aliquod idolum rei absen-
tiae, vel etiam numquam visa;* non habet tamen ido-
lum illud propriam rationem verbi, sed similitu-
dinem; quia ubi propriè est verbum, ibi locutio
est, quæ solius est intelligentis naturæ: unde, sic
ut de brutis non nisi impròprie dicitur, ita & de
sensibus; quod eleganter significavit Cicero in *i.*
de *Orat.* cùm dixit: *Hoc uno præstamus vel maximè
feris, quod colloquimur inter nos, & quod
exprimere dicendo, sensa possumus; sed de hoc
satis diximus in alleg. *Contr.**

Signatur Secundo ad maiorem prædictorum intelligentiam, explicanda est diligenter conuenientia & tres differ- tiam, explicanda est diligenter conuenientia & entia inter spe- differentia inter speciem impressam & expref- ciam impressam sive verbum. Conveniunt autem in hoc quod sam, & spe- vtraque est species & similitudo rei intellectus; ciam expre- vt notat S. Thom. in d. c. 53. sed in tribus differunt: sam, & ex- primum est quod species impressa forma quædam plicatur, est per quam fit intellectus in actu primo, & ac quomodo secunda. Nam, vt ait S. Thom. in dicto cap. intellectus existens in actu per huiusmodi speciem sic ut per propriam formam intelligit rem ipsam; species autem expressa, quamvis perfectio sit quædam intellectus, non tamen est forma ipsius constitutiva in actu primo vel secundo simpliciter, id est; omnibus modis; sed quoad perfectio- nem ipsius actus secundi; que differentia mani- festatur ex secunda, nimirum, quod species im- pressa principium est intellectus; expressa ve- rò terminus quidam est, vt intentio intellectus per illam producatur; nam, vt ibidem inquit S. Thom. Per hoc quod species intelligibilis, que est forma intellectus & intelligendi principium, est similitudo rei exterioris, sequitur quod intellectus intentionem formeret illius rei similem, quia quale est unum quodque talia ope- ratur. Ex quibus duo sequuntur: Primum est, intellectum priorum esse specie illa expressa sive intentione intellectus que terminus est intellectus, eo modo quo via quilibet proprium suum terminum antecedit, & fieri prius est quam fa- etum esse. Sed notiam in intentione intellectus sive verbo, complementum est intellectus, id- circò docet ibidem S. Thom. intellectum for- mando huiusmodi intentionem rem intelligere,

Species non
est sicut se-
men, contra
Bann. Zum.
et alios.
& ab aliis loquendo dicendum non est, intel-
lectum intelligere nisi verbo formato. Secundo se-
quitur, speciem impressam non esse veluti semen,
quod implicitè tantum continet rem cuius est
semen: vt docent hic Bannes, Zumellus & alijs
quidam expoſitores; nam ex relata doctrina S.
Thom. perspicue pater, speciem impressam esse
formalem rei similitudinem; nec tamen sequitur,
vt deducunt prædicti, intellectum semper intel-
ligere, quamdiu species est in intellectu: nam
cum sit in eo per modum habitus, quo liberè v-
titur intelligens, quando voluerit, nunquam ex-
hibit in actu secundum, nisi accidente intentio-
ne libera intelligentis. Ex quo sequitur *tertia*
differentia; scilicet speciem expressam cessante in-
tellectione cessare; quia nimur terminus illius
intrinsecus est, vt consummata perfectio: spe-
ciem autem impressam abeunte intellectione in
intellectu manere; quia forma illius est, consti-
tuens illum in actu primo.

Tertio considerandum est, dupl. intelligi posse speciem ex pref. seu verbum esse obiectum seu terminum actus intelligendi; uno modo, quate-

A nus res talis est: scilicet qualitas spiritualis, intellectum & eius actum perficiens; & hoc modo non est obiectum intellectus, nisi quod actum reflexum, quo se ipsum & suum actum, suamque perfectionem intelligit. *Alio modo*, quatenus imago est, & hoc dupliciter, uno modo in actu signato considerando scilicet ipsius naturam & quiditatem, quia a ceteris rerum generibus & speciebus distinguitur, qua est etiam contemplatio verbi, ut res quedam est: & hoc etiam modo non cognoscitur, nisi cognitione reflexa; Altero modo potest intelligi verbum esse obiectum seu terminum actus intelligendi, quatenus est imago in actu exercito, prout scilicet exercet actum representandi rem, cuius est imago; & hoc solo modo, directe fertur in ipsum intellectus, eodem actu quo rem intelligit verbo representatam; vt hic aduertit Cai. & Ferr. in d. c. & Bannes hic, & alij quidam expoitiones ex doctrina Philosophi, in lib. de Memoria & reminiscencia, c. i. dicentis: cum esse motum in imaginem, & id cuius est imago, quatenus sc. rem, cuius est imago, in actu exercito representat; quo fit ut tali cognitione, que scilicet cognoscitur verbum, & res eo representata, discerni non possit inter verbum & rem, ut hic scire notauit Bannes; sed vt vtriusque differentiam intuetur, cognita per actum reflexum verbi natura saltem imperfecte.

Quād sciendum est, notitiam à qua procedit
verbum in intellectu nostro, dupliciter esse pos-
se, scilicet per modum actus primi, & per mo-
dum actus secundi: & utroque modo potest esse
duplex, nimirum simplex aut complexa. Ver-
bum per se loquendo procedit à simplici notitia
per modum actus primi; sit enim intelligere ex
actu primo, ut causa per se sufficiens ac simplici-
ter necessaria; quandoque tamen procedit à no-
titia per modum actus secundi, simplici vel com-

polita; nam ex simplici intelligentia prioris quidditatis, generatur notitia posterioris, & ex simplici notitia accidentis generatur notitia quædam imperfecta substantiae, & ex notitia complexa principiorum sit medio syllogistico diff. D cursu in nobis notitia conclusionis; sed quod ab actuali vel etiam habituali notitia complexa verbum procedat, non conuenit ipsis, ut verbum est, sed ut tale est; alioquin nunquam nisi ex actuali, vel complexa notitia formari posset, sicut semper formatur saltem mediæ ex habituali simplicium intelligentia, nec actualis sine habituali, nec habitualis complexa sine simplici, quam in se claudit, est per se sufficiens, & multo minus simpliciter necessaria ad verbi productionem; quamvis autem actus & verbum quo ad modum essendi sit nobilior habitu, siue actu primo, quia illa sunt actus simpliciter; habitus autem haber medium essendi modum inter actum & potentiam; quod specificationem tamen æqualis est utriusque nobilitas, & comparantur veluti effectus & eius vniuoca causa; & hoc solo modo, scilicet quod specificationem producitur a-
E etus, & verbum à specie, ut hic se sit notat Caiet. contra Durandum; quod etiam docent expresse verba D. Tho ex 53. illo cap. superius allegata. Aduerte tamen circa predicta primò quod notitia habitualis, ex qua dicimus verbum procedere, est habitualis intrinsecè & secundum se; quamvis ex adiuncto actu secundo fiat actualis denominatio. Aduerte secundò notitiam illam actualem, à qua dicimus quandoque verbum procedere, non esse ipsam verbi productionem; alioquin dictum est verbum semper ab actuali notitia procedere, quia eius productio semper est actualis notitia sed illa

Ex quo
sitia proce-
dat verbi,
et quibus
nominibus
uerit à D.
h. signifi-
atum.

Quæstio XXVII.

actualis notitia est proximum ac formale & effectuum principium productionis & verbi; Nam ex actuali notitia prioris quidditatis vel premisfarū, causatur effectu notitia posterioris quidditatis vel conclusionis.

Quintū notandum est, terminum illum siue obiectum intrinsecum ab intellectu productum multis siue nominibus à D. Th. significatum. Nam primò dicitur *species expressa* vel constituta per intellectum quodl. 5. art. 9. quia exprimitur ab intellectu in actu primo constituto, & representat in actu secundo formaliter intelligibile. Secundū dicitur *verbū cordis*, ut hic & alijs sap; quia, ut ait Aug. lib. 15. de Trin. cap. 10. duplex in nobis est os, unum scilicet corporis, & aliud cordis; prout aperte significat Dominus Matth. 15. dicens: *Non quod intrat in os, coquinet hominem; sed quod procedit ex ore coquinet hominem, & paucis interpositis: Quia autem procedunt de ore de corde exirent, & ea coquinent hominem; de corde enim exirent cogitationes mala &c.* Quibus verbis inquit August. ostenditur apertissimè duplex in nobis os, nimirum corporis, & cordis; quod etiam ibidem probat ex pluribus alijs sacrarum litterarum testimonij. Et quemadmodum duplex in nobis est os; ita duplex est locutio scilicet corporis qua manifesta est, & cordis de qua Sap. 2. dicitur. *Dixerunt cogitantes apud se non repletæ, & Matth. 9. dixerunt intrase; Hic blasphemat.* At vero dicere nihil est aliud, quam verbum proferre, ut ait S. D. infra q. 34. a. 1. ad 3. sequitur ergo duplex etiam esse verbum; unum vocis & alterum cordis, de quibus in dicto art. 1. latius agendum erit cum D. Thom. Cai. & alijs. Turiānus super hoc art. disputat. 2. & 3. vniuersa complexus est spectantia ad dictum primum articulū: q. 34. Tertiò dicitur *conceptus mentis*; cuius rationem reddit Torres in dicta disputatione tertia, quem sequitur Zumel. hic disp. 2. Sed aprior locus erit in 2. art. huius quest. Quartò dicitur *intentionis intellectus, primo contragent.* cap. 53. & 4. cap. 11. & alijs; quia in ea indiferenter intellectus intelligit rem praesentem & absensem, & à materialibus conditionibus abstractam; sine quibus res materialis in rerum natura non existit; quod fieri nullo modo posset, nisi prædictam intentionem sibi formaret intellectus, ut scitè notat Ferr. in dicto cap. 53. Quintò dicitur primò & per se intellectum, & terminus intentionis, de *Potentia q. 9. a. 5.* quoniam est immediatus terminus & obiectum intrinsecum intellectus, & est ratio intelligendi rem ad extra. Per quam autem actionem intellectus producatur verbum, determinabitur inf. in 3. huius a. *Cont.*

Conclusio. *Intellectus noster in qualibet intentione naturali, siue sit naturalis quo ad obiectū, & c. & pro parte.*
Cognitio est naturalis. dupliciter.
 PRIMA CONCL. *Intellectus noster in qualibet intentione naturali, siue sit naturalis quo ad obiectū, siue quo ad modum formatum verbum. Explicatur primò haec conclusio, deinde probatur. Dixi naturali quo ad obiectum siue quo ad modum: quia cognitio viatoris dupliciter potest esse naturalis: uno modo quia est de obiecto naturaliter cognoscibili, qualis est ea quam habet Phyllophilus de rebus naturalibus & substantijs separatis: & haec est naturalis simpliciter. Alio modo cognitio dicitur naturalis quo ad modum cognoscendi per species à rebus acceptas, componendo & diuidendo & discurrendo & conuertendo se ad phantasmata; quamvis talis cognitio sit per lumen supernaturale aut etiam de obiecto supernaturali: qualis est cognitio fidei & prophetiae, quæ supernaturalis est simpliciter, quo ad modum autem siue secundum quid est naturalis. Conclusio nostra proposita est de cogni-*

Articulus Primus.

A tione naturali tam simpliciter, quam secundum quid. Probatur ex primo fundamento: Intellectus noster nullam rem potest intelligere, nisi prius fiat illi præsens ut obiectum; at nulla res potest fieri præsens intellectui ut obiectum, nisi per verbum in ipso intellectu formatum: ergo. Maior & minor supra probata est; Et procedit hoc argumentum, non solum in cognitione nostra sed etiam in Angelica, ut bene aduertit Ferr. & alij. Secundò obiectum proportionatum nostri intellectus est quidditas rei materialis à singularibus abstracta: sed talis quidditas non potest esse obiectum immediatè terminatum nostram intellecti, quatenus est in re; ergo necesse est in intellectu produci verbum, quod sit expressa illius imago, ad quam, ut obiectum intrinsecum terminetur immediatè actus intelligendi; Minor probatur; quia omnis quidditas existens in re est individua & singularis; & quavis per specie impressa representetur ut viuens, non tamen exercet ut sic rationem termini vel obiecti, sed principijs tantum formalis intellectus. Ex dictis sequitur, non solum in intellectione perfecta, sed etiam in imperfecta produci verbum, ut hic aduertit & deducit Caietanus & alijs; Nā eadem semper militat ratio de necessitate præsentiæ & terminationis obiectiæ, sine qua nulla nostra intellectio fieri aut esse potest.

SECUNDA CONCL. *Verbum non est idem, quod species impressa, & multò minus idem est, quod res intellecta.* Hæc patet ex dictis; quia nec species impressa, nec res per eam representata sunt terminus intrinsecus & immediatus intellectus; ergo.

TERTIA CONCL. *Verbum est expressa similitudo rei intellectæ, & obiectum intrinsecum ac terminus immediatus actus intelligendi per ipsum productus.* Hæc conclusio patet ex dictis.

QUARTA CONCL. *Illa propositio, Quicunque intelligit, ex hoc ipso, quod intelligit, procedit aliquid intra ipsum, &c. limitate intelligenda est de homine, tantum viatore.* Hæc conclusio est Cai. Et probatur; quoniam D. Th. à notioribus, quæ in nobis ipsis agnoscimus, inchoans intendit nos eleuare ad inuisibilia & incomprehensibilia Dei: atque ideo procedit argumentando probabiliter ex ijs, quæ in nobis sunt. Cū enim diuini verbi processio sit fide credita, nulla potest necessaria aut evidenti consequentia deduci ex ijs, quæ sunt nobis naturaliter nota. Vnde ratio D. Th. facile solui posset ab infidelis dicendo primo propositionem illam, *quicunque intelligit &c.* vniuersaliter acceptam, prout etiam ad Deum extenditur, falsam esse. Secundò in nobis etiam nō esse omnino certam. Tertiò longè diuerſam esse rationem intellectiōis in Deo, & in nobis; quia diuina essentia, quæ est obiectum intellectiōis Dei, actus purissimus est, atque ideo semper illi præsens ut obiectum intelligibile, & terminus intrinsecus, & immediatus intellectus. Dicit igitur infidelis, non habere locum in Deo causam productionis verbi, sicut in nobis. Probatio itaque D. Th. acceptanda est, ut probabilis ex his, quæ satis evidenter cognoscimus, & experimur in nobis; sed de dicta propositione iterum redibit sermo.

VLTIMA CONCL. *Per actionem sensuum exteriorum, vel etiam sensus communis, nihil producitur.* Hæc patet ex primo fundamento. Et præsertim ex dicto Arist. ibidem relato. Et probatur ex illa regula Arist. in primo Post. *Si affirmatio est causa affirmationis; & negatio erit causa negationis.* At propria causa producendi verbum non est in

prædictis sensibus; quoniam eorum obiecta sunt A per se sufficienter in actu in rerum natura, vt positi in debita distantia possint causare species, & earum actus immediate terminare; igitur, non est ibi necessarius terminus aliquis sensatione productus. Quod autem ait Molina, cognoscere nihil aliud esse, quam exprimere in se rei cognitæ similitudinem, falsum est superius satis ostendimus scilicet in q. 12. a. 2. Contr. 2. Sed cognoscere est cognoscere in se ipsum cognitum perfecte, vt in dicto art. explicauimus cum Caiet.

Argum. & solutio[n]es
Cot. 1. conc. Ob. Rada.

CONTRA primam concl. sunt argum. Scoti Aur. Dur. & aliorum, quæ refert & soluit ex Capr. Cai. & alij.

Sol.
CONTRA eandem concl. argum. Rada Primò: species hæc expressa est eiusdem rationis & speciei cum specie impressa: quia vtraque representat idem obiectum, à quo sumit speciem; at duo accidentia eiusdem speciei non possunt esse in eodem subiecto secundum eos, qui hanc speciem dicunt verbum; ergo non est ponenda huiusmodi species: vel concedendum est duo accidentia solo numero differētia esse in eodem subiecto; quod fieri posse ipsi negant. *Respond.* primò duas illas species quo ad representationem esse eiusdem speciei & rationis: sed quo ad modum causandi tuę concurrendi ad actum intellectus, esse diuersarum specierum; quia una concurredit vt principium; alia vt terminus & obiectum, vnde habent etiam diuersas causas; atque ideo dicendum videtur, eas simpliciter differre specie: & præterea differentias habent supra notatis. Secundò dico minorem intelligendam esse de eodem subiecto secundum eandem potentiam; dicta verò duæ species in diuersa recipiuntur potentia; Nam species impressa informat intellectum immediate; species autem expressa, mediante actu intellectus, cuius est terminus & obiectum; vnde desinente intellectus cessat verbum, non species impressa. Tertiò dico duas has species concurrere diuersimodè ad perfectionem unius actus, atque ideo simili esse posse magis quam duo lumina, quæ ad unius luminis perfectionem concurrunt; quia hæc, cum eodem modo concurrant, non retinent distinctionem, sicut species, quarum maxima est in concurrendo diuersitas.

Obi. 2.
Secundò: superfluit illa species expressa; ergo non est ponenda; antecedens probatur. Talis species non representat perfectius obiectum, quam illa quæ est in memoria; ergo superfluit patet consequentia: quia respectu unius obiecti, sufficit unum representativum perfectum. *Probo* antecedens; Quia ex Aug. 15. de Trin. c. 13. Nihil plus est in prole, id est intelligentia, quam in parente, id est memoria secunda: Estet autem plus, si illa species quæ est in intelligentia, perfectius representaret obiectum, quam illa quæ est in memoria. *Resp.* falsum esse antec. Ad prob. negatur primò consequentia; Quia verbum non est propter perfectiorem representationem, sed vt sit terminus & obiectum interius intellectus. Secundò negatur antecedens. Ad probationem ex Aug. Rcp, ibidem Aug. loqui de aequalitate Verbi diuini cum Patre; nos autem loquimur de verbo creato ac præcipue nostro.

Obi. 3.
Tertiò: illa species non est necessaria ad intelligentium; ergo ponit non debet. Probatur antecedens; quia si huiusmodi species est necessaria, sequerentur duo inconvenientia; alterum quod habitus non est immediatum principiū actus & operationis: alterum verò quod habens habitū non est in potentia accidentali & propinquā ad agen-

dum secundū illum habitum, sed in potentia essentiali & remota, quod est contra Philosophū. Sequela quo vt vtrunque inconveniens illatum patet; quia prærequireretur forma absolute noua prior ipsa operatione, quo posito nec habitus est immediatum principiū operationis, nec habens habitum est in potentia accidentalī ad operandū. Nam tunc agens dicitur esse in potentia accidentalī ad operandū, quād iam est in actu primo perfecto ad agendum, nec noua forma ad id requiritur. *Resp.* falsum est antecedens. Ad probationem negatur sequela duorum inconvenientium; ad probationem dico verbum non esse formam priorem intellectione, cum sit illius terminus & consummata perfectio.

CONTRA eandem conc. sunt argum. quæ referunt & soluunt Bannes, Zumellus & alij.

CONTRA eandem conc. argum. Iauel. volēs probare in cognitione reflexa, qua verbum ipsum intelligitur, non formari verbum. Quia si intelligens verbum producit aliud verbum, erit processus in infinitum. *Resp.* nullum esse inconveniens in actibus intellectus reflexis procedi posse in infinitum; immò necesse est hoc admittere: cum anima possit intellectus numero distinctiones usque in infinitum elicere & singulas intelligere, & eadem ratione terminos earum intrinsecos, qui sunt species expressæ.

CONTRA tertiam concl. argum. Mol. Primò Molina obi. quilibet intelligens experitur se non intelligere 1. cot. 3. cot. imaginem obiecti & in imagine obiectum: sed immediate obiectum ipsum; ergo non ea ratione constituendum est verbum vt obiectuē, & tanquam quid cognitum concurrat ad intellectum. *Resp.* verbum non ita esse intellectum, vt ratione sui, id est, vt tanquam res intellecta & representata terminet actum intellectus; sed est terminus intrinsecus, vt imago in actu exercito. Vnde ad argumentum negatur antecedens; Nam cognitionis imaginis vt imago est in actu exercito, nobis est evidentissima, sicut ipsa cognitionis. Secundò respondetur imaginem vt imago in actu exercito, facile posse latere in cognitione directa, cum non sit ultimus terminus intellectus; de qua revindens est Bannes in *responsione ad tertium suum argumentum*: verum absolutè falsum est antecedens; quia etiā non experiamur talē nos habere imaginem, non tamen experimur nos illam non habere.

Secundò: sequeretur quod intellectus omnia ob. 2. intelligeret in alio. Probatur sequela; nam quādo Sortes conspicitur in speculo, ea ratione dicitur non videri in se, sed in alio, quia conspicitur in sua imagine recepta in speculo. *Resp.* nullam esse conseq. Ad probationem dico exemplū non esse simile; quoniam illud dicitur videri in alio, quod videtur per speciem continentis primò visi: eo modo quo res per speciem adæquata representata dicitur primò visa, sicut speculum primò videtur, quia per speciem speculo adæquata representatur oculo: hoc autem modo verbum non dicitur primò vi-

Ob. 3.
sum. Tertiò: quādo in sensu externo est notitia intuitu obiecti, etiā in sensu interno & in intellectu est notitia intuitu: quæ nō minus pendet à presentia obiecti, cū intuitu sit, quæ p̄deat notitia sensus externi; si ergo eiusmodi presentia obiecti in causa est, cur sensus externus quādo cognoscit, non producat speciem expressam obiecti, etiā erit in causa, cur sensus internum ac intellectus, quādo cognoscit per illas notitias nō producant speciem expressam aut verbum. *Resp.* falsum esse propositio- solu- nem

Quæstio X XVII.

nem assumptam quo ad notitiam intellectus; hęc enim nunquam pendet à præsentia obiecti, sed semper abstrahit ab hic & nunc; Nec intellectus noster in sua intellectione naturali ullam habet aut habere potest cognitionem intuitiūam.

Cont. eandem obiectum pri- mo. *Contra eandem conc. argum. Rada Primò.* Verbum est effectus per se productus à memoria se- cunda; sed obiectum secundum esse cognitum non producitur per se; ergo non est verbum. Minor probatur; quia esse cognitum est ens rationis, quod nullius actionis & productionis potest esse per se terminus; est enim respectus quidam extrinsecus, qui actum intellectus consequtitur. *Resp.* falsam esse minorem propositionē. Ad prob. negatur assumptum; nam vt aduertit Caiet. in sequenti art. Quāuis intelligi nihil ponat in re intellecta, intelligi tamē sic, id est, vt apriū interius intellectū, aliquid reale ponit, nō quidē in re intellectā vniuersaliter, sed in re intellecta sic, id est secundū esse, & habet interi⁹ in cōceptu.

Ob. 2. *Secundò:* si verbum est terminus productus per intellectiōnem, impossibile esset nos intelligere intellectiōnem ipsam, quin simul intelligeremus aliquem terminum per ipsam produci; At consequens est falsum; nam experientia constat nos intelligere intellectiōnem, cum tamen non recordemur, quod aliquid per ipsam producatur; ergo. Probatur sequela maioris; quia si intellectio habet tanquam terminum proprium verbum mentis, diceret ordinem essentiālē & intrinsecum ad verbum, sicut calefactio ad calorem per ipsam productum; ergo nō posset intelligi sine ordine ad verbum, sicut nec calefactio sine ordine ad calorem; quia talis ordo est ei intrinsecus & essentialis. *Respond.* negādo fallitatem consequentis: Ad probationem dicitur; nunquam esse cognitionem perfectam intellectiōnisi cognito illius ordine ad verbum; Nec mirum est ab eo naturam actus non intelligi, qui illius intrinseca non agnoscit. *Secundò* dicitur: omnes cognoscentes intellectiōnem cognoscere ordinem illius ad verbum; quāuis de verbi natura non conueniat; dum alij statuant idem esse cum re cognita; alij cum ipso intelligere; & alij speciem esse distinētam realiter à prædictis. *Tertiò* negatur sequela maioris; Ad probationem negatur assumptum; quia verbum est propter intellectiōnem, & non è contra. *Quarto* respondeo intellectiōnem posse dupliciter considerari; vno modo vt actio est, & sic speciem sumit à specie impressa, quae est eius principium, à qua etiam dependet in cognoscē; alio modo potest considerari vt via quādam est & tendentia in suam perfectionem & obiectum; & hoc modo non potest intelligi sine verbo, sicut nec motus sine termino.

Ob. 3. *Tertiò* intellectio est actio immanens; ergo nō habet terminum per ipsam productum; ergo verbum non est terminus productus per intellectiōnem. Probatur prima consequentia ex Arist. 9. *Metaph. cap. 7.* vbi distinguens actionem immanentem à transeunte ait; hanc habere aliquid operatum per ipsam tanquam terminum. illam autem scilicet immanentem nullum habere operatum. *Respond.* primò cum Caiet. differunt illam inter actionem immanentem & transeuntem intelligendam esse, vel quo ad necessitatem vt sensus sit: Operatio tranliens habet necessariō operatum; immanens verò non necessariō infert aliquid operatum, quamvis possit habere aliquid operatum; quoniam habitus ex frequentiā actibus immanētibus generatur; Vel intelligēda est quo ad ordinē, vt sit sen-

Articulus Primus.

sus: Actio transiens habet opus sic, vt ordinetur ad ipsum; Actio vero immanens nō habet opus; quia non per se ordinatur ad opus aliquod, sed si quando habet opus, illud ordinatur ad ipsum. Sic igitur in proposito intelligere non necessariō producitur verbū, nec quando producitur ad illud ordinatur; sed è contra; quia conceptio ad perfectionem ordinatur actus intelligendi. *Secundò resp.* cum Capr. discrimen ab Arist. assignatum inter actionem transeuntem & immanentem esse, quod per illam producitur aliquid operatum receptum in subiecto distincto à potētia operante; sed quod per actionem immanentem producitur, non recipitur in distincto subiecto, sed in ipsam potentia operante.

Sed viranque resp. impugnat Rada & primò *Infrāctia 1.* probat expositionem Cai. non congruere textui *con. 1. resp.* Aristot. Quia Arist. in vniuersum aferit, actionem transeuntem distinguī ab immanente, quae est actus vltimus potentiae: quia illa necessariō habet terminum per eam productum, hęc verò omni termino caret per eam productō; sic enim ait Philosophus: *Quamquam autem in quibusdam vltimum est ipse visus, vt videndi potentiae visus, vbi nihil aliud à visu sit opus;* in quibus verbis vult Aristot. per actionem immanentem nihil producī. *Præterea* discrimen illud assignatum ab Arist. in *Infrāctia 2.* ter dicas duas actiones non est intelligendum per accidens, sed per se; ergo actioni immanenti, quae est actus vltimus, per se competit omnis termini per ipsam producti esse omnino expertem. *Præterea* actio de genere actionis ne- *Infrāctia 3.* cessariō habet terminum per eam productum; sed secundū Thomistas intellectio ad genus actionis pertinet; ergo actio immanens non distinguuntur à transeunte penes hoc, quia quandoque habet terminum, quandoque non. *Denique Infrāctia 4.* reprehendit dictum Caiet. de productione habitum ex actibus immanentibus, dicens aliter se habere habitum ipsum ad actus, à quibus producitur, & aliter terminum actionis respectu eiusdemmet actionis. Nam habitus (inquit) ad actus ex quibus dignitur, habet se sicut effectus ad suam causam efficientem; (exempli causa) sicut calor productus in ligno ad ignem producentem; terminus verò ad actionem, cuius est terminus, non sicut habet sicut effectus ad suam causam, sed sicut terminus ad actionem, per quā producitur; quo sit vt actus productentes habitum, non se habeant vt actio per quam producitur, sed vt principium quo producitur; sicut calor in igne respectu caloris in ligno; Actio ergo immanens potest habere effectum, cuius sit principiū quo, sed non terminū per ipsam productū tanquam per actionē; quia non est actio de genere actionis, sed qualitas. *Resp.* autē Capr. sic *Infrāctia 5.* impugnat. Ex hoc quod actio habet aliquid pro termino, vel nō habet, cōcludit Arist. actionē esse in operāte, vel in eo quod sit; ergo nō distinguunt vñ actionē ab alia, per hoc quod habet opus receptū in operāte vel extra operās. Antec. probatur quia Arist. dicit actionē cuius est aliquid opus esse in re quae sit, vt adificationē in adificatis; actionem verò cuius non est opus præter ipsum, esse in ipso operante, vt visionē in vidente.

Ad primā impugnationem *respōsitionis* Cai. resp. *Sol. infrāctia.* Verba illa Arist. optimè admittere glossas Caiet. *infrāctia conc. 1.* mēs enim Arist. est, per actionē immanētē non *resp.* produci necessariō terminū aliquē, vt patet in actiō- nib⁹ scilicet exteriorū, quę nihil producūt. Cū verò ait, actionē immanētē esse vltimum manifestē significat cā esse finē cuiuscūq; ad eā cōcurrētis, siue illud sit principium siue terminus per eā produ-

ctus.

Etus. Et per hæc etiam patet solutio ad secundam A obiectionem. Nam discrimen assignatum ab Arist. inter dictas actiones intelligendum est per se; sed cum prædicta expositione vel glossa. Cuius rationem assignauimus in q. 12. a. 2. Cont. 2. in 4. notabili. Ad tertiam respond. Actiones immannentes non esse propriæ actiones, sed operatio-nes, vt supra notauius ex D. Th. atque ideo ex se nullam inferunt passionem receptam in exter-
no subiecto. De qua re videnda sunt, quæ di-
ximus q. 25. Contr. vñica, in solutionibus argumen-
torum. Ad ultimam autem impugnationem dicti de productione habitum respondeo, salutem esse actus producentes habitum se habere tantum ut causas, & non ut actiones quibus producitur habitus. Exemplum autem caloris in igne ex quo causatur calor in ligno, non est simile, sed actui quo causatur habitus, magis assimila-
tur calefactio; oportet enim habitum actione aliquo tanquam productione produci: nulla verò potest assignari præter ipsas actiones immannentes.

Sol. infra. Ad impugnationem autem responsionis Capro-
tio cont. 2. li negatur conseq. Nam Arist. ex receptiuo, siue subiecto termini producti concludit subiectum actionis productiæ dicens: Actionem illam, cuius nihil est productum extra operantem, esse in ipso operante; qualis est omnis actio imma-
nens; Actionem autem illam, quæ terminum habet productum extra operatæ, esse in eo quod efficitur extra operantem.

In 4. Sed contra illam expositionem Cai. Actio im-
manens dicitur actus ultimus, non quia nihil sit in ea ulterius; sed quia ipsa non ordinatur ad aliud tanquam ad finem, sed alia ad ipsam, sic ar-
gumentum Rada. Si verbum producitur ut in-
telligamus; ergo intellectio subsequitur verbū productum, sicut finis subsequitur medium; er-
go verbum non producitur per intellectiōnem, ut intellectio est; quia actio productiæ præ-
cedit terminum productum, intellectio vero subsequitur verbum. *Respond.* Intellectiōnem quatenus est in fieri & quasi via ad terminum, præcedere verbum, & eandem prout attingit obiectum verbo representatum, esse verbo posteriorem; ab eo enim suscipit ultimum sui complementum: & per hoc soluitur argumentum quoddam Molina simile.

Obi. 4. Quartù principaliter sic arguit. Intellectio est qualitas; ergo per ipsam tanquam per actionem nihil productur: sed potius ipsa est forma per aliquam actionem producita. *Reff.* Actionem immanentem propriæ dici operationem, non autem actionem; quia nihil pro-
ducit extra operantem; atque ideo non est actio de prædicamento actionis, sed de genere qualitatibus, ut etiam notauit Capr.

Obiectio 5. Quinto Ex August. multis in locis sua doctrina verbum non producitur ab intelligentia, sed à memoria; ergo non producitur per intellectiōnem, quæ ab Augustino intelligentia nuncupatur. *Respond.* Sensum August. esse, verbum non producitur ab intelligentia tanquam principio productiæ, sed à memoria; cum tamen producatur ab intelligentia, ut produc-
tione verbi.

CONTRA ultimam conclusionem sunt argumenta proposita & soluta quæst.

12. art. 2. Contr. 2.

SECUNDA CONTROVERSIA.

An Angelus intelligendo seipsum former ver-
bum?

DVAE sunt oppositæ sententiae in proposi-
ta Controversia. Prior est Sylu. in conflato,
& Ferr. in primo cont. Gent. cap. 53. & Iauelli, quam ex recentioribus sequuntur Torres super hoc artic. diff. 1. dub. 3. Bannes hic, dubio 2. Mol. diff. 8. membro 3. Suar. lib. 2. de attributis cap. 11. & Zumel. hic diff. 3. qui tamen oppositam reputant probabilem, licet contrariam menti D. Th. **B** Hi dicunt Angelum in sui intellectione formare verbum.

CONTRARIUM sententiam tenet Caiet. su-
per hoc artic. qui tamen priorem approbare vi-
tus est in 2. a. q. 14. ut ibidem ostendimus. Eandē
sententiam sequitur Ripa in 2. cap.

In hac Contr. vnum est quod supponitur, & aliud quod queritur. Id quod supponitur est, Angelum seipsum cognoscere non per superad-
ditam speciem, sed per suam essentiam illi magis coniunctam, quam per informationem scilicet per identitatem, ut ait D. Th. infra q. 56. art. 7. Quod autem queritur est: An Angelus sicut cognoscit se per suam essentiam, ut speciem im-
pressam, sic per eandem quoque, ut verbum se ipsum intelligat, adeo ut non formet Angelus aliud verbum, sed ipsamet Angeli substantia in-
tellecta sit loco verbi; quemadmodum communiter affirmant Theologi, Diuinam essentiam esse verbum in intellectione essentiali, ut infra q. 34. erit explicandum. Quærimus autem in hac re præcipuum mentem Angelici nostri Doctoris, quem triuq; sententia defensores in sui fauorem conantur infletere.

Doctor in pluribus sua doctrinæ locis *Resolutio*, non obscure significat, Angelum in sui intel-
lectione formare verbum. Primus locus est in 4. lib. cont. gent. cap. 11. in quo proferens diuersos *Thome in emanationis modos iuxta diuersos naturarum fauorem gradus siue ordines, qui sunt in vniuerso; sic de- prioris sententia de Angelis loquitur. Perfectior igitur est in-*

*tellec[t]ualis vita in Angelis, in quibus intellectus ad suu cognitionem non procedit ex aliquo exteriori (sicut intellectus humanus) sed per se cognoscit se ipsum, no-
dum tamen ad ultimam perfectionem vita ipsorum pertinet; quia licet intentio intellecta sit eis omnino intrinsecæ, non tamen ipsa intentio intellecta est eorum substantia: quia non est in eis idem intelligere, & es-
se. Nomine vero intentionis intellectæ certum est D. Thom. intelligere verbum, ut pater ex cap. 53. lib. 1. & alibi; prout etiam exponit Ferr. Affirmat ergo S. Thom. Angelum, co-
gnoscendo se ipsum, per se ipsum, formare verbum de se ipso cognito. Secundus locus est do-
verit, quæst. 4. art. 2. vbi sic ait. Verbum intellectus nostri est id, ad quod intellectus nostri operatio terminatur, quod est ipsum intellectum, quod dicitur concep-
tio intellectus, siue est conceptio significabilis per vo-
cem incomplexam, ut accidit, quando intellectus for-
mat quidditates rerum; siue per vocem complexam,
quod accidit, quando intellectus componit, & dividit;
Omne autem intellectum in nobis est aliquid realiter progredivis ab altero, vel sicut progrediviuntur à prin-
cipiis conceptiones conclusionum, vel sicut concep-
tiones quidditatium rerum posteriorum à quidditatibus priorum; vel sicut conceptio actualis progredivi-
tur ab habituali cognitione, & hoc vniuersaliter ve-
rum est de omni, quod à nobis intelligitur, siue per
essentiam intelligatur, siue per similitudinem; ipsa*

enim

enim conceptio est effectus actus intelligendi; unde etiam, quando mens intelligit seipsum, eius conceptio non est ipsa mens, sed aliquid expressum à notitia mentis. Hæc S. D. vbi ponderanda sunt illa verba: *Sicut per essentiam intelligatur, sicut per similitudinem quibus videtur significare mentem nostram, quo us modo etiam Angelico se ipsam intelligat, de se ipsa cognita formare verbum.* Tertius locus est de potentia, q. 9. a. 5. in c. vbi S. Th. sic discurrit. Oportet ergo, quid intelligere Deo conueniat, & omnia, quæ sunt de ratione eius, quod est intelligere, & quod sit intelligens, & intellectus; Id autem, quod est per se intellectum, non est res illa, cuius notitia per intellectum habetur, cum illa sit quandoque intellecta in potentia tantum, & sit extra intelligentem, sed est verbum interius, & quantum ad hoc non differt; utrum intellectus intelligat eum, vel intelligat aliud a se. Hæc S. Th. quo loco obseruandum est S. D. loqui de intellectu & intelligere vniuersaliter, & non de tali puta humano; vt patet ex serie verborum. Quartus locus potest defini: ex hoc art. vbi S. Th. statuit propositionem illam vniuersalem: *Quicunque intelligit &c.* & addit ea, quæ dicuntur de Deo intelligi debere, non ad modum insimarum creaturarum, sed ad modum nobilissimarum; hæc vero sunt Angelii; igitur Angelii ex hoc ipso quod intelligent verbum producent; ergo etiam cum se ipsos intelligent, ferant verbum. Probatur hæc consequentia: Nam alioquin processio verbi in intelligent, non esset ex hoc ipso quod intelligit, sed ex aliquo alio, puta ex hoc quod intelligit hoc intelligibile vel tali modo; nec esset vera formaliter & per se positio D. Tho. sed materialiter tantum & per accidens. His addi possunt ea quæ diximus in precedente Contr. & q. 12. a. 2. Cont. 2. de necessitate verbis: que locū habere videntur etiam ea cognitione Angelii, quæ se ipsū per se ipsum intelligit.

Offensat
probabilem
esse sententia
Cæciani &
consonā mē
H.D.T. 1500.

ET QVONIAM arbitramur sententiam Cai. posse defendi, non tantum vt probabilem, sed etiam vt consonam doctrinæ D. Th. proponeamus. summatim, quæ huic videntur fauere sententia. Principio D. Th. infra q. 56. a. 1. in fine corporis sic tandem concludit. Sic igitur, si aliquid in genere intelligibilium se habeat, vt forma intelligibilis subsistens, intelligit seipsum: Angelus autem cum sit immaterialis, est quædam forma subsistens, & per hoc intelligibilis actus, inde sequitur, quod per suam formam, quæ est sua substantia, se ipsum intelligat. Constat autem immaterialitatem formæ subsistentis esse rationem, quod aliquid si actu intelligibile, non tantum in ratione principij intellecciónis, sed etiam in ratione termini & obiecti. Ergo non erit necessarius Angelo se ipsum intelligenti terminus aliquis, vel obiectum productum, ab ipsis Angelii substantia distinctū.

Refo. Bann.
Sed ait Bannes discriben esse inter speciem impressam, & expressam, quod species impressa concurrit in ratione principij effectui, atque ideo necessarium esse, vt concurrat secundum quod actu existit; quia omne agens agit quatenus est in actu, ac propterea potest (inquit) Angelica substantia prout actu existit, speciei impressæ officium apte suppleret: at verbum in ratione obiecti, & termini præsupponit iam actualem intellecciónem, cuius est terminus formaliter repræsentans rem cognitam, & quia res intellecta vt sic abstrahit ab existentia actuali, necessaria est vt verbū in ratione verbi non repræsentet actualē existentiam, ac per consequens Angelica natura, prout est à parte rei, non potest habere rationem formalē verbi: quia prout est à parte rei est determinata ad actualē existentiam. Hæc tamq;

A solutio plures patitur instantias. Nam primò species non efficit intellecciónem secundum illud esse naturale, quo exsistit in rerum natura, prout est tale ens de genere substantie vel accidentis; sed prout est ipsum intelligibile factum unum cum intellectu in esse intelligibili; & sic intellecciónem efficit cum intellectu, non secundum esse naturale sed secundum esse intelligibile, secundum quod esse verbum etiam terminat actū intelligendi; erit igitur eadem quo ad hoc speciei impressæ & verbi conditio. Secundò quia cognitio Angelii qua se ipsum intelligit, necessaria est intuitiva; alioquin se ipsum non perficie cognoscet; & cum se ipsum non liberè sed naturaliter semper intueatur, non poterit Angelus absolu: in sui cognitione abstrahere ab existentia. Dixi autem absolu: quia cum Angelus perfectè sui naturam intelligit, prout ab existentia distinguitur, quodammodo cognoscit illam præcisè ab existentia; sed quia eadem cognitione illam etiam vt existentem cognoscit, idcirco absolu: in sui cognitione non abstrahit ab existentia. Nec eadem est ratio de ea cognitione, qua ceteros Angelos ac res quæ sunt in vniuerso cognoscit; quia species horum repræsentativa subsunt libero vnu voluntatis Angelicæ, atque ideo potest Angelus vt qualibet specie, prout est quidditatis repræsentativa, non vtrando eadem quatenus repræsentat existentia. Denique si de ratione intellectui in actu esset abstractio ab existentia, & non sufficeret immaterialitas formæ subsistentis, necesse esset Deum in sui ipsius cognitione, & beatos etiam in visione Dei abstrahere ab existentia, quod est impossibile. Præterea ad hoc vt intellectualis substantia rem aliquam actu cognoscat, & vt res illa ad actum intellecciónis concurrat, non tantum in ratione principij sed etiam in ratione termini, requiritur & sufficit vnu cum illa in esse intelligibili, vel per informationem perfectam vel per identitatem: at substantia Angelii vnitur cum ipso Angelo per identitatem in esse intelligibili. Ergo; Major probatur. Tunc intellectus siue intelligentis actu intelligit ipsum intelligibile, quod est perfectè ipsum intelligibile; tunc autem est perfectè ipsum intelligibile, quando vnitur illi perfectè in esse intelligibili; hoc vero fit cum intelligibile coniungitur intelligenti per informationem perfectam, & multò magis si fuerit vnu per identitatem non solum in esse naturali, sed etiam in esse intelligibili. Voco informationem perfectam illam, quæ fit per vtramque speciem scilicet impressam & expressam; ergo Propositiones omnes assumptæ patent ex dictis supra quest. 12. a. 2. controu. 3. Ultima vero probatur; quia tunc maximè est in ratione obiecti intrinseci vnu intelligibilis cum intellectu, quando intelligens vnu est cum illo per identitatem non solum in esse naturali, sed etiam in esse intelligibili: nihil enim ultra requiritur. Minor autem principialis argumenti probatur. Quia ex eadem radice nimirum immaterialitate prouenit, quod res aliqua sit intelligens & actus intelligibilis, vt explicauimus in expositione textus a. 1. q. 14. at Angelus est omnino immaterialis; ergo vnitur per identitatem ipsi Angelo, non solum in esse naturali sed etiam in esse intelligibili. *Sed ait Zu. Reponit mel. infra q. 56. a. 1. q. 2. q. cognitio actualis requirit* *Zumel.* obiectu cognitiu in actu, & non sufficit vt sit actu intelligibile; quia intellectus respectu immediati obiecti actualiter intellecti non est passus potestia, sed merè actiu: atq; ideo intelligendo producit suū immediatū obiectū, essentia vero Angelii ex

E a. 1. q. 14. at Angelus est omnino immaterialis; ergo vnitur per identitatem ipsi Angelo, non solum in esse naturali sed etiam in esse intelligibili. *Sed ait Zu. Reponit mel. infra q. 56. a. 1. q. 2. q. cognitio actualis requirit* *Zumel.* obiectu cognitiu in actu, & non sufficit vt sit actu intelligibile; quia intellectus respectu immediati obiecti actualiter intellecti non est passus potestia, sed merè actiu: atq; ideo intelligendo producit suū immediatū obiectū, essentia vero Angelii ex

propria ratione essentiali non habet, vt sit actu intellecta; quia hoc illi conuenit accidentaliter, quatenus terminat cognitionem, qua est accidentis; igitur hoc habebit, quatenus intellectus trahit essentiam suam ad semipsum per intellectum formando expreflam ipsum similitudinem, hoc est verbum. *Hac vero nihil obsunt* quoniam vt aliquid sit actu intellectum tamquam terminus intrinsecus intellectoris, tria sufficiunt. Primum est vt sit actu intelligibile. Secundum est vt quatenus actu intelligibile sit intra ipsum intelligentem. Tertium est actualis intentio ipsius intelligentis, & applicatio principiorum ad intelligendum, per quam ex actu primo sit operans in actu secundo. Constat autem ex dictis essentiam Angeli intelligentis esse actu intelligibile, & esse intra ipsum intelligentem per identitatem, multo magis quam sit intra ipsum quodvis aliud intelligibile per informationem; ac denique in Angelo esse perennem ac naturalem intentionem, & applicationem ad suę substantię cognitionem. Igitur non requiritur verbum; nam cum verbum ea tantum ratione sit intellectio necessarium, vt scilicet intelligibile sit non; solum actu intelligibile, sed etiam intra ipsum intelligentem vt vnum cum illo, sic vt per intentionem vel applicationem sit actu intellectum, idque conueniat essentię cuiuslibet Angeli respectu ipsiusmet Angeli, non erit in eius cognitione formatio verbū requirendā: alioquin etiam in visione diuina essentię necessariū esset beatos formare verbum; quia diuina essentię respectu intellectus beatorum non est essentialiter actu intellecta, sed illi conuenit per accidentis & ab extrinseco, prout terminat accidentalem cognitionem intellectus beati. Nec admittendum est quod ait Zumel, intellectum respectu immediati obiecti actualiter intellecti esse potentiam mere actiū, cum poslit ad illud habere habitudinem, non vt eius actiū potentia aut passiua, sed tantum vt ad terminum præexistenter saltem prius natura.

Responso
zumelli.

Confession

Sed responderet Zumel. diuinam essentiam licet ex propria ratione non dicatur actu intellecta per intellectum beati, esse nihilominus illi intrinsecum & essentiale, vt sit intellecta per intellectum diuinum, & per ipsius intellectuionem continentem eminenter intellectuionem beati, & consequenter nullam potentialitatem habere posse in ordine ad intellectuionem beati, posseq; per se ipsam esse immediatum principium intellectuionis beati; sicut personalitas in creata, quia eminenter continet omnem personalitatis rationem, potest se ipsa supplere vicem personalitatis creatae, vt patet in mysterio incarnationis.

Sed in primis continentia illa eminentialis imperititia est in re proposita in qua per se requiritur unitas & intimitas intelligibilis cum intelligentie, cum intentione seu applicatione iam dicta: vnde ea solum ad actualē intellectuionem conferunt, quae modos per se dicunt unitatis & intimitatis; at vero prædicta continentia nullum dicit formaliter unitatis aut intimitatis modum respectu intellectus creati; quamvis actualitas infinita, que radix est prædictæ continentia, ratio sit unitatis ipsius essentiae diuinæ cum intellectu creato: è contra verò cuiuslibet Angeli essentia respectu ipsius utrumque per se & essentialementer sibi vindicat scilicet unitatem & intimitatem, & ex eiusdem natura proueni actualis intentio & applicatio ad se ipsum intelligentum. Præterea non requiritur minor immaterialitas, actualitas & intelligibilitas, vt res ali-

qua subsistens sit actu principium intellectionis, quam ut sit terminus eiusdem intrinsecus, ut patet in simili; nam species impressa non est minus immaterialis & actualis cum actu causat intellectionem, quam sit verbum ipsum, qui est eius effectus ex hoc quod est forma immaterialis & intelligibilis intima Angelo; at substantia Angeli per se ipsam principium est intellectionis; ergo eadem ratione eiusdem intellectionis erit terminus intrinsecus.

B *Vt autem contra Bannf. Zumel. & alios sustineamus hanc partem secundum mentem Angelici nostri Doctoris; considerandum est verbum dupliciter posse distingui realiter a substantia intelligentis: uno modo secundum se; alio modo ratione intellectus cuius est terminus: priori modo distinguitur verbum a substantia intelligentis in qualibet intellectu nostra, & in omni cognitione Angelii qua aliud a se cognoscit; posteriori vero modo distinguitur verbum a substantia Angelii se ipsum intelligentis; nam cum se ipsum intelligit, actus intelligendi distinguitur realiter ab eius substantia; Ratio praedictae distinctionis est; quia res cum suo termino computatur ut unum, & ideo quandoque illi attribuitur aliquid ratione sui termini, & quodcumque ratione sui, & similiter termino aliquid attribuitur ratione sui & aliquid ratione rei quam terminat. Nuncupatur autem Angelii substantia, prout actu terminat eius intellectus, intentio intellectus; quia ut sic exercet officium verbi, quod est intentio intellectus & ei ut sic accidit habere esse naturale idem cum ipso intelligenti, & per se sibi vendicat tantum esse intelligibile. Propter quam causam videtur S. Thom. in 4. cont. gent. cap. 11. sub nomine intentionis intellectus significare voluisse substantiam Angelii, prout actu terminat actum intellectus loco verbi.*

SUSTINENDO igitur utramque partem ut probabilem etiam secundum mentem S. Thom^{as} duas proponimus conclusiones.

PRIMA CONC. Probabile est etiam in doctrina D. Th. Angelum in sui intellectione nullum formare verbum. Hac conclusio patet ex dictis, & magis eluceat ex solutione argumentorum aduer-^{ba}te partis.

SECUND A CONCL. Multo probatius est se-
cundum mentem D. Tho. Angelum in sui ipsius cogni-
tione formare Verbum. Hæc patet ex dictis D. Th.,
supra relatibus, & ex argumentis recentiorum in-
ferius adducendis, quæ sufficientem quidem,
sed non multum evidentem, habent solu-
tio-
nem.

quam format Angelus ex aliorum intellectione, vel de intentione intellecta absolute sive universaliter respectu cuiusvis intelligibilis, hoc enim probat ratio adducta, quia scilicet in Angeli non est idem intelligere & esse: nam si intelligere Angeli esset suum esse, idem esset absolute verbum cum substantia Angeli. Colligitur utrumque expositio ex sequentibus de intellectu nostro, sic enim ait: *Dico autem intentionem intellectam, id quod intellectus in se ipso concipit de re intellecta, qua quidem in nobis neque est ipsa res, que intelligitur, neque est ipsa substantia intellectus &c.* Cōstat autem primo intellectione nostram ut plurimum esse de rebus a substantia nostra diuersis, nec ut ait Arist. nos ipsos cognoscimus nisi sicut alia. Secundum certum est, verbum nostrum absolute & universaliter distinguere a substantia nostri intellectus. Loquitur ergo D. Th. ibi, vel de verbo quod ex aliorum cognitione formatur, vel de verbo Angeli absolute.

Infr.

Sol.

Ob. 2. Sol.

Ob. 3. Sol.

Ob. 4. Sol.

A sive ordine creaturarum intelligentium absolute, prout distinguuntur contra creaturas mere corporeas vel purè sensibiles; ut autem sit verum tale dictum sic absolute & indeterminatè sumptum; satis est in una illius generis specie, qualis est humana, similitudinis illius esse fundamentum. Et quoniam sermones interpretandi sunt iuxta subiectam materiam, idcirco particula illa *ex hoc ipso quod intelligit accipienda* est non de intelligere ut sic, sed de intelligere humano; de quo solo loquitur illa propositionis: *quicunque intelligit &c.* ut sensus sit; quicunque scilicet homo intelligit, ex hoc ipso quod intelligit intellectione ibi congrua & sive natura consona, procedit aliquid intra ipsum, B & sic vera est propositionis: formaliter & per se, sed in tali specie intellectus, & non universaliter in toto genere intellectus creatarum. Et *sensus multiplex illius* Cāet. & quidam alij querunt de sensu dicta propositionis: *Quicunque intelligit &c.* etiam absque respectu ad praesentem litteram, id est absolute; idcirco non erit ab re diuersos illius sensus expendere. Sunt vero quatuor: Nam Primo sumi potest universalissime, prout extenditur ad omnem intellectu tam creatam quam in creatu; & sic quoad intellectu Dei non est scita, sed credita. Dixi quo ad intellectu Dei; nam absolute falsa est sic universalissime sumpta, ut immediate dicimus; est autem credita quo ad intellectu Dei loquendo de processione reali; quia ratione naturali probari non potest diuini verbi processio. Secundo potest accipi dicta propositionis ut communis ad omnem intellectu creatam tam ordinis naturalis quam ordinis supernaturalis; & in hoc sensu falsa est; ostendimus enim in questione duodecima, art. secundo, beatos non posse formare verbum de Deo clare viso. Tertio sumi potest ut comprehendit tantum omnem cognitionem creatam naturalem quo ad rem sive quo ad modum; & sic habet difficultatem, quam nunc examinamus de Angelio intellectu se ipsum. Postrem potest intelligi limitate de cognitione hominis viatoris; in quo sensu verissima D est, & posita hic à D. Thom. ut ante diximus.

Contra eandem primam conc. argum. Tōres: *con. i. conc.* *objici Tōrō*
Primo; Anima cognoscendo se format verbum *objici Tōrō*
secundum D. Th. Ergo Angelus cognoscendo *res. 1.*
se format verbum; sequela probatur; quia utroque est eadem ratio. *Res. nullam esse consequentiam;* Ad probationem dico non esse eandem sed longe diuersam rationem; quia anima nostra non cognoscit se ipsum per se ipsum; sed cognoscit se sicut alia, scilicet per speciem abstractam phantasmatum rei sensibili.

E Secundo; Sicut per calefactionem producitur obi. 2.
calor, ita per actum intelligendi producitur verbum; at nequit esse calefactio sine calore; ergo neque actus intelligendi sine verbo. *Res. solus.*
maiorum absolute falsam esse; quia per actionem transuentem qualis est calefactio, necessariò producitur aliquid, non autem per actionem immutantem; qualis est intellectio, producitur aliquid necessariò, sed permisiviè tantum.

Terter probat verbum esse de ratione intellectu, obi. 3. cōtra
etionis, per dicta D. Thom. supra satis expo- sol.
sita, quibus non est necesse quisquam aliud addere.

Quartū probat idem argumento (ut ipse ait) obiectio. 4.
efficacissimo. Si Angelus cognoscendo se non formaret verbum, ob id esset; quia Angeli essentia est

immortalis, atque satis praesens eius intellectui: At haec ratio nullius ponderis est; quoniam diuina essentia est purus actus & immaterialis & intimè praesens diuino intellectui, & tamè Deus cognoscendo se producit verbum, vt ex fide constat; ergo Angelus cognoscendo se format verbum. Respondeatur fallam esse minorem: Ad probationem respondeatur nullam esse consequentiam; quia Deus ex secunditate & infinita perfectione sua naturè producit verbum subtiliter personaliter ad dicente distinctum; quæ ratio nullo modo concipi potest Angelo, qui finita perfectionis est.

Contra eandem conc. atqum. Bannes. Primo
abicit Ban. Si dicamus quod de intrinseca ratione intelle-
ctus. si ergo est produc^{tio} verbis. si auius & commo-

Solut. tum ad generationem suam, ergo ex his magis intelligenda est à Theologo pars affirmativa. Res nullam esse consequentiam; nam intelligentia mysterij diuinae generationis querenda est ex ijs, qua nobis certa & evidenter sunt; non autem ex opinionibus soliditate parentibus.

Secundum: Angelus intelligens suam quidditatem abstrahit ab hic & nunc actuali; sed essentia Angelii secundum esse reale quod habet, non abstrahit ab hic & nunc, sed est determinata per existentiam actualiem distinctam realiter ab essentia; ergo non poterit immediatè esse obiectum intellectus Angelicae; ergo necessarium est verbum. **Resp.** fallum esse maiorem; quia cogitatio Angelii qua se ipsum intuetur, est illi naturalis, & simul terminatur ad essentiam, & eius ultimam actualitatem, quæ est existentia, utriusque simul rationem & distinctionem comprehendens; Alia eiusdem expositoris argumenta facilem habent ex dictis solutionem.

Contra eandem conc. argum. Zumel. Primi-
objici. zu Intentio intellecta, & intellectio ipsa in Angelo-
melius. sunt eiusdem generis & naturae: sed intellectio

clarior in causa et natura, haec ut vnde antiqui de-
beat esse substantia aut accidentis. *Resp.* intentionem intellectam, & intellectiōnem in Angelis esse eiusdem generis & ordinis, quatenus ambo sunt in ordine immateriali & intelligibiliūm & quatenus intelligere est esse intentionis intellecta ut actu intellecta est, & in hoc sensu vera est maior. Si vero intelligatur de identitate ordinis in esse natura, in quo vnum est substantia & aliud accidentis falsa est cum propositione ad eius probationem allumpta ut patet etiam in visione beatifica, cuius terminus intrinsecus est divina essentia.

Obi. 2. **Secundo:** Intellectus non potest rem aliquam intelligere, nisi habeat illam intra semei-
pfum in esse intelligibili tamquam obiectum
actu cognitum, & intellectum; sed essentia
Angeli non potest esse isto modo intra in-
tellectum, nisi intellectus ipse formet ver-
bum illius; ergo. Maior patet ex Arist. in 3.
de anima dicente, quod intellectus in actu est
res intellecta in actu; Minor probatur; nam es-
sentialia Angeli ex propria ratione essentialia non
est actu intellecta, quia hoc illi conuenit acci-
dentaliter, quatenus terminat cognitionem
que est accidentis; ergo erit actu intellecta,
quatenus intellectus trahit essentiam ipsam ad
se ipsum per intellectum formando ex-
pressam illius similitudinem, hoc est verbum.

Respondetur falsam esse minorem. Ad proportionem dico nullam esse consequentiam; nam ad hoc ut essentia Angeli sit intra eius intellectum ut actu intellecta, non est necesse, ut hoc sit de eius ratione essentiali; sed fatus est ut sit ei connaturale, & quasi proprietas ex hoc, quod cum sit immaterialis & actu intelligibilis, est etiam eadem cum ipso Angelo intelligente, & est ei ratio intelligendi, meliori modo, quam quaevis species accidentalis impressa, & ab ea procedit intellectus in actu, & consequenter propter eadem causas & perfectiones, poterit etiam esse terminus & objectum immediatum intellectus, ut supra deduximus: Et eodem modo solvit argumentum Baltalaris Nauaretæ q. 12. a. 1. quod in substantia idem est cum hoc postremo Zumel. Reliqua eius argumenta soluta remanent ex predictis.

*Nunc soluenda sunt argumenta, quæ produxi- Ad argum-
mas contra priorem sententiam explicatam in pro sensu-
secunda conclusione. Quibus nos video, quo- tia Cales.*

secunda conciunctione. *Quibus* non video, quomo^do satisfieri pos^t, nisi dicendo terminum intrinsecum intellectioⁿis debere omnino esse eiusdem ordinis cum intellectioⁿe, quo ad rationem substantia^e vel accidentis; alioquin terminus intrinsecus esse non potest; sicut nulla substantia potest esse terminus intrinsecus calefactionis, dealbationis &c. Et quemadmodum diuina personalitas, ex hoc quod est infinita simpliciter continent eminenter in se omnem rationem & perfectionem cuiusvis natura^e & personalitatis creatae, supplere potest personalitatem creatam & fieri diuina virtute terminus intrinsecus natura^e creatae: ita diuina es-
s^tentia que verbum est & intellectio perfectio-
nis simpliciter infinita supereminenter conti-
nens omnem intellectioⁿis & verbi rationem,
potest in visione beatifica supplere verbum
creatum & fieri terminus visionis intrinsecus.
Cum itaque essentia Angeli talem non habeat
continentiam respectu propriæ intellectioⁿis &
verbi accidentalis, quia simpliciter finita est;
talis verò continentia perfectionem requirit
simpliciter infinitam; consequens est ut Ange-
lus in se ipsis intellectio necessary formet
verbū. Ratio verò a priori est, quā tangit S. D.
in dicto cap. 11. quia intelligere, prout palliū si-
gnificatur per verbum intelligi, est esse reale in-
tentionis intellecta in verbi, quo simpliciter
esse dicitur; & consequenter vbi intelligere nō
est substantia aut esse substantiale sed accidens,
ibi quoque intentio intellecta sive verbum est
accidens & non est substantia intelligentis aut
alterius rei intellecta; & è contra vbi intellige-
re est substantia vel esse substantiale; etiam in-
tentio intellecta sive verbum est substantia; quia
soli substantia conuenit esse substantiale, quo
simpliciter esse dicitur; sicut accidēti esse accidē-
tale, quo simpliciter esse dicitur vel in esse. Cū
igitur intelligere in Angelo sit esse quoddam ac-
cidentale, non poterit esse id, quo substantia Angeli
simpliciter est; & ideo in Angelo substantia
n^{on} est intentio intellecta.

Quæstio XXVII.

sunt in actu secundo, verbi verò est esse simpliciter; Igitur intelligere Angeli quod est accidēs, poterit actuare substantiam suam in ratione actus secundi, sicut & intellectum; non potest tamen actuare substantiam suam, ut per intelligere habeat esse simpliciter, quod est esse substantiale.

Ad 2.

Ad secundum argumentum neganda est maior propositio. Nam ut res aliqua ad actum intellectionis concurrat, non tantum in ratione principij, sed etiam in ratione termini immediati, non sufficit unio cum intelligenti in esse intelligibili per identitatem, sed requiritur ut intelligere sit esse simpliciter ipsis termini immediati.

Plura alia argumenta à prædictis expositoribus proponuntur & soluuntur, quæ apud eos legi, si placet.

TERTIA CONTROVERSSIA.

Qua intellectus actione producatur verbum?

Sententie Doctorum, & Expositorum, ac sen-
tus que sunt. **C**o^tus in 1. dist. 2. in solut. q. 7. & in quol. q. 1. & 1. dist. 27. q. 1. affirmat esse in intellectu duplicum actum; alterum qui est operatio; & alterum qui est productio: quos ait esse formaliter distinctos ex natura rei, ita ut neuter alterum includat, neque sit alter formaliter. Hi vero sunt actus intelligendi & actus dicendi; primum appellat actum operativum: secundum productivum; quia per hunc existimat verbum produci. Eadem sententiam de duobus actibus sequitur Syllester super hoc a. quos duos actus, ut explicat hic Mol. & Rada in contr. 8. de productione verbi, Scotus existimat contrarium habere ordinem in nobis & in Deo; quia dicere in nobis semper praecedit ipsum intelligere, sicut actio praecedit terminum: nam sicut (inquit) calor est calefactionis terminus, ita intelligere seu intellectio, quae est verbum ipsum, est dictio terminus. Ex quo deducit Rada de mente Scotti actum dicendi & intelligendi, non se habere ut duos effectus subordinatos, ut ei imponit Caietanus. Nam si se habent ut actio & terminus, iam non sunt ut duo effectus subordinati, sed potius ut effectio & effectus; At in persona Patris dicere & intelligere quo est formaliter intelligens, habent se sicut duo subordinati effectus ab eadem causa dimanantes, cum eterne sit actus secundus diuini intellectus; sed actus intelligendi quo Deus est formaliter operans & intelligens ipsum, est prior actu dicendi, quo verbum gignitur atque producitur: nam diuinus intellectus ex vi sua prius est operativus quam productivus, & prius intelligens quam dicens; quia omnis perfectio essentialis non includens respectum ad creaturas, est prior notionali quocumque in diuinis: intellectio vero est perfectio absoluta, actus autem dicendi est notionalis. Hanc partem approbat hic Mol. dist. 8. membra 2.

Dur. in 1. dist. 6. q. 2. & Greg. in 1. dist. 10. q. 7.
rica dicunt verbum diuinum non procedere
per actus intellectus, sed ex fecunditate na-
ture, sicutiunque omnem actum intelligendi
esse verbum.

Terzum: verbum producitur per actionem intellectus, non ut est intelligere sed prout est dicere.

Articulus Primus.

15

Suar. lib. 1. de myst. Tri. c. 6. duo dicit. *Primum*, Thomistæ ponentes verbum creatum realiter distingui ab actu intelligendi, necessariò debent etiam affirmare realem distinctionem inter intelligere & dicere. *Secundum*, intelligere præcisè prout scilicet significat producere actum intelligendi & dicere, non distinguuntur in nobis realiter, nec formaliter seu ex natura rei, & multò minus in Deo: vt autem intelligere non tantum significat producere, sed etiam recipere & informari vitaliter ipso actu intelligendi, & percipere obiectum, quo modo frequentius sumitur, distinguuntur in nobis ex natura rei ab ipsis dicere.

B pro dicto.
Vafq. *infrag. 34. 4. 1. c. 4.* duo dicit. *Primum:* *Productio speciei expressae non est dictio & intellectio simul formaliter, nec eo est intellectio aut dictio quo productio.* *Secundum:* *Verbum mentis est qualitas expressa, qua est ipsa intellectio obiecti, & eadem est dictio, non sui ipius, sed rei intellectus.*

Cai. & alij Thomistæ, & cum eis Val. tria dicunt de niente D. Th. **Primum:** Productio verbi intellectualis est dicere intellectualiter. **Secundum:** Dicere in ratione sua claudit actum intelligendi: nam dicere & intelligere exprimendo, vel exprimere intelligendo, & intellectio ipsa est productio conceptus. **Tertium:** Dicere & intelligere distinguuntur distinctione rationis formaliter habent fundamentum in re.

Ex his relatis opinionibus apparet statum controv[er]sia[rum] in tribus confistere. Primum est distinctionis, secundum actus intelligendi ab actu dicendi. Secundum est ordo dictorum actuum. Tertium est, quo nam actu formaliter procedat verbum, siue creatum, siue in creatum.

Ex TRIBVS propositis controversia pun- Refolutio.
Etis, primum scilicet differentiam actus intelli- Quomodo
gendi ab actu dicendi, explicat egregièS. D. in differentiis in-
fraq. 34. a. 1. ad 3. dicens in hoc eos ab iniunctem telligere &
discriminati, quod intelligere dicit solam habi- d'ire, tam
tudinem intelligentis ad rem intellectam, quæ in nobis quæ
in Deo.

habitu nullam importat realem originem sive emanationem rei intellectae ab intelligenti, sed quandam solum informationem in intellectu nostro, prout intellectus noster sit in actu per formam rei intellectae. At vero dicere importat principaliter habitudinem ad verbum conceptum: cum nihil aliud sit dicere quam verbum proferre; sed mediante verbo importat habitudinem ad rem intellectam, quam in verbo prolati manifestatur intelligenti: quemadmodum etiam dicere vocale & sensible, importat relationem realem ad verbum vocale productum, & eo mediante dicit relationem rationis ad rem verbo manifestatam. Nam dicere idem est quod verbum rei verbo significata manifestatuum proferre. Quo sit ut dicere intellectuale propriete loquendo quamvis importet principaliter relationem ad verbum per modum actionis, includat tamen intelligere; quia nihil aliud est dicere, quam intelligere exprimendo, vel expressimendo.

quam intelligere exprimendo, vel exprimere intelligendo, vt docet hic Caetanus & S. Thomas de ver. quast. 4. articul. 2. ad 3. vbi sic ait: *in nobis dicere non solum significat intelligere, sed intelligere cum hoc, quod est ex se exprimere aliquam conceptionem; nec aliter possumus intelligere; nisi huiusmodi conceptionem exprimendo;* & ideo omne intelligere in nobis proprio loquendo est dicere. Sed Deus potest intelligere sine hoc, quod aliquid ex ipsis procedat secundum rem; quia in eo idem est in intellectu, & intellectum, & intelligere; quod in nobis non accidit: & ideo non omne intelligere in Deo vorari.

loquendo est dicere. Hac D. Thom. & infra quest. A. 94. a. 1. ait omnes personas diuinias esse intelligentes, dicentem autem esse solum Patrem propriè loquendo. Ex quo sequitur in diuinis distinguere dicere ab intelligere, vt notionale ab es-
sentiali communi intrinsecè clauso.

*in omne
intelligere
in Deo sit.*

Sed obseruandum quod intelligere Dei potest dupliciter considerari. Uno modo secundum se & absolutè; alio modo prout est in hac vel in illa persona, puta Patre vel Filio, quatenus scilicet huic vel illi persona comparatur vt actus quo intelligit. Si priori modo sumatur intelligere, sic omne intelligere diuinum est dicere; quoniā, vt inquit S. Thom. in 4. cont. gent. c. 13. in Deo est vnicum & simplex intelligere; & ideo in Deo est vnicum verbum, & eadem ratione vnicum dicere, vt notat Ferr. in dicto loco. Si vero sumatur intelligere posteriori modo: sic non omne intelligere diuinum est dicere, sed tantum intelligere paternum; quia solum prout est in Patre coniungitur habitudini productus ad ipsum verbum productum, non autem quatenus est in Filio aut Spiritu S.

Ad cuius evidentiam considerandum est secundò, id quod alias docuimus ex Caiet. nimirum: ens illud per essentiam qui Deus est, ex infinita sua natura perfectione, in una simplicissima sui non solum entitatis, sed etiam ratione formalis secundum se, continere rem & rationem omnem absolutam tribus communem, & rem omnem a rationem relatiuam & notionalem cuilibet personarum propriam: Et quemadmodum in una re & ratione substantiae diuinæ necesse est duas esse rationes virtualiter distinctas: alteram absolutam quæ est essentia: & alteram relatiuam quæ est persona: quia diuinæ illæ persona vna habent communem essentiam, & relatiuè personaliter distinguuntur; ita in una re & ratione actionis diuinæ, necesse est inueniri duas rationes actionis virtualiter inter se distinctas: unam absolutam tribus communem: alteram relatiuè non omnibus communem, sed vnius vel ad summum duarum simul propriam. Cuius ratio ex augustinissimo Trinitatis mysterio haec reddi potest. Nam cum tres persona sint unus Deus, cuius maximè perfectiones sunt intelligere & velle, necesse est predictas & alias similes perfectiones tribus in una Deitate personis esse communes: & quia eadem illa tria supposita ordinem habent originis inter se, quo vnum oritur ab alio secundum actionem immanentem, quæ in Deo non est, nec esse potest nisi intelligere & velle: necesse est actionem illam, quæ una persona producit aliam, puta, intelligere quo Pater generat Filium, quatenus actio illa productio est, esse aliquam rationem propriam personæ productoris, alioquin eadem actio quatenus productio, estet actio tam productoris quam producti, quod est impossibile. Hac vero actio productiva si sit intellectus vocatur dicere, quia dicere nihil aliud est quam verbum proferre: si sit voluntatis vocatur spirare, quo verbo significatur motus voluntatis in bonum cum productione amoris: Quenadmodum igitur inuenitur in Deo uno simplicissimo ratio substantiae communis & absoluta quæ est essentia, & ratio substantiae relatiæ quæ est persona: quæ duæ rationes non nisi virtualiter distinguuntur. ita reperitur in eodem actio communis & absolute puta intelligere, & actio respectiva siue notionalis quæ propria est puta dicere, inter quas sola potest esse virtualis distinctio, vt patet ex dicendis in q. seq. a. 2. & q. 39. a. 1.

*SED V. aq. infra q. 34. a. 1. c. 4. negat intellectu ostenditrationem aut dictiōnem siue dicere esse produc-
tionem conceptus siue verbi, & eadem ratione quejā, nos
negat verbum dici ab intellectu nostro dicens foliā rem
verbo repre-
sentata, sed
etia verba
ipsam dici
ab intellectu
nostru.*

B. in sequenti controversia magis elucescet. Nā si per actum intelligendi verbum productur vt

terminus & obiectum intrinsecum ipsius intellectus rem intellectam expressè manifestans, sequitur quod intelligere siue intellectio quatenus est verbi productio, sit idem quod dicere,

& quod verbum ipsum sit dictum; nam hoc ipso quod verbum terminat actum intellectus

vt eius obiectum intrinsecum & imago obiecti extrinseci in actu exercito, verbum ipsum verè & propriè dicitur per actum intellectus, magis quam res verbo representata. Ut enim in pri-

ma Contr. diximus cum D. Thom. verbum est per se primò intellectum, atque ideo etiam per se primò dictum. Nam si per V. aq. illud tantū

propriè dicitur, quod intelligitur, sequitur vt id quod primò intelligitur primò dicatur. Dicitur autem verbum per se primò intellectum,

tum quia primò & inmediate terminat intellectus rem intellectam, sed eis duntaxat esse præcipuum intellectus materiam, quæ per obiectum interius quod est verbum, rationem formalem induit intelligibilis & intellecti in actu. Hanc veritatem dicitur verbis expre-

*D. August. lib. 15. de Trinit. c. 10. vbi sic ait. Formata quippe cogitatione de eare quam scimus, verbum est, quod in corde dicimus, quod nec gratum est, nec latum, nec lingua aliquis alterius. & cap. 15. cum verbum nostrum nostra cogitatione dicatur: & paucis interiectis subdit: & verbum nostrum, verū, inimiū, nisi nostra cogitatione non dicatur. His adde quæ supra notauimus in i. Contr. ex eodē D. Aug. de dupli-
loquitione & dupli verbo interiori & exteri-*

E. Sed ait V. aq. Aug. aliter Philosophari de verbo mentis quam scholasticis loquantur, & vocare V. aq. responso.

*verbū mētis scientiā certam quā habemus de re, vel certum iudiciū post cogitationis vel intellectus inuestigationē: dictiōnem autē verbi apud Aug. esse cogitationem præcedentem: nam ibidem ait Aug. cum dubitamus, nondum est verbum de re, de qua dubitamus. Sed hæc interpretatio quāmuis ex parte vera sit, absolute tamen nō al-
sequitur mentē Augustini, qui de verbo nostro loquitur per analogiam ad verbum diuinum; atque ideo illud in nobis solum exigitur dignum nomine verbi, quod transacta dubitatione & volubili mētis cogitatione formatur; conceptū autē quem actu dubitationis siue cogitationis exprimit intellectus, non negat absolute verbū esse, sed tale verbū negat, vt diuino verbo tanquam si-*

*Verbum est
per se primò
intellectus.*

impugnat.

rnile debeat comparari; sic enim ait: *etiam si con-
cedamus, ne de controvergia vocabuli laborare vide-
atur, iam vocandum esse verbum quiddam illud mem-
tis nostræ, quod de nostra scientia formari potest, & pri-
usquam formatum, quia ita ut ita dicam, formabile est,
quis non videat, quantum sit hic dissimilitudo, ab illo Dei
verbo quod in forma Dei sic est, ut non antea fuerit
formabile priusquam formatum, nec aliquando posse
esse informe? Quibus verbis, conceptum actu co-
gitationis expressum, non negat August. verbum
esse, sed ait esse formabile; quia nimis caret
ultima ac perfecta eidem possibili ac debita for-
matione, qua firmiter ac perspicue veritas intel-
lectui repræsentetur. Nam forma illa quam ha-
bet cogitationis conceptio, via est ac dispositio
& ut quid materiale, & informe respectu per-
fectionis, & actus ultimi, qui est firma & certa cō-
ceptio de veritate formata; quam solam conce-
ptionem nomine verbi dignam existimat Aug-
ustinus ob dictam causam; sicut etiam natura-
lem hominis conceptum in utero matris nun-
quam formatum esse dicimus, nisi post anima-
tionalis aduentum; quamvis formas prius ha-
buerit viventes & animalis. Dicitur itaque per
intellectionis actum non sola res ab intellectu
cognita, sed etiam verbum ipsum, ut ratione
probauimus D. August. testimonio roborata.*

*Primi in no-
bu esse ver-
bu quam intel-
ligere, in
Deo autem
contrary
trobi: ta-
men dicere
esse forma-
liter intel-
ligere.*

*Sed iam de secundo, ac tertio simul controver-
gia puto supereft nobis cum Scoto & eius scho-
la certamen.*

*Scendum est igitur tertio intellectionem posse
dupliciter considerari, uno modo quatenus for-
mata est & completa, prout scilicet terminatur
ad obiectum; & quia ad obiectum non termina-
tur nisi mediante verbo, sequitur non esse aut
intelligi formatam intellectionem, nisi per ver-
bum productum; itaq; prius est productio ver-
bi & verbum ipsum productum, quam sit intel-
lectio formati, prius inquam in genere cause
formalis. Alio modo potest intellectio considera-
ri ut actio procedens ab intellectu & tendens ut
via in terminum; & sic intellectio praedicit ver-
bum ordine naturæ, eo modo, quo via praedicit
terminum, & fieri factum esse. Vnde etiam du-
pliciter specificatur intelligere; uno modo ut actio
& sic desumit speciem a principio, quod est
intellectus in actu primo; nam ex principio cu-
iuslibet actionis species deriuatur, ut docet S.
Th. 1. 2. q. 1. a. 3. Alio modo specificatur intel-
ligere ut via siue tendentia, & mutatio quædam
in terminum; & sic completur ac formatur per
terminum, ut hic explicat Barnes dub. 2. & Zu-
mel. in fine 3. & 4. disputationis. Sed quoniam intel-
lectio Dei aut personæ Patris non formatur
aut completur per verbum, atque idem nec per
illud etiam specificatur, sed ab essentia ipsa diuina,
quatenus rationem habet principij quo intel-
lectionis secundum modum nostrum intel-
ligendi, & prout est eiusdem obiectum; idcirco
locum non habet in intellectione Patris respe-
ctu Verbi per eam producti prefata distin-
ctio de intellectione ut completa, & de eadem ut via;
sed in Patre ante Filij generationem intelligitur
perfectissimus actus intelligendi ad ipsam diuina-
nam essentiam ut obiectum intrinsecum ac ver-
bum essentiale terminatus; quem intellectionis
actum sicut & cæteras diuinæ naturæ perfectio-
nes Pater communicat Filio, eo ipso genera-
tis actu quo suam illi cōmunicat deitatem. Nā,
ut ostendemus infra cum D. Tho. essentia &
absoluta praetelliguntur in Deo perfectissima
ante omnia relativa & notionalia. Et præterea si
non intelligeretur perfecta Patris intellectio*

A nisi producta per sona verbi, sequeretur Patrem.
eternum intelligere per verbum & sapientem
esse sapientia genita; quod nullus Theologorum
admittit, & aperte negat D. August. in primo re-
tratt. cap. 26. Quamvis igitur in nobis actus in-
telligendi quatenus via quædam est & verbi pro-
ductio se ipsum praedicit, quatenus formatum
est atque compleatum, ac per hoc dicere sit prius
in nobis aliqua ratione quam intelligere, quia
dicere est ipsa verbi productio, sine quo non est
intellectio perfecta; secus tamen est in intellectio
divina; quæ, ut diximus, ante verbi produc-
tionem completa est in Patre, nec indiget a
verbo procedente formari; prius igitur in ea cō-
cipimus rationem eius, quod est intelligere quæ
dicere. Dixi autem in nobis aliqua ratione prius
esse dicere quam intelligere, quia si consideretur
actus intelligendi, non ut productio est
formaliter, sed ut intellectio est exiens ab intellectu,
sic videtur prius esse quam eadem intellectio,
ut productio est: non prioritate causalita-
tis, quæ hic omnino nulla est, sed ea tantum ratione,
quia actio intellectus ut exit ab ipso intellectu
actuato specie intelligibili, magis habet
rationem intellectionis quam dictio; ut vero
tendit ad terminum intrinsecum quod est ver-
bum, sic est eius productio & dictio magis quam
intellectio. Sed absolute loquendo affirmandum
est utrumque simul immo idem est, scilicet ac-
tum intelligendi ut exit ab intellectu, & ipsum
dicere quod est productio verbi; nam hoc ipso,
quod intelligere est ab intellectu, ut via ad ter-
minum, dictio quædam videtur esse verbi pro-
ductiu.

*Quare falsa est opinio Scotti dicentis, quod
dicere & intelligere etiam in Deo sic formaliter
distinguuntur, ut neutrum alterum includat,
neque sit alterum formaliter. Quod efficaciter *Primi arg.*
probatur his argumentis. *Primi* quia si dicere in *contra Scot.*
diuinis non est formaliter intelligere, ergo non *tum.**

C est actio intellectus formaliter ut intellectus est;
ergo Verbum diuinum non procedit per intellectum diuinum, prout exercet actum intelligendi;
ergo non habet ex vi siue processionis ut
fit sapientia Patris, quod est contra communem
Sanctorum doctrinam, ac præsertim Athan. in *ora-
tione contra gregales Sabel. & Aug. lib. 6. de Trin.*
c. 1. & 2. Prima conseq. probatur; quia intellectus ut sic per se ad intelligendum ordinatur, si-
c ut visus ad videndum & voluntas ad volendum.

*Aliæ consequentia sunt per se evidentes. *Secun- Secundam*,
d: Pater æternus verbum producit dicendo; sed
non dicit nisi intelligendo formaliter; ergo pro-
ducit verbum per dicere, prout est intelligere
formaliter. *Minor* probatur; quia dicere pater-
num per se postulat intellectum constitutum nō
solum in actu primo, sed etiam in actu secundo
intellectionis, cu[m] intelligere sit esse prius intel-
lectus in actu, & etiæ ipsius Dei, ut cu[m] D. Th. &*

E Cai. probauimus & explicauimus supra *q. 14. a. 3.*
Tertiu: Pater æternus producit verbū, quod est *tertiu*,
per sona subsistens, quatenus est intellectus per
essentia; ergo quatenus est per essentia intelligens;
ergo quatenus est ipsum intelligere per essentiam;
ergo producere quod est dicere, id est formaliter
quod intelligere. Antecedens patet. Confe- *Quartum*,

quæstia probatur; quia quod est intellectus per
essentia, actus purissimus & perfectissimus est in
gradu intellectualitatis, & consequenter est actu
per essentia intelligens, & eadæ ratione est ipsum
intelligere; atq; idem producit ut est formaliter
intelligens & ut est ipsum intelligere; & cu[m] pro-
ducat etiam ut dicens, sequitur quod dicere sit

intelligere formaliter. Denique D. Th. cum Aug. A & alijs Patribus probat duas esse tantum in Deo processiones, quia sunt duæ tantum actiones immanentia in natura intellectuali; quæ probatio nullius esset omnino valoris, si per alium aliquæ actum, qui non sit formaliter intelligere vel amare, producitur aliqua diuina persona; posset enim aliquis iuxta numerum actionum immanentium in intellectuali natura, & consequenter etiam in Deo processione numerum affirmare, cum non sit nec facile fingi possit apparenſ ratio, cur ex tribus vel quatuor immanentibus operationibus, vna magis quæ alia sit productio.

Conclusio-
nes dedu-
ctæ, & pro-
batæ.

PRIMA CONC. Verbum procedit per actionem intellectus, que est dicere. Hæc patet ex dictis & amplius patebit ex dicendis in ultimo articulo huius questionis, quo ad priorem partem.

„ SECUNDA CONC. Dicere includit formaliter intelligere, sed & significato respectu ad verbum productum distinguitur ab eo ratione formaliter. Hæc conclusio patet ex doctrina D. Th. relata & explicata in primo notabilis: Vnde dicere eo ferè modo est formaliter intelligere, quo homo est formaliter animal; quamvis aliquid includat homo quod non includit animal, per quod includum formaliter ab animali distinguitur; in quo sensu accipienda sunt notata in ultimo fundamento.

„ TERTIA CONC. Dicere non distinguitur realiter, nec ex natura rei ab intelligere, nec in Deo nec in nobis. Hæc patet ex dictis; Vide etiam probationes Bannet. & Zumel. Et intelligenda est quo ad absolutum per utrumque importatum.

„ QUARTA CONC. Dicere sive dictio est productio verbi, cui per se primò cōuenit dici ab intellectu. Hæc probata fuit contra Vafq.

„ QUINTA CONC. Intelligere in nobis prius est aliquo modo quam dicere; sed tamen dicere præcedit intelligere completem & formatum. Probatur hæc postrema pars; quia dicere est verbum proferre; At prolatio verbi præcedit verbum, per quod formatur & compleetur intellectio. Ergo etiam dicere præcedit intellectiōnem, vt est completa & formata.

„ ULTIMA CONC. Intelligere in Deo prius est quam dicere.

Argum. &
solutiones

Cōt. 2. conc.
Ob. Rada. 1.

CONTRA primam conc. sunt argum. Dur. quæ refert & soluit Cai. in ultimo articulo huius questionis & alij.

CONTRA secundam conc. præter argum. Scoti relata & soluta à Cai. & alijs recentioribus, sunt etiam argumenta Ioannis Radae. **Primum.** Si actus productius verbi esset intellectio Patris; sequeretur quod Pater non communicaret Filio essentiam perfectæ beatam, nec posset intelligi perfectè beatæ vt communicata sibi à Patre. Cōsequens est manifestè falsum; ergo. Probatur consequentia: quia tunc intellectio & terminus eius intrinsecus puta verbum, præcedet quæcumque actum diuinæ voluntatis, & sic essentia dilectionem, sine qua non intelligitur perfectè beatæ; quia perfecta Dei beatitudo in utraque operatione, visione scilicet & amore cōsistit; quod probatur (inquit) quia verbum est per se terminus intrinsecus intellectiōnis; Ergo si etsi intellectio præcedit actum voluntatis quemcumque, ita & verbum; quia non est intelligibile actionem præcedere aliquid, quod similiter non præcedat terminus eius intrinsecus; quia inter actionem & terminum nihil mediat. **Respondetur** nullam esse consequentiam. Ad probationem negatur consequentia sive conditionalis assumpta. Ad probationem respondetur in di-

uinis intelligere dupliciter sumi posse, uno modo absolutè; alio modo prout est in Patre tamquam dicente; & similiter duplicitem esse terminum intrinsecum intellectiōnis, siue duplex verbum scilicet essentiale & personale. Primum est terminus diuina intellectiōnis absolutè. Secundum autem est eiusdem terminus, prout est in Patre, & prout est productio sive dictio; priori modo intellectio cum suo termino essentiali præcedit modo nostro intelligendi omnem actionem voluntatis, non autem posteriori modo. **Sed respondetur** hanc sic arguit Rada. Idem actus formaliter ex natura rei penitus indistinctus, non potest esse productius & non productius, habere terminum & non habere terminum productum; ergo. **Respon-** falsum esse antec. de actu, qui sit vnu formaliter secundum se & plures virtualiter, quæ etiam distinctio virtualis inter essentia & notionalia aut personalia sufficit ad statuendum inter ea dictum rationis ordinem; & per hoc soluuntur alia quæ idem Rada frustra multiplicat.

Replica Rada.

sol.

B **Secundum:** In diuinis secundum naturalem intelligentiam, præintelligitur ante verbi productionem actus perfectus intelligendi; ergo verbum non productur per actum intelligendi formaliter. Consequentia videtur evidens; quia quod naturali intelligentia præintelligitur alteri, non est illud saltem formaliter. Antecedens probatur: quia essentia notionalibus sunt priora. **Respon-** falsum esse de actu intelligendi absolute sumptu, non autem prout est in Patre sive Patris; quia vt est in Patre est productio verbi formaliter, & è contra, videlicet productio verbi est intellectio Patris formaliter. **Secundum:** negatur consequentia: Ad probationem dico assumptum verum esse de identitate formalis adæquata, falsum autem de inadæquata: Nam animal præintelligitur homini, & tamen homo est formaliter animal, sed inadæquatè; & similiter intelligere in diuinis præcedit dicere, & tamen dicere est formaliter intelligere, sed inadæquatè; quia omne dicere est intelligere, sed non è conuerso.

obi. 2.

C **Tertiò:** Actus intelligendi ex natura sua atque obiect. ex eius ratione formalis est infuscundus: actus verò dicendi ex sua ratione formalis est actus seu actio verbi productius; ergo ab iniunctem sunt formaliter distincti. **Respon-** falsum esse, pri- sol. mò quia licet actus intelligendi absolute sumptus non sit secundus ex natura sua, non tamen vindicat sibi ex natura sua infuscundatatem; quia vt diximus intelligere Patris vt sic est productio verbi. Vnde quamvis intelligere absolute non sit productio sive dictio, tamen intelligere Patris vt sic est formaliter productio & dictio.

obi. 3.

D **Quartè:** Pater actu toto, quo producit verbum qui est actus dicendi, distinguitur à verbo; ergo actus ille neque est intelligere formaliter, nec illo modo ipsum formaliter includit: Patet consequentia: quia Pater non distinguitur à Filio formaliter per intelligere: quoniam sicut est vnum & idem esse trium personarum, ita & idem sapere & idem intelligere, vt ait D. August. 7. de Trin. cap. 7. Antecedens probatur: quia actus quo Pater producit Filium, est simplicissimus & indutius, & consequenter toto illo actu distinguitur Pater à Filio, supposito, ut res se habet, quod per ipsum distinguitur à Filio.

obi. 4.

E **Respondetur.** Antecedens multipliciter intelligi posse; primò de actu toto realiter id est quo ad omne id, quod realiter est actus ille, & sic falsu est, quia actus

sol.

actus ille realiter est essentia, qua Pater nō distinguitur à Filio: & similiter realiter est intelligere, quo Pater non distinguitur à Filio: secundò potest intelligi de actu toto formaliter, & hoc duplicitate; *Vno modo* sincategorematicè, quoad omne id, quod in eius ratione formaliter clauditur; & sic etiam est falsum. Nam actus ille, qui est verbi producere, est non tantum realiter, sed etiam formaliter secundum se ipsam est essentia, & ipsum intellegere, ut in sequenti quæstione probabimus contra Scotum & alios. *Alio modo* potest intelligi de actu toto categorematicè, quoad eius integrum rationem formalem, quatenus modo nostro intelligendi confurgit ex rationibus in ea formaliter clausis; quæadmodum ratio hominis tota, i.e. integræ, confurgit ex animali & rationali, que sunt in homine formaliter clausa, & sic verum est antecedens: sed tunc falsa est consequentia. Nam sicut nō valet, homo se toto formaliter categorematicè distinguitur à leone; ergo homo nō est formaliter animal, in quo cum leone conuenit; ita non valet: Pater actu toto categorematicè, quo producit verbum, distinguitur à verbo; ergo actus ille neque est intelligere formaliter, neque ipsum includit. *Ad prob. autem antecedentis*, quatenus militat contra datas responsiones, *respondet Zumellus* actum illum simplicissimum quidem esse secundum rem, sed tamen includere plura secundum rationem, s. intelligere, & relationem ad verbum tamquam ad productum: & actum illum distinguere Patrem à verbo, non ratione ipsius intelligere, sed ratione relationis quam importat. *Sed hanc resp. sic impugnat Rada.* Actus generandi omni opere intellectus secluso, distinguit secundum rem Patrem à Filio, non virtualiter & fundamentaliter tantum, sed actu & formaliter; ergo cum secundum rem sit simplicissimus & unicus, non includens pluralitatem etiam formalitatem, impertinens est quod secundum rationem illum includat, ad hoc ut se solo, vel secundum partem distinguat; quia non distinguit actu & realiter, secundum quod à ratione apprehenditur ut talis, sed prout à parte rei est talis. *Reph.* nullam esse conseq. Ad probationem dico, distinctionem rationis, de qua loquimur, intelligendā esse ratione sui fundamenti, quod est res infinita continens absolutum & relativum in una re & ratione formalis, & utriusque munus exercens perfectissimè. Vnde distinctione illa realis quā efficit ut relativa & conuenientia quam habet ut absoluta, sunt veluti effectus procedentes, non ex causa vniuoca, qua sit distinctione actualis absoluti & relativi, sed tāquam ex causa aequiuoca existente in actu formaliter, & distinctionem illum absoluti & relativi virtualiter continente, ut annotauit Caietanus *infra q. 39. art. 1. in fine Commen-*

*Replica.**Solutus.**Cont. 2. Ob. 3. concl. obi. 4. obi. 5. Thes.*

Contraria *eandem* *concl.* & *tertiam* *simul argumentum* *Suar.* Duæ qualitates realiter distinguēt per actiones realiter distinctas producuntur; sed verbum & actus intelligendi sunt duæ qualitates realiter distinctæ secundum Thomistas, & productio verbi est dicere: productio autem actus intelligendi est intelligere, quatenus est actio; ergo neccesse est etiam, ut Thomistæ dicant cum Scoto realiter distinguere & intelligere. Maior probatur; quia actiones distinguuntur ex terminis, & vnaqueque actio cū suo termino habet realem identitatem, licet modaliter distinguatur. *Reph.* primò maiorem esse veram de qualitatibus omnino distinctis, ita ut vna non sit alterius terminus intrinsecus. Secundò dico maiorem nō esse veram de qualitatibus, quæ sunt ope-

A rationes, qualis est intellectio: Nam operatio nō producitur alia operatione; alioquin esset processus in infinitum. Tertiò dico falsam esse minorē quoad eam partē, que affirmat productionem actus intelligendi esse intelligere, quatenus est actio: nam idem omnino est realiter & formaliter intelligere & actus intelligendi, qui ex intellectu in actu primo immedieate procedit: sicut calefactio ex calore, & sensatio ex sensu per speciem actuato.

Contra eandem conclusio. argumen. Vafq. Primo: Obi. 1. Vafq.

si eo esset intellectio, quo est productio illius qualitatis quæ est verbum: sicut dicitur qualitatem illam producere, diceretur etiam qualitatem illam intelligere; at qualitas illa non intelligitur, cum tamen producatur; ergo productio illa non est eo intellectio quo productio. *Reph. primò: Propositio sol.* nem illam eo est intellectio quo productio duplicitur intelligi posse; vno modo ut eadem sit præcisè & adæquatè ratio intellectio & productio, & sic est falsa; quia productio addit super intellectio respectum ad terminum productū; alio modo ut eadem sit utriusque ratio, non tamen præcisè nec adæquatè, sicut eadem est ratio hominis & animalis, licet homo plus includat formaliter quam animal: & sic vera est dicta propositio. Secundò dico falsam esse minorem, ut superius ostendimus.

C Secundò sic arguit. Si intelligere formaliter est *obiectio*, producere, aut saltē includit producere directè, cum intelligere unicus & simplex actus sit, quicquid diceretur intelligi diceretur produci: & è cōtra, id quod per intellectum produceretur, diceretur intelligi. *Reph.* duo claudi in hoc quod *solutus.* est intelligere, & in hoc quod est producere, nimirum absolute & respectuum: quoad primū idem sunt formaliter, non autem quoad secundum: Argumentum autem procedit quo ad secundum, non quo ad primum; vnde est fallacia figuræ dictioñis ab absoluто ad relativum.

D *Tertiò: Arist. in 3. de Anima, cap. 7. ait sentire non obi. 2.* est actum imperfecti, sicut neque intelligere & dicere; at si intelligere & sentire essent ipsa actio

produciendi specie expressam, absq; dubio essent actus imperfecti, cīsq; diffinitio motus tradita ab Aristotele in 3. Phys. c. 2. nempe actus in potentia prout in potentia conueniret; ergo &c. Minor probatur. Quia illud dicitur imperfectum, quod est in potentia ad factum esse formæ; tale autem est subiectum; quatenus in se recipit fieri, & viam ad factum esse alicuius formæ. *Reph.* falsam esse *solutus.* minorem propositionem de re ipsa loquendo; Nam si sermo sit de modo concipiendi & significandi, nullum est inconveniens actum secundum se & absolute perfectum & instantaneè productum, qualis est intellectio, concipi ad modum viæ & motus & ut in fieri; quia insensibilia & simplicia sive indiuisibilia concipiuntur ad modum sensibilium & compositorum sive diuisibilium. Ex dictis soluuntur etiam argumenta, quæ possent afferri contra tertiam conclusionem.

Contra quartam *concl. argu. Vafq. & probat* verbum non dici à nostro intellectu: *Primo, obi. Vafq. 1.* quia interrogati quid dixisti in mente tua? Nemo respondebit, qualitatem & representationem equi vel hominis: sed verbovocis explicabit re ipsam, quam interius intellectus seu enunciauit. *Reph. ver. 2.* *solutus.* *Secundum, obi. 4. cōs.* quia interrogati quid dixisti in mente tua? Nemo respondebit, qualitatem & representationem equi vel hominis: sed verbovocis explicabit re ipsam, quam interius intellectus seu enunciauit. *Reph. ver. 3.* *solutus.* *Probat* verbum non dici à nostro intellectu: *Primo, obi. Vafq. 1.* quia interrogati quid dixisti in mente tua? Nemo respondebit, qualitatem & representationem equi vel hominis: sed verbovocis explicabit re ipsam, quam interius intellectus seu enunciauit. *Reph. ver. 4.* *solutus.* *Probat* verbum non dici à nostro intellectu: *Primo, obi. Vafq. 1.* quia interrogati quid dixisti in mente tua? Nemo respondebit, qualitatem & representationem equi vel hominis: sed verbovocis explicabit re ipsam, quam interius intellectus seu enunciauit. *Reph. ver. 5.* *solutus.* *Probat* verbum non dici à nostro intellectu: *Primo, obi. Vafq. 1.* quia interrogati quid dixisti in mente tua? Nemo respondebit, qualitatem & representationem equi vel hominis: sed verbovocis explicabit re ipsam, quam interius intellectus seu enunciauit. *Reph. ver. 6.* *solutus.* *Probat* verbum non dici à nostro intellectu: *Primo, obi. Vafq. 1.* quia interrogati quid dixisti in mente tua? Nemo respondebit, qualitatem & representationem equi vel hominis: sed verbovocis explicabit re ipsam, quam interius intellectus seu enunciauit. *Reph. ver. 7.* *solutus.* *Probat* verbum non dici à nostro intellectu: *Primo, obi. Vafq. 1.* quia interrogati quid dixisti in mente tua? Nemo respondebit, qualitatem & representationem equi vel hominis: sed verbovocis explicabit re ipsam, quam interius intellectus seu enunciauit. *Reph. ver. 8.* *solutus.* *Probat* verbum non dici à nostro intellectu: *Primo, obi. Vafq. 1.* quia interrogati quid dixisti in mente tua? Nemo respondebit, qualitatem & representationem equi vel hominis: sed verbovocis explicabit re ipsam, quam interius intellectus seu enunciauit. *Reph. ver. 9.* *solutus.* *Probat* verbum non dici à nostro intellectu: *Primo, obi. Vafq. 1.* quia interrogati quid dixisti in mente tua? Nemo respondebit, qualitatem & representationem equi vel hominis: sed verbovocis explicabit re ipsam, quam interius intellectus seu enunciauit. *Reph. ver. 10.* *solutus.* *Probat* verbum non dici à nostro intellectu: *Primo, obi. Vafq. 1.* quia interrogati quid dixisti in mente tua? Nemo respondebit, qualitatem & representationem equi vel hominis: sed verbovocis explicabit re ipsam, quam interius intellectus seu enunciauit. *Reph. ver. 11.* *solutus.* *Probat* verbum non dici à nostro intellectu: *Primo, obi. Vafq. 1.* quia interrogati quid dixisti in mente tua? Nemo respondebit, qualitatem & representationem equi vel hominis: sed verbovocis explicabit re ipsam, quam interius intellectus seu enunciauit. *Reph. ver. 12.* *solutus.* *Probat* verbum non dici à nostro intellectu: *Primo, obi. Vafq. 1.* quia interrogati quid dixisti in mente tua? Nemo respondebit, qualitatem & representationem equi vel hominis: sed verbovocis explicabit re ipsam, quam interius intellectus seu enunciauit. *Reph. ver. 13.* *solutus.* *Probat* verbum non dici à nostro intellectu: *Primo, obi. Vafq. 1.* quia interrogati quid dixisti in mente tua? Nemo respondebit, qualitatem & representationem equi vel hominis: sed verbovocis explicabit re ipsam, quam interius intellectus seu enunciauit. *Reph. ver. 14.* *solutus.* *Probat* verbum non dici à nostro intellectu: *Primo, obi. Vafq. 1.* quia interrogati quid dixisti in mente tua? Nemo respondebit, qualitatem & representationem equi vel hominis: sed verbovocis explicabit re ipsam, quam interius intellectus seu enunciauit. *Reph. ver. 15.* *solutus.* *Probat* verbum non dici à nostro intellectu: *Primo, obi. Vafq. 1.* quia interrogati quid dixisti in mente tua? Nemo respondebit, qualitatem & representationem equi vel hominis: sed verbovocis explicabit re ipsam, quam interius intellectus seu enunciauit. *Reph. ver. 16.* *solutus.* *Probat* verbum non dici à nostro intellectu: *Primo, obi. Vafq. 1.* quia interrogati quid dixisti in mente tua? Nemo respondebit, qualitatem & representationem equi vel hominis: sed verbovocis explicabit re ipsam, quam interius intellectus seu enunciauit. *Reph. ver. 17.* *solutus.* *Probat* verbum non dici à nostro intellectu: *Primo, obi. Vafq. 1.* quia interrogati quid dixisti in mente tua? Nemo respondebit, qualitatem & representationem equi vel hominis: sed verbovocis explicabit re ipsam, quam interius intellectus seu enunciauit. *Reph. ver. 18.* *solutus.* *Probat* verbum non dici à nostro intellectu: *Primo, obi. Vafq. 1.* quia interrogati quid dixisti in mente tua? Nemo respondebit, qualitatem & representationem equi vel hominis: sed verbovocis explicabit re ipsam, quam interius intellectus seu enunciauit. *Reph. ver. 19.* *solutus.* *Probat* verbum non dici à nostro intellectu: *Primo, obi. Vafq. 1.* quia interrogati quid dixisti in mente tua? Nemo respondebit, qualitatem & representationem equi vel hominis: sed verbovocis explicabit re ipsam, quam interius intellectus seu enunciauit. *Reph. ver. 20.* *solutus.* *Probat* verbum non dici à nostro intellectu: *Primo, obi. Vafq. 1.* quia interrogati quid dixisti in mente tua? Nemo respondebit, qualitatem & representationem equi vel hominis: sed verbovocis explicabit re ipsam, quam interius intellectus seu enunciauit. *Reph. ver. 21.* *solutus.* *Probat* verbum non dici à nostro intellectu: *Primo, obi. Vafq. 1.* quia interrogati quid dixisti in mente tua? Nemo respondebit, qualitatem & representationem equi vel hominis: sed verbovocis explicabit re ipsam, quam interius intellectus seu enunciauit. *Reph. ver. 22.* *solutus.* *Probat* verbum non dici à nostro intellectu: *Primo, obi. Vafq. 1.* quia interrogati quid dixisti in mente tua? Nemo respondebit, qualitatem & representationem equi vel hominis: sed verbovocis explicabit re ipsam, quam interius intellectus seu enunciauit. *Reph. ver. 23.* *solutus.* *Probat* verbum non dici à nostro intellectu: *Primo, obi. Vafq. 1.* quia interrogati quid dixisti in mente tua? Nemo respondebit, qualitatem & representationem equi vel hominis: sed verbovocis explicabit re ipsam, quam interius intellectus seu enunciauit. *Reph. ver. 24.* *solutus.* *Probat* verbum non dici à nostro intellectu: *Primo, obi. Vafq. 1.* quia interrogati quid dixisti in mente tua? Nemo respondebit, qualitatem & representationem equi vel hominis: sed verbovocis explicabit re ipsam, quam interius intellectus seu enunciauit. *Reph. ver. 25.* *solutus.* *Probat* verbum non dici à nostro intellectu: *Primo, obi. Vafq. 1.* quia interrogati quid dixisti in mente tua? Nemo respondebit, qualitatem & representationem equi vel hominis: sed verbovocis explicabit re ipsam, quam interius intellectus seu enunciauit. *Reph. ver. 26.* *solutus.* *Probat* verbum non dici à nostro intellectu: *Primo, obi. Vafq. 1.* quia interrogati quid dixisti in mente tua? Nemo respondebit, qualitatem & representationem equi vel hominis: sed verbovocis explicabit re ipsam, quam interius intellectus seu enunciauit. *Reph. ver. 27.* *solutus.* *Probat* verbum non dici à nostro intellectu: *Primo, obi. Vafq. 1.* quia interrogati quid dixisti in mente tua? Nemo respondebit, qualitatem & representationem equi vel hominis: sed verbovocis explicabit re ipsam, quam interius intellectus seu enunciauit. *Reph. ver. 28.* *solutus.* *Probat* verbum non dici à nostro intellectu: *Primo, obi. Vafq. 1.* quia interrogati quid dixisti in mente tua? Nemo respondebit, qualitatem & representationem equi vel hominis: sed verbovocis explicabit re ipsam, quam interius intellectus seu enunciauit. *Reph. ver. 29.* *solutus.* *Probat* verbum non dici à nostro intellectu: *Primo, obi. Vafq. 1.* quia interrogati quid dixisti in mente tua? Nemo respondebit, qualitatem & representationem equi vel hominis: sed verbovocis explicabit re ipsam, quam interius intellectus seu enunciauit. *Reph. ver. 30.* *solutus.* *Probat* verbum non dici à nostro intellectu: *Primo, obi. Vafq. 1.* quia interrogati quid dixisti in mente tua? Nemo respondebit, qualitatem & representationem equi vel hominis: sed verbovocis explicabit re ipsam, quam interius intellectus seu enunciauit. *Reph. ver. 31.* *solutus.* *Probat* verbum non dici à nostro intellectu: *Primo, obi. Vafq. 1.* quia interrogati quid dixisti in mente tua? Nemo respondebit, qualitatem & representationem equi vel hominis: sed verbovocis explicabit re ipsam, quam interius intellectus seu enunciauit. *Reph. ver. 32.* *solutus.* *Probat* verbum non dici à nostro intellectu: *Primo, obi. Vafq. 1.* quia interrogati quid dixisti in mente tua? Nemo respondebit, qualitatem & representationem equi vel hominis: sed verbovocis explicabit re ipsam, quam interius intellectus seu enunciauit. *Reph. ver. 33.* *solutus.* *Probat* verbum non dici à nostro intellectu: *Primo, obi. Vafq. 1.* quia interrogati quid dixisti in mente tua? Nemo respondebit, qualitatem & representationem equi vel hominis: sed verbovocis explicabit re ipsam, quam interius intellectus seu enunciauit. *Reph. ver. 34.* *solutus.* *Probat* verbum non dici à nostro intellectu: *Primo, obi. Vafq. 1.* quia interrogati quid dixisti in mente tua? Nemo respondebit, qualitatem & representationem equi vel hominis: sed verbovocis explicabit re ipsam, quam interius intellectus seu enunciauit. *Reph. ver. 35.* *solutus.* *Probat* verbum non dici à nostro intellectu: *Primo, obi. Vafq. 1.* quia interrogati quid dixisti in mente tua? Nemo respondebit, qualitatem & representationem equi vel hominis: sed verbovocis explicabit re ipsam, quam interius intellectus seu enunciauit. *Reph. ver. 36.* *solutus.* *Probat* verbum non dici à nostro intellectu: *Primo, obi. Vafq. 1.* quia interrogati quid dixisti in mente tua? Nemo respondebit, qualitatem & representationem equi vel hominis: sed verbovocis explicabit re ipsam, quam interius intellectus seu enunciauit. *Reph. ver. 37.* *solutus.* *Probat* verbum non dici à nostro intellectu: *Primo, obi. Vafq. 1.* quia interrogati quid dixisti in mente tua? Nemo respondebit, qualitatem & representationem equi vel hominis: sed verbovocis explicabit re ipsam, quam interius intellectus seu enunciauit. *Reph. ver. 38.* *solutus.* *Probat* verbum non dici à nostro intellectu: *Primo, obi. Vafq. 1.* quia interrogati quid dixisti in mente tua? Nemo respondebit, qualitatem & representationem equi vel hominis: sed verbovocis explicabit re ipsam, quam interius intellectus seu enunciauit. *Reph. ver. 39.* *solutus.* *Probat* verbum non dici à nostro intellectu: *Primo, obi. Vafq. 1.* quia interrogati quid dixisti in mente tua? Nemo respondebit, qualitatem & representationem equi vel hominis: sed verbovocis explicabit re ipsam, quam interius intellectus seu enunciauit. *Reph. ver. 40.* *solutus.* *Probat* verbum non dici à nostro intellectu: *Primo, obi. Vafq. 1.* quia interrogati quid dixisti in mente tua? Nemo respondebit, qualitatem & representationem equi vel hominis: sed verbovocis explicabit re ipsam, quam interius intellectus seu enunciauit. *Reph. ver. 41.* *solutus.* *Probat* verbum non dici à nostro intellectu: *Primo, obi. Vafq. 1.* quia interrogati quid dixisti in mente tua? Nemo respondebit, qualitatem & representationem equi vel hominis: sed verbovocis explicabit re ipsam, quam interius intellectus seu enunciauit. *Reph. ver. 42.* *solutus.* *Probat* verbum non dici à nostro intellectu: *Primo, obi. Vafq. 1.* quia interrogati quid dixisti in mente tua? Nemo respondebit, qualitatem & representationem equi vel hominis: sed verbovocis explicabit re ipsam, quam interius intellectus seu enunciauit. *Reph. ver. 43.* *solutus.* *Probat* verbum non dici à nostro intellectu: *Primo, obi. Vafq. 1.* quia interrogati quid dixisti in mente tua? Nemo respondebit, qualitatem & representationem equi vel hominis: sed verbovocis explicabit re ipsam, quam interius intellectus seu enunciauit. *Reph. ver. 44.* *solutus.* *Probat* verbum non dici à nostro intellectu: *Primo, obi. Vafq. 1.* quia interrogati quid dixisti in mente tua? Nemo respondebit, qualitatem & representationem equi vel hominis: sed verbovocis explicabit re ipsam, quam interius intellectus seu enunciauit. *Reph. ver. 45.* *solutus.* *Probat* verbum non dici à nostro intellectu: *Primo, obi. Vafq. 1.* quia interrogati quid dixisti in mente tua? Nemo respondebit, qualitatem & representationem equi vel hominis: sed verbovocis explicabit re ipsam, quam interius intellectus seu enunciauit. *Reph. ver. 46.* *solutus.* *Probat* verbum non dici à nostro intellectu: *Primo, obi. Vafq. 1.* quia interrogati quid dixisti in mente tua? Nemo respondebit, qualitatem & representationem equi vel hominis: sed verbovocis explicabit re ipsam, quam interius intellectus seu enunciauit. *Reph. ver. 47.* *solutus.* *Probat* verbum non dici à nostro intellectu: *Primo, obi. Vafq. 1.* quia interrogati quid dixisti in mente tua? Nemo respondebit, qualitatem & representationem equi vel hominis: sed verbovocis explicabit re ipsam, quam interius intellectus seu enunciauit. *Reph. ver. 48.* *solutus.* *Probat* verbum non dici à nostro intellectu: *Primo, obi. Vafq. 1.* quia interrogati quid dixisti in mente tua? Nemo respondebit, qualitatem & representationem equi vel hominis: sed verbovocis explicabit re ipsam, quam interius intellectus seu enunciauit. *Reph. ver. 49.* *solutus.* *Probat* verbum non dici à nostro intellectu: *Primo, obi. Vafq. 1.* quia interrogati quid dixisti in mente tua? Nemo respondebit, qualitatem & representationem equi vel hominis: sed verbovocis explicabit re ipsam, quam interius intellectus seu enunciauit. *Reph. ver. 50.* *solutus.* *Probat* verbum non dici à nostro intellectu: *Primo, obi. Vafq. 1.* quia interrogati quid dixisti in mente tua? Nemo respondebit, qualitatem & representationem equi vel hominis: sed verbovocis explicabit re ipsam, quam interius intellectus seu enunciauit. *Reph. ver. 51.* *solutus.* *Probat* verbum non dici à nostro intellectu: *Primo, obi. Vafq. 1.* quia interrogati quid dixisti in mente tua? Nemo respondebit, qualitatem & representationem equi vel hominis: sed verbovocis explicabit re ipsam, quam interius intellectus seu enunciauit. *Reph. ver. 52.* *solutus.* *Probat* verbum non dici à nostro intellectu: *Primo, obi. Vafq. 1.* quia interrogati quid dixisti in mente tua? Nemo respondebit, qualitatem & representationem equi vel hominis: sed verbovocis explicabit re ipsam, quam interius intellectus seu enunciauit. *Reph. ver. 53.* *solutus.* *Probat* verbum non dici à nostro intellectu: *Primo, obi. Vafq. 1.* quia interrogati quid dixisti in mente tua? Nemo respondebit, qualitatem & representationem equi vel hominis: sed verbovocis explicabit re ipsam, quam interius intellectus seu enunciauit. *Reph. ver. 54.* *solutus.* *Probat* verbum non dici à nostro intellectu: *Primo, obi. Vafq. 1.* quia interrogati quid dixisti in mente tua? Nemo respondebit, qualitatem & representationem equi vel hominis: sed verbovocis explicabit re ipsam, quam interius intellectus seu enunciauit. *Reph. ver. 55.* *solutus.* *Probat* verbum non dici à nostro intellectu: *Primo, obi. Vafq. 1.* quia interrogati quid dixisti in mente tua? Nemo respondebit, qualitatem & representationem equi vel hominis: sed verbovocis explicabit re ipsam, quam interius intellectus seu enunciauit. *Reph. ver. 56.* *solutus.* *Probat* verbum non dici à nostro intellectu: *Primo, obi. Vafq. 1.* quia interrogati quid dixisti in mente tua? Nemo respondebit, qualitatem & representationem equi vel hominis: sed verbovocis explicabit re ipsam, quam interius intellectus seu enunciauit. *Reph. ver. 57.* *solutus.* *Probat* verbum non dici à nostro intellectu: *Primo, obi. Vafq. 1.* quia interrogati quid dixisti in mente tua? Nemo respondebit, qualitatem & representationem equi vel hominis: sed verbovocis explicabit re ipsam, quam interius intellectus seu enunciauit. *Reph. ver. 58.* *solutus.* *Probat* verbum non dici à nostro intellectu: *Primo, obi. Vafq. 1.* quia interrogati quid dixisti in mente tua? Nemo respondebit, qualitatem & representationem equi vel hominis: sed verbovocis explicabit re ipsam, quam interius intellectus seu enunciauit. *Reph. ver. 59.* *solutus.* *Probat* verbum non dici à nostro intellectu: *Primo, obi. Vafq. 1.* quia interrogati quid dixisti in mente tua? Nemo respondebit, qualitatem & representationem equi vel hominis: sed verbovocis explicabit re ipsam, quam interius intellectus seu enunciauit. *Reph. ver. 60.* *solutus.* *Probat* verbum non dici à nostro intellectu: *Primo, obi. Vafq. 1.* quia interrogati quid dixisti in mente tua? Nemo respondebit, qualitatem & representationem equi vel hominis: sed verbovocis explicabit re ipsam, quam interius intellectus seu enunciauit. *Reph. ver. 61.* *solutus.* *Probat* verbum non dici à nostro intellectu: *Primo, obi. Vafq. 1.* quia interrogati quid dixisti in mente tua? Nemo respondebit, qualitatem & representationem equi vel hominis: sed verbovocis explicabit re ipsam, quam interius intellectus seu enunciauit. *Reph. ver. 62.* *solutus.* *Probat* verbum non dici à nostro intellectu: *Primo, obi. Vafq. 1.* quia interrogati quid dixisti in mente tua? Nemo respondebit, qualitatem & representationem equi vel hominis: sed verbovocis explicabit re ipsam, quam interius intellectus seu enunciauit. *Reph. ver. 63.* *solutus.* *Probat* verbum non dici à nostro intellectu: *Primo, obi. Vafq. 1.* quia interrogati quid dixisti in mente tua? Nemo respondebit, qualitatem & representationem equi vel hominis: sed verbovocis explicabit re ipsam, quam interius intellectus seu enunciauit. *Reph. ver. 64.* *solutus.* *Probat* verbum non dici à nostro intellectu: *Primo, obi. Vafq. 1.* quia interrogati quid dixisti in mente tua? Nemo respondebit, qualitatem & representationem equi vel hominis: sed verbovocis explicabit re ipsam, quam interius intellectus seu enunciauit. *Reph. ver. 65.* *solutus.* *Probat* verbum non dici à nostro intellectu: *Primo, obi. Vafq. 1.* quia interrogati quid dixisti in mente tua? Nemo respondebit, qualitatem & representationem equi vel hominis: sed verbovocis explicabit re ipsam, quam interius intellectus seu enunciauit. *Reph. ver. 66.* *solutus.* *Probat* verbum non dici à nostro intellectu: *Primo, obi. Vafq. 1.* quia interrogati quid dixisti in mente tua? Nemo respondebit, qualitatem & representationem equi vel hominis: sed verbovocis explicabit re ipsam, quam interius intellectus seu enunciauit. *Reph. ver. 67.* *solutus.* *Probat* verbum non dici à nostro intellectu: *Primo, obi. Vafq. 1.* quia interrogati quid dixisti in mente tua? Nemo respondebit, qualitatem & representationem equi vel hominis: sed verbovocis explicabit re ipsam, quam interius intellectus seu enunciauit. *Reph. ver. 68.* *solutus.* *Probat* verbum non dici à nostro intellectu: *Primo, obi. Vafq. 1.* quia interrogati quid dixisti in mente tua? Nemo respondebit, qualitatem & representationem equi vel hominis: sed verbovocis explicabit re ipsam, quam interius intellectus seu enunciauit. *Reph. ver. 69.* *solutus.* *Probat* verbum non dici à nostro intellectu: *Primo, obi. Vafq. 1.* quia interrogati quid dixisti in mente tua? Nemo respondebit, qualitatem & representationem equi vel hominis: sed verbovocis explicabit re ipsam, quam interius intellectus seu enunciauit. *Reph. ver. 70.* *solutus.* *Probat* verbum non dici à nostro intellectu: *Primo, obi. Vafq. 1.* quia interrogati quid dixisti in mente tua? Nemo respondebit, qualitatem & representationem equi vel hominis: sed verbovocis explicabit re ipsam, quam interius intellectus seu enunciauit. *Reph. ver. 71.* *solutus.* *Probat* verbum non dici à nostro intellectu: *Primo, obi. Vafq. 1.* quia interrogati quid dixisti in mente tua? Nemo respondebit, qualitatem & representationem equi vel hominis: sed verbovocis explicabit re ipsam, quam interius intellectus seu enunciauit. *Reph. ver. 72.* *solutus.* *Probat* verbum non dici à nostro intellectu: *Primo, obi. Vafq. 1.* quia interrogati quid dixisti in mente tua? Nemo respondebit, qualitatem & representationem equi vel hominis: sed verbovocis explicabit re ipsam, quam interius intellectus seu enunciauit. *Reph. ver. 73.* *solutus.* *Probat* verbum non dici à nostro intellectu: *Primo, obi. Vafq. 1.* quia interrogati quid dixisti in mente tua? Nemo respondebit, qualitatem & representationem equi vel hominis: sed verbovocis explicabit re ipsam, quam interius intellectus seu enunciauit. *Reph. ver. 74.* *solutus.* *Probat* verbum non dici à nostro intellectu: *Primo, obi. Vafq. 1.* quia interrogati quid dixisti in mente tua? Nemo respondebit, qualitatem & representationem equi vel hominis: sed verbovocis explicabit re ipsam, quam interius intellectus seu enunciauit. *Reph. ver. 75.* *solutus.* *Probat* verbum non dici à nostro intellectu: *Primo, obi. Vafq. 1.* quia interrogati quid dixisti in mente tua? Nemo respondebit, qualitatem & representationem equi vel hominis: sed verbovocis explicabit re ipsam, quam interius intellectus seu enunciauit. *Reph. ver. 76.* *solutus.* *Probat* verbum non dici à nostro intellectu: *Primo, obi. Vafq. 1.* quia interrogati quid dixisti in mente tua? Nemo respondebit, qualitatem & representationem equi vel hominis: sed verbovocis explicabit re ipsam, quam interius intellectus seu enunciauit. *Reph. ver. 77.* *solutus.* *Probat* verbum non dici à nostro intellectu: *Primo, obi. Vafq. 1.* quia interrogati quid dixisti in mente tua? Nemo respondebit, qualitatem & representationem equi vel hominis: sed verbovocis explicabit re ipsam, quam interius intellectus seu enunciauit. *Reph. ver. 78.* *solutus*

prout res ipsa & recta loquendi forma postularet, sed rem exprimimus verbo representatam.

Obiectio 2. Secundum. Cum aliquis interrogatur, quid intus dicat, respondet verbis vocis: At verba vocis non significant conceptum formalem sive verbum, sed conceptum obiectuum; ergo &c. *Resp.* falsam esse minorem, ut ostendimus *q. 13. a. 1. Contr. vna.*

CONTRA *quintam* *concl.* non sunt argumenta alicuius momenti; sed omnia quae ex interpretibus possent afferri, facilem habent solutionem ex antedictis.

QUARTA CONTROVERSIA.

An verbum nostrum distinguatur ab intellectione realiter aut formaliter tantum?

*Sensu que-
suti, & Sen-
tientie Do-
ctorum.* **Q**VAESTIONIS huius sensus est: An verbum nostrum distinguatur ab actu intellectu tanquam res a re; ita ut sint duas res realiter distinctae, licet non sint ab iniucem separatae: sicut patet de materia & forma, de essentia & esse, natura & personalitate, & alijs similibus; An autem sint una res duas habens quidditates sive rationes formales, ut quidam dicunt de relatione & fundamento, de motu & eius termino, & de actione & passione.

SCO TVS in 1. *dist. 3. q. 6. & dist. 27. q. 1.* affirmat sicut in nobis esse elicere intellectu, & esse prius natura intellectu ipsa, eo modo quo ceterae actiones verae praecedunt suos terminos, & intellectu esse terminum huius quod est dicere sive elicere intellectu. Et addit; quod dicere, sive elicere intellectu est vera actio immanens, per quam producitur intellectio: intelligere vero qualitas est prima speciei, & non actio propriè sed actionis terminus & formaliter idem quod verbum. Quam sententiam sequitur & pro posse tunc Rada, & Syluester approbat in *constato super hoc articulo*; negans tamen dicere esse actionem propriè loquendo, sed ait esse intellectum sub specie actualiter relata ad obiectum. Cum Scoto conuenit Durandus, qui intellectu identitatem affirmat cum verbo: sed actum dicendi ab actu intelligendi distinctum non cognoscit, ait enim actum intelligendi seipso, & nulla alia actione media ab intellectu produci.

Dominicus Sotus in 4. *dist. 49. q. 2. a. 3.* docet per intellectu verbum produci, quod sit illius terminus idem cum ea realiter, & ab ea formaliter tantum distinctas, sicut calefactione producitur calor ut eius terminus formaliter tantum ab ea diuersus. Hanc sententiam recentiores ascribunt Victoriae, & sequitur Molina *disput. 8. memb. 2. Valsq. inf. q. 34. c. 4. & Suar. lib. 1. de mysterio Trinitatis c. 6. & lib. 9. c. 2.* quam esse probabilem existimat Torres *disput. 4. & Ban. dub. 3.*

Cap. in 1. *dist. 27. q. 2.* docet de mente D. Thom. verbum nostrum distinguiri realiter ab intellectu. Idem sentiunt Caetanus, Torres, Barnes, Zumel. & Ripa *super hoc a. & Ferrarensis in 1. cont. Gent. cap. 53.* & alij Thomistæ communiter.

Resolutio. *Non per-
sisterere ad pre-
sentem con-
troversiam
questionem
quidam de esse
afficiunt in* ADVERTENDVM EST PRIMO ad huius controvercis solutionem, nihil omnino pertinere questionis illius diffinitionem: An in omni agente, praeter actionem quae recipitur in passo, sit ponenda quædam alia actio, quæ sit actualitas quædam absoluta & ipsius agentis perfectionis? Primo quia intellectio, de qua loqui-

A mur. & quelibet actio immanens, magis pro agente sed priè dicitur operatio quam actio, ut supra *Contr. que dicta 1. notauimus ex D. Tho.* & ut aduertit Cai. *inf. q. 1. de ne-
cessitate 79. a 2.* actiones immanentes qualitates sunt, non *cestatate* actiones aut passiones: & intelligere nihil aliud est quam intelligentia esse actu intellectum; & anima ex sui gradus nobilitate quem habet supra naturam, se ipsa quandoque se habet ut somnus, & quandoque ut vigilia; ac propterea modum quandam habet magis quam rationem aut proprietatem actiui & passiui: Quo fit ut quemadmodum grauitas lapidea procedit a lapide & in eodem recipitur; ita qualiter immanens operatio sit eiusdem a qua deriuatur virtutis perfeccio. Hanc veritatem subtiliter explicat Cai. *in a. seq.* vbi notat quod intellectio diuersa ratione est esse intellectus, & speciei intelligibilis & verbi. Nam quia intellectus & species actiua principia sunt, ideo eorum esse est intellectio actiue concepta, quatenus scilicet est intelligere; & quia verbum terminus est intellectu & intellectu obiectum ad intra: idcirco eius esse est intellectio passiu sumpta, prout scilicet est intelligi. In operationibus igitur immanentibus non habent locum illæ distinctiones, quas ex alijs Thomistis & ex ipso D. Th. retulimus & explicauimus supra *q. 25. a. 1. contr. vna* a de actione transiente, quae sola verè, & propriè actio est.

C Ex quo patet detectus Syluestri *super hoc articulo* dicentis, quod sicut in omni actione transiente oportet ponere aliquam actionem quae sit in agente a qua denominatur agens intrinsecè, *Quia est* (inquit) *ipsa forma qua agens agit sub relatione a-
ctuali ad obiectum; ita etiam oportet suo modo ponere in actione immanente aliquam actionem in principio formalis agendi, que est ipsum principium agendi sub relatione actuali ad ipsam operationem; quia sicut actio transiens transit extra agens & tamen illud intrinsecè denominatur agens; quod ita etiam operatio immanens transit extra principium formale operandi ut sit, & tamen ipsum principium formale denominatur formaliter agens ut quo patet intelligimus; unde sicut ibi, ita hic oportet dicere, quod ipsa actua emissio actio-
ni immanenti sit ipsum principium sub relatione ad obiectum in esse obiectu. Hæc ex Sylvestro, qui ibidem affirmat emissionem hanc actionis immanentis idem esse quod dicere, quod existimat Scotus distinguiri realiter ab intelligere; & hoc scilicet intelligere idem esse realiter cum verbo.*

D Ex hac opinione Sylvestri occasionem Torres *Error Tor-* acceptit erroris; affirmat enim controversiam res, hanc ex predicta questionis diffinitione maxime dependere. Nam qui docent (inquit) actionem esse in paciente, consequenter tenentur respondere idem re esse actum intelligendi & verbum mentale; qui vero oppositam tutantur sententiam, tenentur concedere actum intelligendi & verbum mentale distinguiri realiter. Verum, ut ostendimus, in actione immanente locum non habet praedicta distinctio, nec opinionum diuersitas, sicut in transiente, nisi apud eos quos propria latet actionis immanentis natura; de quo-
rum numero videntur fuisse Sylvestri & Torres; cuius sententiam sive dictum impugnat Zumellus, Molina & Rada, locis superius allegatis.

SECUNDUM recolenda sunt ea, quae de necessitate verbi diximus supra *q. 12. a. 2. contr. 2. & in hos 4. contr. 1.* ex eis enim præcipue penderet presentis questionis resolutio.

Probatur ex verbis D. Thomæ realis verbi distinctio ab actu intelligendi.

TERTIO sciendum est, ex D. Tho. de potent. q.8. a.1. posse intelligentem actu ad quatuor habere ordinem, scilicet ad rem quæ intelligitur, ad speciem intelligibilem qua sit intellectus in actu, ad suum intelligere, & ad conceptionem intellectus. *Quæ quidem conceptio* (inquit S. D.) à tribus predictis differt. *Are quidem intellectus* ; quia res intellecta est interdum extra intellectum, *conceptio autem intellectus non est nisi in intellectu*. Itenerum conceptio intellectus ordinatur ad rem intellectam sicut ad finem; propter hoc enim intellectus conceptionem rei in se format, ut rem intellectam cognoscat. *Differt autem à specie intelligibili*; nam species intelligibili qua sit intellectus in actu, consideratur ut principium actionis intellectus; cum omne agens agat, secundum quod est in actu: actu autem si per aliquam formam, quam opponet esse actionis principium. *Differt autem ab actione intellectus*; quia predicta conceptio consideratur ut terminus actionis, & quasi quoddam per ipsum constitutum: intellectus enim sua actione format rei distinctionem, vel etiam propositionem affirmatiuam, vel negatiuam. *Hæc autem conceptio intellectus in nobis propriè verbum dicitur*, hoc enim est, quod verbo exteriori significatur; vox enim exterior, neque significat ipsum intellectum, neque species intelligibilem, neque actum intellectus, sed intellectus conceptionem, qua mediante resurit ad rem. *Hæc D. Thomas, & quibusdam interpolitis*: *Verbum nostri intellectus non est extrinsecum ab ipso intelligere intellectus, cum ipsum intelligere compleri non posit sine verbo predicto*. In quibus verbis tria sunt maximè ponderanda.

Triapondi. *Primum* est habitudo verbii ad rem intellectam, quam exprimit S. Th. dicens conceptionem intellectus ordinari ad rem intellectam sicut ad finem. Hunc autem ordinem esse realem, ex ipsius rei ordinata natura quæ verbum est, aperte colligitur iuxta doctrinam A. nostri D. de Potent. q. 5. a.10. superius explicatam q.13. a.7. *Contr. vniuersitatis*; ubi diximus cū D. Th. in relatiis tertij modi causam relationis realis in altero tantum relationis extremo reperiri, ut quod inter scientiam & scibile sit relatio realis, in sola scientia causa est, quia dependet à scibili & ad illud cognoscendum tanquam ad finem ordinatur. Et eadem ac ferè major ratio est de verbo quod ad rem ab intellectu cognitam representandam, & actu cognoscendam, tanquam ad finem est institutum; atque ideo in sui natura causam habet realis ordinis siue relationis ad ipsam. Ex quo sequitur primò, ut ratio manifestatiui siue representatiui in verbo nostro dicat relationem realem, quamvis in diuino verbo sit relatio rationis tantum? *Secundum sequitur*, quod esse manifestatiuum non quomodoquaque sed obiectiuē, id est ut obiectum interius, sit propria & adæquata ratio verbi absolutissime sumpti, i. tā cōmuniter quam propriè accepti, in qua ratione sicuti non includitur explicitè, ita nec excluditur processus ab alio. *Vnde diuina essentia*, ut obiectum est ac terminus intellectiū diuinæ, verbum est communiter dictum, ut suo loco probabitur ex D. Tho. & tā à nullo verè procedit, quanquam intelligatur ut procedens, ut ait S. D. de veritate q.4. a.2. vbi etiam docet in verbo propriè & non tantum cōmuniter dicto quatuor esse: *Primum* ut sit aliquid expressum à notitia mentis: *Secundum* ut dicat relationem originis ad dicentes: *Tertium* ut sit manifestatiuum rei intellectus: *Quartum* ut sit intellectum ad intra. *Tertio* sequitur manifestatiū obiectiuē fun-

dam etiam litera sumptam esse ipsam essentiam verbi quo ad absolute quod in verbo clauditur, formaliter autem sumptam esse realem relationem ad rem manifestatam; sicut similitudo fundamentaliter qualitas est, formaliter autem est relatio. *Vnde quemadmodum simile nō reducitur ad similitudinem* formaliter aut fundamentaliter sumptam, eo modo & ordine quo participans reducitur ad id quod est per essentiam: ita nec manifestatiū reducitur ad manifestationem utrū modo sumptam. *Et ex his tandem sequitur intellectus & judicium eorum*, quæ hic tradit Caietanus de ratione manifestatiū contra Durandum.

B *Secundo ponderanda* est cum D. Thom. in verbis ante relatis habitudo verbi ad intelligere siue intellectiū actu. *Est enim habitudo effectus ad effectiōnem siue productionem & termini ad operationem*, ut in dictis verbis significat sanctus Thomas, & in hoc articulo dicens. *Quicunque intelligit ex hoc ipso*, &c. & apertius de veritate, q.4. art.2. in cor. vbi sic ait: *ipsa enim conceptio est effectus actus intelligendi*. Et paulo post: *Concessum est aliquid expressum per actum intelligendi*. Quibus verbis non significat S. D. intellectiū esse causam effectiū verbi, sed esse illius effectiōnem siue productionem, ut diximus: dicitur enim effectus nō solum à causa, sed etiam ab ipsius cause productione produci, & ex habitudine dependentiæ ad utrumque nuncupatur effectus. *Hæc verò quæ hucusque de verbo diximus, absq; reali ipsius distinctione ab actu intellectiū non videntur posse confundere*. Nam intellectio terminus intellectiū esse non potest nisi per actum reflexum, cum tamen verbum actu intellectiū directo cognoscatur, ut per se primò intellectus obiectum. *Et quamvis motus & via cum termino in unam rem per se conueniant, nunquam tamen in rebus creatis coincidit operatio cum suo per se primo obiecto*, ut patet discurreti per singula. *Præterea verbum intellectus in nobis est quod verbo exteriori significatur*; ut verbum exteriori nō significat actu intellectus, sed conceptionem intellectus; ergo verbum non est intellectio, sed aliquid ab ea re distinctum. *Discursus est D. Tho.* in supra notatis verbis: *Minor probata fuit supra qu.13. a.1. & probatur secundò*, quia alioquin hæc propositio *Homo est animal* esset falsa; nam si per eam significatur intellectio; sensus est: intellectio hominis est intellectio animalis, quæ predicationis omnino falsa est. *Et confirmatur*; quia nomina significant ex intentione & usu loquètiū. *Constat autem intentionem & usum loquentium non esse nominibus significare operationes intellectus, sed res ab intellectu cognitas & rerum conceptiones* ut eorum imagines. *Huic argumento respondet Rada verbum exteriorius* *Rada resp.*

E *duo significare*, nimirum intellectiū & obiectum siue rem intellectam; sed obiectum principaliter, intellectiū verò ut medium ordinatum ad rem significandam; veritatem autem & fallitatem propositionis attendendam esse ex principali vocum significacione, non autem ex minus principali. *Sed iam superius ostendimus in q.13. a.1. Contr. vniuersitatis*, voces per se primò non significare res, sed animæ conceptiones, iuxta dictum Aristotelis in i. *Per hermenias*: *Voces sunt signa earum, quæ sunt in anima passionum*; & D. Thomæ dicentis: *Voces sunt signa intellectuum*. *Si igitur nomina significant intellectiū, erit intellectio eorum principale significatū*, quod esse falsum probatur. *Quoniam cū proféro hoc nomine homo, aliud est nomine quod profertur, & aliud est*

est actio qua profertur. Nec actio est illa quae significet hominem, sed nomine ipsum actione prolatum illud est quod significat hominem. Similiter itaque actus intelligendi quo producitur verbum, non est similitudo obiecti manifestativa, sed verbum ipsum intellectione productum. Confirmatur secundò: Effectus productus per aliquam actionem in quolibet ordine ille est, qui assimilatur principio quo illius actionis, non autem ipsa actio. Nam id est artificis non assimilatur aedificatio sed dominus; ergo eadem ratione verbum intellectione productum similitudo est obiecti, non autem actio verbi productiva. Sed ait Rad. intellectiōnē non esse actionem de genere actionis, sed qualitatem: quod quāmūs absolute verum sit, negandum tamen non est intellectiōnē esse veram operationem termini productiū, ut supra probauimus; ac per hoc non ipsam sed eius effectum siue terminum, esse similitudinem obiecti per speciem, quae principium est intellectiōnis representati. Praterea: Si intellectio est expressa rei cognitae similitudo, viderent beatitudiūnā essentiam per creatam similitudinem, quae est ipse actus videndi; quod in te falso esse & doctrinā D. Thomae contrarium, multis argumentis ostendimus sup. q. 12. a. 2. Igitur intellectio ex sui natura non est obiecti similitudo, sed aliquid intellectione posterius, & realiter ab ea distinctum. Neque enim dici potest illud ad essentialiē intellectiōnis perfectionem pertinere, sine qua similitudo non est obiecti: Nam quid essentialis deesse potest perfectionis visioni beatitudiū, quae omnium intellectiōnum est perfectissima? Hanc veritatem pluribus confirmat Zumel. & alii.

Tertium.

Denique considerandum est dictum illud: Verbum nostri intellectus non est extrinsecum ab ipso intelligere intellectus, cum ipsum intelligere complevi non possit sine verbo prae dicto: Videntur enim haec verba fauero opinioni Sylvestri, Sotii, & allorum negotiantur realiter distinguere verbum ab intelligere. Verum, ut Ferrariensis aduertit in dicto cap. 53. nihil aliud intendit S. D. quam, quod licet verbum sit aliquid per actum intelligendi productum & ab ipso realiter distinctum; est tamen eidem intrinsecum, id est, necessariò coniunctum; adeò ut nec intelligere valeat esse sine verbo, nec possit verbum absque intellectione confi-^{stere}; sicut linea terminus illi intrinsecus est, cum esse nequeat linea sine termino, qui tamen a linea realiter distinguitur, & eius nihilominus complementum est intrinsecum, id est, necessariò con-^{xum}, & in eius diffinitione ponitur in obliquo: dicimus enim lineam esse longitudinem sine latitudine, quae termino vel terminis concluditur. Similiter itaq; verbum realiter distinguitur ab intelligere, sed tamen est eius intrinsecum complementum, id est, & necessariò connexum, & ad eius diffinitionem pertinens in obliquo: cum intellectio nihil aliud sit quam operatio intellectus verbo formata.

Ex comparatione intellectiōnis ad motum ostenditur illam realiter a verbo distinguere. **i. differentia.** Postremo observandum est, quod licet nonnulla sit similitudo siue proportio inter motum prout motus comprehendit etiam mutationem, & inter ipsum intelligere: duplex tamen est inter haec in proposito differentia. Prima est, quod motus comparatur ad terminum ut imperfectum ad seipsum perfectum, & ut via ad seipsum sub esse perfectiori: non motus est actus imperfecti & existentis in potentia. Vbi vero proceditur de potentia ad actum, id est, quod prius habet esse imperfectum, deinde perfectum, & id est motus & forma ad quam terminatur motus,

A sunt idem realiter; intelligere verò non est actus imperfecti sed perfecti; non enim est actus existentis in potentia sed existentis in actu; & ideo non comparatur ad verbum sicut via ad seipsum sub esse perfectiori; ac propterea non est idem realiter cum verbo productō. **Secunda differentia.** est, quod forma, ad quam tendit motus, puta albedo ad quam tendit albedo, est tantum terminus motus & eius perfectio & complementū: ut verbum est etiam obiectum in actu in esse immateriali constitutum representans obiectum ad extra: quo sit ut intellectio eon sit eadem res cum verbo; non enim actus cognoscitius idem est cum suo obiecto; alioquin omnis cognitio est reflexa.

B Sed ait Mol. primam differentiam non satisfa- **obi. mol.** cere, quoniam illuminatio & cetera alterationes instantaneae non distinguuntur re a suis terminis, eti non habeat adiunctam rationem motus; igitur quod actio coniugatur, vel non coniungatur cum ratione motus, impertinens est, ut sit aut non sit idem re cum suo termino. **Sed si for-**

maliter intelligatur dicta differentia, liquet eam optimè proposito deferire, quamvis absque secunda non possit omnino firma subsistere. Dico itaque motum omnem & mutationem etiam instantaneam, ex sua ratione formaliter compari ad suum proprium terminum, quatenus formaliter eius terminus est, ut imperfectum ad perfectum & ut via ad seipsum sub esse perfectiori. Nam licet in mutatione instantanea sit simul fieri & factum esse: utrumque tamen inest ei formaliter; ratio vero fieri ut sic est ratio via & tendentia in terminum & imperfecti; & quamvis simultanea termini positio realem excludat tendentiam & in perfectionem; eandem tamen virtualiter & fundamentaliter admittit; adeò ut in re praesenti equiualeat eisdem formaliter acceptis. Nam quod actio siue operatio siue motus aut mutationis sit via res cum termino, ex hoc ut propria causa prouenit, quod eidem forma conuenit fieri, cui etiam conuenit factum esse. Quod autem fieri sit cum reali successione, tendentia & imperfectione per accidens est & nihil attinet ad identitatem cuiusvis praedictorum cum suo termino. Intelligere vero propriè loquendo actio non est, sed est esse ipsius intelligentis ut sic, & consequenter in eo propriè & formaliter non est fieri & factum esse. Sed quia intelligere est productio verbi tanquam termini; idcirco secundum hanc partem induit rationem eius, quod est fieri; sed quia verbum non est praeceps terminus, sed per se primò intellectiōnis obiectum, propterea merito eximitur ab illa communi motuum, & mutationum turba, quae in unam rem coincidunt cum suo termino.

PRIMA CONCL. Intellectio non est terminus conclusio- **E** ditione productus. Hac conclusio patet ex dictis in nos deduc- praecedenti Controversia; & probatur etiam Primo; **Ita, & pro-** quia dictio siue dicere, est actio immanens; at Scotus & eius Schola negant per actionem im- manentem quicquam produci; igitur intellectio non est terminus dictione productus. Secundò; si intellectio quae secundum Scotum idem est quod verbum, est dictio effectus siue terminus; iam non erit verbum ex memoria secunda, sed ex actu secundo qui est dicere. Quod si respondeat verbum esse ex memoria secunda ut ex principio quo; ex dicere vero ut produc-^{tione}; ita dicimus nos verbum esse ex memoria secunda, id est, intellectu actuato specie ut principio quo, & ex intelligentia siue intellectione ut productione; quod tamen non admittit Sca-

Quæstio XXVII.

tus existimans, hoc dicendi modo non saluari dictum Augustini dicentis: Verbum esse ex memoria secunda.

» SECUNDA CONCL. Intellectio non est rei cognitio similitudo sive verbum; sed realiter ab eo distinguiri. Hec satis probata remanet ex toto precedenti discurso, & ex ijs quæ diximus de necessitate verbi in *1. Contr.*

Argum. & solutiones CONTRA primam conclusum militant plura argumenta soluta in *præc. Contr.*

Obi. 1. cōt. 2. concl. CONTRA secundam concl. argum. Sylvestris: Primo; Actio & passio & motus & terminus intrinsecus sunt idem, ut patet in *3. Phys.* at intelligentia est quoddam agere & pati & moueri; ergo &c. Eodem argumento vñtit Molira & alij recentiores. *Reph.* falsum esse minorem proprietatem loquendo, ut ante diximus. Nec verbum est terminus precisc, sed est etiam per se primò obiectum, cui repugnat identitas cum actione ad ipsum terminata.

Obi. 2. Secundò: S. Th. crebrò facit hanc consequentiam: intelligere Dei est eius intellectus, ergo & verbum est intellectus; quæ consequentia nulla esset, si verbum & intelligere essent duo distincta realiter. *Reph.* illam consequentiam valere in materia diuinorum tantum, vbi nulla est realis distinctione, nisi ea quæ sit per oppositionem relativa.

Vasq. 1. obi. 1. cōt. 2. concl. Contra eandem conclusionem argumentatur *Vasq. sup. q. 12. a. 2. c. 2.* Primo: Intellectio est actio de genere qualitatis; ergo est similitudine expressa obiecti, qua formaliter intellectus redditur intelligentis aut videntis, sicut ab albedine corpus effectum album. *Reph.* nullam esse conseq. Nam licet sit actio de genere qualitatis, eo quod non inferat propriam & realem passionem ab ea distinctam, est tamen vera operatio sui proprij termini, qui similitudo est expressa rei intellectæ productiua.

Obiectio 2. Secundò: Augustin. *lib. 9. de Trinit. cap. 10.* assertit cognitionem esse similitudinem rei cognitæ.

Solut. *Reph.* cognitionem ab August. dici similitudinem obiecti, non ratione sui sed ratione principij, id est speciei impressæ à qua procedit; vel etiam ratione termini quo completur, qui est species expressa sive verbum. Sed hanc *reph.* reprehendit

Replicat. *Vasq. Primo*, quia quod secundum se non est tale, inepte nuncupatur tale solum quia principium tale est.

Replicat. Secundò, in patria non erit species creata diuina essentia secundum Thomistos; ergo visio diuina essentia nec secundum se nec ratione principij, similitudo illius poterit appellari; at Augustinus contendit nos futuros perfectissimè similes visione ipsa: quia videbimus eum, sicuti es; ergo putat ipsam visionem secundum se esse similitudinem. *Reph.* ad 1. in ijs quæ naturaliter conexa sunt, & ad vnius complementum concurrunt, non inepte vnum ex alio denominari, ut de actione notauimus *sup. q. 25. a. 1.*

Obi. 1. Rada. 1. cōt. 2. concl. Ad 2. resp. similitudinem illam, de qua loquitur Aug. non confistere in ipsa visione formaliter, ut scilicet visio sit ipsa diuina essentia similitudo in esse intelligibili; sed in perfecta mentis visione cum Deo, per summam ac nobilissimam operationem, qualis est illa visio beatifica, ut explicauimus *sup. q. 12. a. 2. Contr. 1. in solutione argum. 2.* *Quar.* Est igitur visio similitudo non in esse cognito, id est, quæ sit imago obiecti in intellectu existens, sed in esse rei, quia facit videntem esse Deiformem ac Deo similem.

Obi. 1. Rada. 1. cōt. 2. concl. Contra eandem conclusum argum. Rada. Primo, quia ex omnibus quæ reperiuntur in mente, nū-

Articulus Primus.

23

Abil potest habere rationem verbi, nisi actualis intellectio genita atque producta ab intellectu. Ergo &c. Anteced. (inquit) probatum est supra. *Reph.* falsum esse antecedens, & eius probationes sunt, sive sup. confutatas.

Secundò arguit ex diffinitione verbi à se conficta: verbum est actus intelligentiae productus, &c. *Reph.* verbum non esse actum intelligentiae, sed terminum & imaginem ex ea productum.

Contra eandem conclusum sunt argumenta quæ obi. 1. & 2. producunt & solvunt Expositores, ex quibus hoc videtur præcipuum. Productio verbi quatenus actio, non distinguitur realiter ab ipsa productione quatenus est passio: At productio verbi quatenus est passio non distinguitur realiter ab ipso verbo producto; ergo productio verbi quatenus est actio identificatur materialiter cum ipso verbo. Maior est communis sententia Philosophorum dicentium, quod idem motus est actio & passio, Minor inducitur probatur. Creatio passiva non distinguitur à re creata, &c. *Huc argumento respondent* Bannes & Zumellus. Primo negando maiorem quæ examinabitur in art. *seq.* Secundò itaque neganda est minor; quia actus intelligenti passiue sumptus, quomodo est esse verbi distinguitur realiter ab ipso verbo. Ad probationem iam dictum est non esse eandem rationem de mutationibus etiam instantiis & intelligentiæ: quoniam terminus intelligentiæ hoc habet peculiare, ut illius sit obiectum, quod nulli alteri mutationi perspicuum est conuenire. Hanc responsonem videntur significasse prediciti duo Expositores, quamvis eam non satis expresserint.

Notationes circa responsones argumentorum.

RESPONSO ad 2. argum. D. Th. innititur vnitati intellectus cum intelligibili superiori à nobis explicata, scilicet *q. 12. a. 2. Contr. 3. & q. 14. a. 1. Contr. 1.*

Responsio ad 3. latè explicatur à D. Th. *inf. qu. 45. art. 6.* & ibidem à recentioribus ac præfertim Ban.

ARTICVLVS II.

Vtrum aliqua processio in diuinis generatio dici possit.

AD Secundum sic proceditur. Videtur, quod processio, quæ est in diuinis, non possit dici generatio. 161 Generatio enim est mutatio de non esse in esse corruptio, & viriusque subiectum est materia. Sed 3 c. 52. nihil horum competit diuinis. Ergo non potest generatio dici in diuinis.

2. Præterea. In Deo est processio secundum modum intelligibilem, ut dictum est: * sed in nobis tali processio non dicitur generatio. Ergo neque in Deo. *art. præc.*

3. Præterea. Omne genitum accipit esse à generante. Ese ergo cuiuslibet geniti est esse receptum. Sed nullum esse receptum est per se subsistens. Cum igitur esse diuinum sit esse per se subsistens (ut *sup. probatum* * est) q. 7. a. 1. *Op. 3.* sequitur, quod nullus genitus esse sit esse diuinum. Non q. 11. a. 4. est ergo generatio in diuinis.

Se ad contra est, quod dicitur in *Psal. 2.* Ego hodie genui re.

Respondeo. Dicendum, quod processio verbi in diuinis dicitur generatio.

Ad cuius evidentiæ sciendū est, quod nomine generationis dupliciter vñtim. Vno modo cōmuniter ad omnia generabilia, & corruptibilia; & sic generatio nihil aliud est, q. 7. mutatio de non esse ad esse. Alio modo propriè inviuetib. & sic ge-

567 sic generatio significat originem alicuius viuentis à principio viuente coniuncto: & hoc propriè dicitur naturitas. & Non tamen omne huicmodi dicitur generatio: sed propriè quod procedit secundum rationem similitudinis: Vnde pilus, vel capillus non habet rationem geniti, & filij, sed solum quod procedit secundum rationem similitudinis non cuiuscunque. Nam vermes qui generantur in animalibus, non habent rationem generationis, & filiationis, licet sit similitudo secundum genus: sed requiriatur ad rationem talis generationis, quod procedat secundum rationem similitudinis in natura eiusdem speciei, sicut homo procedit ab homine, & equus ab equo. In viuentibus autem, quae de potentia in actu procedunt, sicut sunt homines, & animalia, generatio utramque generationem includit. Si autem sit aliquod viuens, cuius vita non exeat de potentia in actu, processio (si qua in tali viuente inuenitur) excludit omnino primam rationem generationis, sed potest habere rationem generationis, quae est propria viuentium. Sic igitur processio verbi in diuinis habet rationem generationis: procedit enim per modum intelligibili actionis, quae est operatio vite, & à principio coniuncto, ut supra iam dictum est: * & secundum rationem similitudinis. Quia conceptio intellectus est similitudo rei intellectae, & in eadem natura existens. Quia in Deo idem est intelligere, & esse, ut supra ostensum est. Vnde processio Verbi in diuinis dicitur generatione, & ipsum verbum procedens dicitur filius.

art. præt.

q. 3. a. 4. &
q. 14. a. 4.

In cor. art.

q. 14. a. 4.

c. d.
106q. 14. a. 2. &
q. 14. a. 4.

Ad Primum ergo dicendum, quod obiectio illa procedit de generatione secundum rationem primam, prout importat ad exitum de potentia in actu. Et sic non inuenitur in diuinis, ut supra dictum est. * Ad Secundum dicendum, quod intelligere in nobis non est ipsa substantia intellectus. Vnde verbum, quod secundum intelligibilem operationem procedit in nobis, non est eiusdem natura cum eo a quo procedit. Vnde non propriè, & completem competit sibi ratio generationis. Sed intelligere diuinum est ipsa substantia intelligentis, ut supra ostensum est. * Vnde verbum procedens, procedit ut eiusdem natura substantia. Et propter hoc, propriè dicitur genitum, & filius. Vnde & his, quae pertinent ad generationem viuentium, vittus Scriptura ad significandam processionem diuina sapientia, sicut conceptio, & partu. Dicitur enim ex persona diuina sapientia. Proverb. 8. Non dum erant abyssi, & ego iam concepta eram. Ante colles ego parturiebar. Sed in intellectu nostro vittimus nomine conceptio, c. secundum quod in verbo nostri intellectus inuenitur similitudo rei intellectae, licet non inueniatur natura identitas.

Ad Tertium dicendum, quod non omne acceptum est receptione in aliquo subiecto, alioquin non posset dici, quod tota substantia retribuit, sit accepta à Deo, cum totius substantia non sit aliquod subiectum receptivum. Sic igitur id, quod est genitum in diuinis, accipit esse à generatione, non tanquam illud esse sit receptione in aliqua materia, vel subiecto, quod repugnat substantia diuinum esse. Sed secundum hoc dicitur esse acceptum, in quantum procedens ab alio habet esse diuinum, non quasi alius ab esse diuino existens. In ipso. n. perfectione diuinum esse continetur & verbum, intelligibiliter procedens, & principium verbi, sicut & quecumque ad eius perfectionem pertinent, ut supra dictum est. *

Ratio ordinis, & sensus quæst.

AGIT nunc S. D. de processionibus in particulari. Et quoniam ea processio, quae est secundum operationem intellectus, quæ in diuinis est generatio, procedit eam, quæ est secundum voluntatem: idcirco S. Thom. primo querit: An aliqua processio in diuinis generatio dici possit: deinde in sequentibus queret de illa, quæ est secundum operationem voluntatis. In quo

quæsito duo sunt obseruanda. Primum est ex parte subiecti: queritur enim, an aliqua processio, non autem an omnis processio in diuinis possit dici generatio: nam hoc secundum pertinet ad quartum articulum, in quo queritur, an processio amoris in diuinis sit generatione: nam si processio amoris in diuinis esset generatio, omnis processio in diuinis esset generatio: cum non sint nisi duas processiones. Secundum est ex parte predicatori: nam illa verba posse duci generatio intelligenda sunt propriè & formaliter, ita ut ei conueniat diffinitio generationis, & omnes conditiones per se requiri ad generationem.

B

Forma Textus.

PRÆMITTIT primò distinctionem S. D. & singula membra describit. Secundò ea adiuncit comparat; postrem proponit conclusionem & probat.

DISTINCTIONE est. nomine generationis dupliciter vtimur: uno modo communiter ad omnia generabilia, & sic generatio describitur quod est mutatio de non esse ad esse, sicut generatio ignis, lapidis, plantæ, animalis & hominis est mutatio de non esse ad esse; proceditur enim de potentia ad actu, & de priuatione ad formam in omni generatione rei corruptibilis. Alio modo vtimur nomine generationis propriè in viuentibus, & sic generatio describitur quod est origo viuentis à viuente coniuncto secundum similitudinem naturæ eiusdem speciei; & hæc propriè dicitur naturitas. Manifestat S. Th. has duas vltimas particulas scilicet secundum similitudinem naturæ eiusdem speciei. Dicitur secundum similitudinem, quoniam pilus vel capillus, non habent rationem geniti & filij; quia non procedunt similes in natura. Dicitur natura eiusdem speciei: quoniam vermes, qui generantur in animalibus, non habent rationem geniti vel filij, licet sint similes secundum genus: quoniam non procedunt ut similes in natura eiusdem speciei, sicut homo procedit ab homine, & equus ab equo.

D

Secundò comparat S. Thom. predictos duos modos generationis ad inuicem quo ad separabilitatem & coniunctionem utriusque. Nam duo sunt manifesta. Primum est, quod prima generatio potest separari à secunda, ut patet in rebus naturalibus vita carentibus; generatio enim ignis non includit generationem viuentibus propriam. Secundum manifestum est, quod secunda in viuentibus, quæ apud nos sunt, includit primam: quoniam hæc viuentia procedunt de potentia in actu vita, sicut planta homines & animalia. Ex quibus necessariò sequitur, quod si est aliquod viuens, cuius vita non exeat de potentia in actu, eius processio includit omnino primam rationem generationis, & habebit rationem generationis, quæ est propria viuentium. Consequentia evidens est, quoniam ea solum ratione generatio secunda includit primam generationem; quia genitum procedit de potentia ad actu. Si ergo &c.

Postrem S. Thom. proponit conclusionem, & probat.

CONCLVSTO est: Processio verbi in diuinis habet rationem generationis secundo modo, probatur. ³³ Processio viuentis à viuente coniuncto secundum similitudinem naturæ specificæ, est generatio secundo modo; sed processio verbi est talis. Ergo: Maior patet ex dictis. Minor probatur quo ad singulas particulas. Et primo quod sit processio viuentis à viuente; quoniam processio

VCL

verbi est operatio vitalis, quia est operatio intelligibilis, quæ perfectissimè est vitalis. Secundò quod sit à principio coniuncto, patet ex praecedentis articulo, & præsertim in resp. ad 2. vbi dictum est, quod id quod procedit ad intra proceſſu intelligibili, non oportet esse diuersum, immo quanto perfectius procedit, tanto magis est vnum cum eo, à quo procedit &c. Tertiò quod sit secundum rationem similitudinis; quia conceptio intellectus est similitudo rei intellectæ: quod denique sit in eadem natura, probat S.D. quia in Deo idem est intelligere & esse: ergo processio verbi in diuinis dicitur generatio, & ipsum verbum procedens dicitur Filius.

Expositio Textus.

Explicatur ex doctrina D.Th. generatio: quoniam diffinitio quo ad singulas partes. 1. particula.

Contra Mol.

2. particula.

CONSTAT diffinitio generationis propriæ dictæ tribus præcipuis partibus, quarum prima est: *Origo viuentis à viuente*; cui non adiungit S. Thomas vltiorem determinationem, scilicet cognitionem habente. Primò quoniam loquatur de generatione viuentium, vt extenditur etiam ad non cognoscentia. Secundò quoniam generatio cognoscentium non conuenit illis formaliter, quatenus cognoscentia sunt, sed quatenus sunt viuentia. Nam principium generationis in eis non est forma cognita vt sic, sed forma naturalis, nisi in generatione verbi diuini, ob rationem assignatam in textu, quæ in nullo ex creatis viuentibus locum habet; concurrit tamen in cognoscentibus cognitionis, & appetitus eam consequens vt applicans actius passiū. Quapropter absque sufficienti ratione Molina aliam præsē ac propriissimè dictam quæ cognoscentium tantum sit, generationem diffinxit, in cuius diffinitione particulam illam inseruit, scilicet cognitione prædicti. Nam eti cognoscentiū sit magis perfecta generatio, quam viuentium tantum; vtrisq; tamen æquè formaliter ac propriè conuenit generationis nomen & ratio; sicut animalis natura æquè formaliter & propriè conuenit vrso & homini: quoniam perfectiore habeat essendi modum in homine. Et sapientia non minus propriè ac formaliter conuenit homini quam Deo, licet perfectior sit in Deo: & ex maiori perfectiori, nō autem ex maiori proprietate generationis in cognoscentibus evenit, vt in eis generans nuncupetur Pater, genitus verò dicitur Filius.

Naz. in 1. part. D.Th. tom. 2.

Aetus, ab arbore separatur & in terram cadens seminata virtute producit aliam plantam. Igitur planta genita in sui principio erat generanti coniuncta, in fine vero separata. Supra vegetabilia sunt animalia, quæ habent sensum, in quibus propria emanatio, quæ est sensatio, ab exteriori quidem incipit, scilicet à sensilibus, quæ formam suam ingerunt externis sensibus, sed in interiori terminatur. Et quanto emanatio magis processerit, tanto magis ad intimam deuenitur. Nam à sensibus externis forma sensibilis procedit in imaginationem, & vltius in memoria thesaurum. Nec tamen est in sentientibus omnino vita per se & a; quoniam emanatio fit semper ex uno in alterū, nec potest sensus in seipsum reflecti causando in seipso sui ipsius similitudinem. Est igitur supremus gradus vita, qui est secundum intellectum; nā quilibet intellectus in seipsum reflectitur, & seipsum intelligere potest: causat enim in seipso sui ipsius & aliorum similitudinem scilicet speciem expressam, in qua seipsum vel alia contemplatur. Vnde id, quod procedit in intellectuali natura, est maximè intimum & coniunctum; & quanto intellectualis natura fuerit nobilior, tanto intimum est id quod per actionem intelligibilem in ea procedit, vt latè in d.c. explicat S. Th.

Es ergo de ratione generationis viuentium, quod sit à principio coniuncto modo explicato. Quamobrem, nec rerum creatio quæ fuit à principio viuente, sc. ab intellectu diuino, potest dici generatio; nec artificiata, quæ sunt ab intellectu artificis per vitalem operationem, quæ est intelligere, possunt dici genita; quoniam non procedunt à viuente coniuncto, nec in principio, nec in termino; & se ipso est de coniunctione secundum esse naturale. Nā de coniunctione secundum esse intelligibile dicitur Ioan. 1. *Quod factum est, in ipso vita erat.* Vnde Arift. in 8. Ethic. c. 12. dixit oportere genitum esse magis coniunctum generanti, quæ factum facienti. Ad huius particulae expositionem plura accumulat Molina minime necessaria.

Tertia particula est: *Secundum similitudinem in 3. particula.* eadem specie, quæ debet intelligi per se, & ex primaria intentione generantis, & consequenter de naturali generatione; nam per accidens & præter intentionem generantis, ac præternaturaliter potest aliter evenire propter materiae impedimentum, & tamen erit propriè generatio. Nā processi multi ex equo & alio, & generatio propriè & strictè sumpta, & mulus dicitur natus ex equo & filius equi, & tamen non procedit in similitudinem speciei, sed tantum generis; sed hoc est per accidens ac præternaturaliter, propter improportionem, seu indispositionem materiae ex qua fit generatio. Et hoc est, quod significauit Arift. in 7. Metaph. tex. 28. in illis verbis: *Nisi quid præter naturali fiat, ut equus mulum generet, volens dictam partculam intelligendam esse de generatione naturali, quæ per se & ex primaria intentione ad specificam similitudinem tendit in qualibet viuentis generatione, quæ est expositio D. Th. in com. ad tex. præd.*

CONCLVS. huius artic. probant recentiores esse fide tenendam ex multis sacrarum litterarum oraculis & scriptorum Conciliorum definitionibus, ac sanctorum Patrum dictis. Præcipua Scripturarum loca sunt Proverb. 8. vbi dicitur in persona Sapientiae genitæ quæ est verbum diuinum; *Nondum erant abyssi, & ego iam conceperam.* Et post pauca: *Ante omnes colles ego parturiebar.* Et Psal. 2. dicitur in persona Filii: *Dominus dixit ad me. Filius meus es tu; ego hodie genui te.* Quæ verba exponit Apost. ad Heb. 1. de diuina & aeterna veritate.

na verbi generatione. Denique *psal. 109.* dicitur; *A*
Ex vtero ante Luciferum genui te. Ad quorum locorum intelligentiam considerandum est ex D. Tho. *4. con. gent. c. 11.* in humana generatione duo semper esse principia; vnum actuum quod est in patre, & aliud passuum quod est in matre; adeo ut in humanae proli generatione, diuisa sint à natura principia & distinctis suppositis distributa. Nam actiuè communicare natura ac speciem proli, tribuitur patri: concipereverò ac parere conuenit matri. Sed cum diuina natura nihil imperfectionis admittat, nullum erit passuum, sed actuum tantum diuinae generationis principium, quod Pater est; in quo excellenter vniuersa, quæ ad humanam generationem necessaria sunt, seclusis imperfectionibus continentur. Quo fit ut sacræ litteræ nomina Deo tribuant, vteri, conceptus & partus, ad exprimentium iuxta modulum intelligentiæ nostræ, diuinae generationis sacramentum. Vnde etiam Mercurius Trimegistus, ut refert Augustinus Euguinus *lib. 1. de peregrin. philosophia.* c. 23. diuino forsttan ductus afflatus diuini verbi generationem sic exprimit: *Intelligentia illa Deus, cum maris ac feminæ vim haberet, & vita & lumen esset, genuit verbum alteram scilicet mentem opificem.* Dei verò Patris vterus, in quo filius concipitur, est eius intellectus. Et quoniam id quod generatur, quandiu in generante manet, dicitur conceptum; idcirò ut intelligamus sapientiam genitam, quæ Filius est, non recedere à Patre, sed in eo semper manere, dicitur concepta. Sed quia dum proles in vtero continetur, nondum habet ultimam sui perfectionem, ut per se subsistat, ut ostendatur omnino perfecta, subditur *Sap. 8.* *Quando preparabat celos aderam cum eo cuncta componens.* Concipitur itaque diuinum verbum à Patre & in eo manet & ab eo procedit ac propria personalitate subsistit: Similitudo autem illa, qua vitur D. Augustinus *lib. 9. de Trinit. cap. vlt.* & recentiores amplificant, sobriè ac (vt aiunt) cum grano salis est intelligenda. Est autem hæc similitudo. Quemadmodum ad materialem animalis generationem tria requiruntur, scilicet pater & mater ac seminis infusio in vterum matris, quo semine locum viri gerente semina prægnans efficitur, proles concipitur & generatur, & tandem sequitur partus per quem proles in lucem emititur; ita pariter ad intellectualem verbi conceptionem, & generationem tria concurrent in nobis, obiectum actu intelligibile quasi masculus seu pater, anima seu intellectus possibilis quasi mater, & species intelligibilis impressa quasi semen, ab obiecto tanquam patre, in vterum intellectus tanquam in matre vterum transmissum loco viri, scilicet obiecti, quo semine scilicet specie, anima per intellectum efficitur prægnans, & concipit verbum quod est species expressa, tandem parit ac prolem in lucem emitit; quatenus verbum à producente, immo & ab ipsa productione & productionis principio remanet in nobis realiter distinctum. *In qua similitudine cauendum est, ne dicamus obiectum esse principium conceptionis ut quod, & consequenter etiam existimemus diuinam essentiam, quæ obiectum est per se primò diuinum intellectus, esse principium ut quod diuina conceptionis & generationis; de hoc enim fieret consequens necessariò diuinam essentiam esse Patrem diuini verbi & realiter ab eo distinguiri, quod est hereticum.* Accipienda est igitur Patris, quoad hoc tantum cum obiecto similitudo, ut vtrumque intelligamus in suo ordine conceptionis esse principium, quamvis v-

triusque sit validè differens modus ac ratio principij. Nam in materiali ac sensibili generatione patet principium est generationis ut quod; in intelligibili vero conceptione, obiectum secundum esse suum intelligibile, principium est & ratio conceptionis ut quo: intellectus autem siue potius intelligens actuatus ipso intelligibili per speciem representato, principium est intelligibilis conceptionis & generationis ut quod. Et ex his appetet intellectus illius sacræ metaphoræ *psal. 109. Ex vtero ante luciferum genui te.* Senitus enim est: *Ex intellectu meo, præfinta substantia siue essentia meæ & ciuisdem secum vnitate secundo genui te.*

CONTROVERSIA VNICA.

An & quomodo sit efficax probatio conclusio?

QUAMVIS de processione diuini verbi pro-
 betur in hoc discursu generationis propriæ
 dicte diffinitione quo ad singulas eius partes: de
 soli tamen ultimæ particulari probatione nobis
 est hic cum expositoribus controversia: Nam ca-
 terarum probationes partim ex prænotatis sunt
 euidentes, & partim erunt diligenter examinan-
 dæ in 4. huius q.a.

POSTREMA diffinitionis particula est, ut simili-
 tudo sit in eadem natura. Hanc de verbi diuini ge-
 neratione sic probat S.D. In Deo idem est intel-
 ligere & esse: ergo processio verbi in diuinis dicitur
 generatio, & ipsum verbum procedere dicitur
 Filius. Cuius probationis vim explicat S. Tho. in
4. con. gent. c. 11. vbi sic loquitur: *Cum autem intellectus diuinus non solum sit semper in actu, sed etiam sit ipse actus purus; oportet quod substantia intellectus diuini, sit ipsum suum intelligere, quod est actus intellectus: esse autem verbi interius conceptus, siue intentionis intellectus est ipsum suum intelligi: dem ergo est esse verbi diuini, & intellectus diuini, & per consequens ipsius Dei, qui est suus intellectus: esse autem Dei est eius essentia, vel natura, quæ est idem, quod ipse Deus, verbum igitur Dei est ipsum esse diuinum, & essentia eius est ipse verus Deus.* Non autem si est de verbo intellectus humani; cum enim intellectus noster seipsum intelligit, aliud est esse intellectus, & aliud ipsum eius intelligere. Sequitur ergo, quod aliud sit esse intentionis intellectus, & aliud intellectus ipsius: cum intentionis intellectus esse sit ipsum intelligi. Vnde oportet, quod in homine intelligente seipsum, verbum interius conceptum non sit homo verus naturale hominis esse habens, sed sit homo intellectus tantum, quasi quadam similitudo hominis veri ab intellectu apprehensa. Hæc D. Thom. Cuius discursus tota vis in hoc videtur consistere, quod hæc omnia sunt idem realiter in Deo, nimirum intelligere, intelligi, esse verbi, esse intellectus, esse Dei, intellectus Dei, Deus ipse, & eius essentia. Ex quo sequitur, quod verbum Dei sit ipsum esse diuinum & essentia Dei & Deus ipse. Nam vt hic aduertit Caicetus, vbiunque intelligere, quod semper identificatur cum intelligi, est accidens, ipsum quoque verbum est accidens realiter distinctum ab intelligere & intelligi; vbi autem intelligere est esse substantiale, ipsum quoque verbum est substantia. Cum igitur in Deo intelligere sit esse substantiale, in nobis autem accidentale, ipsum quoque Dei verbum est substantia, nostrum autem accidens. Radix huius veritatis est: quia esse rei naturale consequitur essentiam rei ut eius ultima actualitas, & ad idem genus & speciem pertinet cum re, cuius est esse. Vnde quemadmodum essentia lapidis

Augustini
similitudo

species est substantia: essentia vero lucis species qualitatis, ita esse lapidis ad speciem lapidis, & ad genus substantiae pertinet; esse vero lucis ad speciem attinet lucis & ad genus qualitatis. Et quia diuinum esse, quod est idem cum essentia diuina, non potest esse actus alicuius ab eo diuersi: idcirco si esse diuinum est esse verbi, necesse est ut verbum sit idem, quod esse & essentia Dei.

Sed hunc dicendi modum cum subtili defensione Cai. & Ferr. explicanda, rei eis Sylvest. in *confusato*, quem fecutus est Val. dicens expositionem Cai. nec esse satis firmam, nec satis ad rem pertinere. Eiusdem sententiae videtur fuisse Mol. qui ait probationem hanc vix apud Sectatores D. Tho. explanationem habere, quæ omnino intellectum compleat; Ipsæ vero communiori ac facilitiori quadam via virtutem explicat probationis. Zumellus eandem Cai. & Ferrar. explicacionem reprehendit, eo quod rem exacte non aperiat & difficultatem non dissoluat ac pleraque falsa contineat. Eius rationes inter argumenta propontentur. Profert autem duos modos exponendi propositionem illam *intelligi est esse verbi*, distinctos (vt ipse ait) à sensu Caiet. & Ferr. quos tamen nec satis explicat nec appetere eorum distinctio à modo dicendi dictorum expositorum: quinimmo in explicanda sua sententia & dissoluenda argumentis, vtitur passim doctrina & expositionis Cai. & Ferr.

Partitio.

Vt vero brevis & perspicua quantum fieri poterit, sit proposita Controversia resolutio: proponemus *primo* rationes dubitandi. *Secundo* ex D. Th. Cai. & Ferr. proferemus & explicabimus fundamenta veritatis. *Tertio* propositis singulis dicendi modis ex aliis expositoriis, ostendemus eorum minus quam fuisse censuram in Caiet. & Ferr. *Postremo* deductis conclusionibus, quæ contra singulas militant aduersariorum argumenta, confutabimus.

Rationes dubitandi.

Sunt autem duas rationes dubitandi. *Prima* est: quia si esse verbi consistit in intelligi, sequitur quod intelligi non sit esse reale ipsum conceptus, nec sit idem quod intelligere, & consequenter quod in Deo non sit idem quod ipsum esse diuinum & ipsem Deus. Probatur sequela: quoniam intelligi nihil reale ponit in re intellecta. *Secunda* ratio dubitandi est: quia actus intelligendi distinguitur realiter a verbo, & est ipsum esse intellectus in actu perfecto; igitur non potest esse ipsum esse conceptus. Conseq. probatur: quia non appetet, quomodo duo realiter ab inuicem distincta possint habere unum & idem esse.

Resolutio.
Proponatur
explicatur
etur duo omni
ni veri oco
mmata.

Pendet huius questionis resolutio ex duobus communibus, & duobus alijs diuina naturæ particularibus. *Primum* Communis est esse reale verbi quod est intelligi, & modus quo est eius esse reale. Hoc vero subtiliter hic explicat Cai. qui tria considerat in verbo mentis. Primum est quod sit intellectus in actu; ex quo sequitur ut esse verbi, quatenus sic actu intellectum est, sit intelligi; quemadmodum esse rei visæ in actu, quatenus actu videtur, est videri; & esse rei imaginata ut sic est imaginari; nec de hoc vila potest esse dubitatio. Secundum est quod verbum sit interius intellectum, i. intra intellectum existens, ut actualis imago, & per se primò intellectus obiectus, in quo res intellecta actu intelligendi exprimitur & manifestatur intellectui. Et ex hoc sequitur, quod esse verbi in hoc consistat, quod est sic intelligi, nimirum ut intellectum interius, i. ut per se primò in intellectu, in quo res intellecta exprimitur actu &

A intellectui manifestatur. Hoc vero quod est sic intelligi, non est ens rationis sed reale: quoniam est esse expressam actu similitudinem obiecti, est esse reale quod est esse reale, sicut & ipsa similitudo realis est. Cuius rei argumentum est, quod cessante tali esse, nimirum intelligi sic &c. definit & ipsa similitudo, scilicet verbum ipsum, quod absque actu intellectione passiu nō existit. *Tertium* sequitur ex secundo. Nam ex eo quod verbum est interius obiectum, ac per se primò intellectum, in quo &c. habet, ut sit vnu ex ijs quæ ad perfectionem intellectus in actu concurrunt ex quo sequitur ut intellectio, quæ est esse intellectus in actu, sit etiam esse verbi, cum verbum sit vnum, & quidem pricipium ex ijs quæ concurrunt ad perfectionem intellectus in actu: quemadmodum quia manus & pes partes quædam sunt concurrentes ad vnius corporis humani perfectionem: id vno & eodem corporis corporis esse subiungunt: & punctum quod ad lineæ complementum concurrit, idem habet esse cum linea.

Cum igitur ad constituendum intellectum in actu tria partium instar cōcurrant scilicet intellectus, species impressa, verbum, & quartum, scilicet intellectio non sit pars, sed est intellectus in actu: erit etiam esse trium prædictorum, quamvis diuerso modo. Nam quatenus intellectio actu intelligere est esse intellectus & speciei: vt verò passiu fumitur, prout scilicet est intelligi, est esse verbi; quæ differetia pender ex alia: quia nimirum intelligi est esse intellectus & speciei, ut principiorū à quibus elicuntur & quorum est operatio, verbi vero tāquam termini ipsius intrinseci, cui per se primò conuenit intelligi. Ex qua sequitur etiam alia, videlicet ut intellectio sit esse intellectus & speciei, ut vnius completi subiecti, quia est actio immanens, cuius principium est eius subiectum; verbi vero sit esse, ut obiecti scilicet intrinseci, & per se primò intellecti, & partis intellectus in actu. Denique intelligere nō ita est esse intellectus & speciei ut sit illud, quo simpliciter intellectus, & species existant in rerū natura: Cum nullo intellectu considerante sit intellectus, & in eo species per modū habitus; igitur intelligere est esse intellectus & speciei, prout sunt in actu completo in genere intelligibili & multò magis verbi; in quo ordine proprium illius esse est esse cognitum ut obiectū interius; adē ut oppositū implere contradictionē. Nam ratio verbi consistit in hoc, ut sit terminus intrinsecus intellectus, & obiectum interius ac per se primò intellectū, ut sepe diximus; at hac fine actuali intellectione neque esse neque intelligi possunt; igitur nec etiam diuina virtute potest verbum, seruata ratione verbi, ab actuali intellectione separari; nam hoc ipso quod fuerit ab intellectione separatum, iam non erit illius terminus, neque erit obiectum intrinsecum, nec per se primò intellectum, id est, in quo cognitio tanquam imagine cognoscatur obiectū extrinsecū: Nisi enim hēc infinit actu verbo, non erit verē verbum, sed imago simplex: Et quemadmodum implicat esse intellectus, quæ actu ab intellectu non procedat, ita pariter implicat esse verbum, quod non actu p̄cedat ab intellectu media intellectione; quia si cut intellectio est essentialiter operatio vitalis, ita verbum essentialiter est vitalis terminus intellectus; de cuius ratione est actu emanare ab intrinseco principio. Et hoc esse *Verbi existentia*, quod habet verbum in genere intelligibili, est sentia similitudinis proprium esse verbi simpliciter, quod illi p̄cūter sequitur ad existentia intellectus.

ter, & de esse in ordine intelligibilium; nam illud ponit rem simpliciter extra nihil & est ultima rei actualitas simpliciter; hoc vero minime, sed est tantum ultima in tali genere; in re tamen proposta coincidunt esse simpliciter & esse in genere intelligibili, ut perspicue patet ex supradictis.

*Nota com-
parationem.* Ex his sequitur primo quod intelligere in nobis, non ita distinguitur realiter a verbo, ut sit omnino distincta qualitas habens esse, sed est ipsum esse verbi, atque ab eo distinguitur eo sero modo, quo distinguitur in rebus naturalibus esse a forma cuius est esse. Dixi autem sero; quoniam intelligere ad verbum duplum habet respectum; unum tamen actio ad terminum per eam productum; aliud tanquam esse ad rem per esse existentem in actu. Quare sicut in ordine naturalium non queritur aliud esse, quo existat ipsum esse existentia, sed ipsum est quo res existit; ita in ordine intelligibilium non est querendum aliud esse intelligibile, quo ipsa intellectio existat in tali ordine, sed ipsa est esse quo sit intellectus in actu, & consequenter etiam verbum ipsa intellectione productum; quod dico propter visionem beatificam, qua nullum habet verbum productum, quod per eam existat.

*Nota diffe-
rentiam.* Secundo sequitur ex dictis differentia inter intelligi respectu obiecti ad intra quod est verbum, & idem intelligi respectu obiecti ad extra quod verbo representatur. Nam intelligi nihil ponit in obiecto extrinseco, nisi relationem rationis & extrinsecam denominationem, qua dicitur intellectus; in intellectu autem ad intra sive verbo, ponit esse reale intelligibile, sc. esse imaginem rei intellectus, & esse terminum, & obiectum intellectus. Quod quidam explicant exemplo oris corporis; Nam cum sensibiliter loquimur, duo dicimus, sc. verbum & re verbo significatam; & in re quidem significata nihil ponit nostra locutio, nisi respectum rationis & denominationem extrinsecam, qua res nuncupatur dicta vel significata; at in verbo sensibiliter prolatu ponitur ipsa locutione sive dictio, totum illud esse reale quod habet: verbum enim sensibile nullum aliud habet esse quam illud, quod ipsa prolatione suscipit, a quo proinde denominatur intrinsecum. Sic itaque intellectio nullum esse reale ponit in re verbo representata, sed ipsi verbo dat totum esse formaliter.

Secundum Communem est identitas ipsius intelligere, & intelligi, quod ex Ferr. in d. c. ii. probatur: In rebus sensibiliter motis eadem res sunt actio & passio: igitur similiter etiam in rebus que insensibiliter operatur & metaphysicè mouetur, una & eadem erit operatio, a qua principium operationis denominatur per modum agentis, & terminus operationis denominatur per modum patientis, atque ita in proposito intelligere erit una operatio cum intelligi, solo respectu differens; nam quatenus significatur cum habitudine ad intellectum ut a quo est, nuncupatur intelligere; quatenus autem connotat habitudinem ad terminum, sc. verbum ut intellectum, appellatur intelligi; & ideo S. D. ex hoc, quod esse intellectus est ipsum intelligere, & esse verbi est ipsum intelligi, bene deducit quod idem est esse intellectus diuinus & verbis nam si intelligi est esse verbi & intelligi est ipsum intelligere, de primo ad ultimum sequitur, quod esse verbi sit ipsum intelligere; & quia intelligere est esse intellectus, consequens est ut esse verbi sit ipsum esse intellectus.

*Duo dicta
concurse-* PRIMVM autem speciale ac diuina natura proprium est, ut in Deo omnia unum sint ubi non obstat relativa oppositio. Ex quo sequitur,

A non solum intelligi quod est esse verbi, idem esse *alia disti-*
quod est intelligere, sed etiam cum qualibet *re natura,*
alia perfectione, & cum diuina natura ac Deo ipso, & cum verbo cuius est esse; & consequenter *re intelle-*
verbum idem esse quod Deus & diuina natura: *alia est.*
cum haec nullam inter se habeant oppositionem *re speciale.*
relatiuum: ac proinde diuinum verbum a dicente procedere in eadem non solum specie, sed etiā numero natura; atque ideo eius processionem esse verè ac propriè generationem, & verbum ipsum esse genitum ac Filium.

Secundum Speciale. SECUNDVM SPECIALE est intelligere diuinum posse dupliter sumi; uno modo ut est persona Patris, & sic idem est quod dicere & generare, quod est notionale ac proprium Patris,

B & distinguuntur realiter ab intelligi, prout idem est quod dici & generari, & ab ipso verbo expresso & generato propter oppositionem relatiuum: & hoc modo non sumit intelligere S. Th. in probatione ultima particula cum ait in Deo idem esse intelligere & esse. Altero modo sumit intelligere absolute; & sic idem est intelligere & intelligi, quoconque modo sumatur intelligi; quia omne absolute in diuini idem est cum quolibet absolute, & cum quolibet etiam relatio; & hoc modo sumit S. D. intelligere in dicta probatione. In 4. vero cont. genit. vbi ait, intelligere & intelligi id est esse, sumit etiam intelligi absolute, sic enim propriè est esse verbi, & idem cum intelligere conuertibiliter, nam prout id est, quod generari formaliter, relatio est per modum operationis significata, quae non est idem conuertibiliter cum intelligere: quia hoc commune est, ilud autem est verbi proprium.

Quomodo autem intelligere sit esse intelligenter, sive intellectus in actu, & sit idem non solum realiter, sed etiam formaliter quod est Dei, latè explicauimus *sup. q. 14. a. 5.*

ITEM VERO ex dictis de recentiorum expo- *Ex predi-
sitionibus, non est difficile indicare. Et in primis fini communis Val. rationem consequentiae esse, quia si intel-
ligere diuinum, propterea quod est in Deo, est talibus reis
ipse Deus, habens proinde naturam & esse diuinum: eodem etiam modo verbum diuinum, cum etiam ipsum maneat & sit in Deo, est ipse Deus. *etiam ex-
positiones Val. Mol. & zum.**

D E *Secundum autem dictum expo-
sitorum ratio D. Th. non procedit, nisi ex valde
communibus: Et quemadmodum in antecedente
assumpsit intelligere, potuisset quamlibet aliā
assumere Dei perfectionem, puta potentiam aut
intellectum & voluntatem, sic arguendo: si poten-
tia diuina, propterea quod est in Deo, est idem
quod ipsem Deum &c. eodem etiam modo ver-
bum diuinum &c. Constat enim eadem esse vim
argumenti quavis assumpta diuina perfectione
in antecedente.*

E *Et eodem morbo laborat expositio Mol. quā-
nius propriè videatur ad veritatem accedere; ait enim
fons hunc esse probationis D. Th. quia intelligere
essentiale & esse atque aeterno essentia in Deo
sunt idem, sit ut verbum quod absolute quod includit, & ratione cuius habet quod sit image
& similitudo Patris, procedat ut simile in eadem
numero natura & essentia cum Patre. Nam
quod verbum includat intelligere absolute sum-
ptum, hic non probatur, nec probari potest ex
proprijs & immediatis, nisi per hoc, quod intel-
ligere.*

Quaestio XXVII.

ligere est idem cum intelligi, quod est esse verbū. A
Nec verum est, quod ratione talis essentialis ver-
bum sit imago, sed ex propria ratione qua ab eo
distinguitur.

*zum.expo
satio reijs.* **Quod autem ait Zumell.** propositionem illam D. Th. intelligi est esse verbi exponi posse probabili-
ter de intellectu, non secundum eam rationem qua
dicitur de intellectu per denominationem ex-
trinsecam, sed eo modo quo dicitur de ipsa ratio-
ne, quae est imago, per quam denominatur res in-
tellectu: adeo, ut ipsa imago siue verbū sit ipsum
intelligi, & ē contra: & secundum hoc rationem D. Th. sic procedere: Idem est quo res aliqua di-
citur intelligens, & quo res cognitæ dicuntur in-
tellectu: Ergo sicut Deus per suum esse est intel-
ligens, ita illud id est ipsum intelligi, à quo
res ab eo cognita denominatur intellectu: Ergo
& verbū diuinum habet illud esse idem, quod
est intelligi: *Hoc inquam nullaratione* potest sub-
sistere: Nam communiter loquendo de verbo &
intelligi, vt modo loquimur cum D. Tho. in illa
propositione falsum est in doctrina D. Th. verbū
id est quod intelligi. Et præterea quæ sup. dixi-
mus de ratione verbi, ac præsternit verbum esse
objēctum interius, ac per se primum intellectu &
terminum intellectu productum: manifestè
conuincunt verbum nostrum ab intelligi reali-
ter esse distinctum. Nec sequitur formaliter lo-
quendo, ex hoc quod idem est, quo res aliqua di-
citur intelligens, & quo res cognitæ dicuntur in-
tellectu: quod sicut Deus per suum esse est in-
telligentis; ita per illud idem esse sit ipsum intelligi,
sumendo intelligi propriè pro operatione
passiū; quia id quo tanquam medio res aliqua di-
citur intelligens, & quo etiam res dicitur cognitæ,
est similitudo & verbum ipsum; nec tam-
men sequitur; ergo id quo res dicitur intelligens
vel intellectu tanquam medio est ipsum intelligi;
nam intelligi non est id, quo res dicitur intelligi
tanquam medio, sed tanquam operatione passiū
sumpta: nisi apud eos qui verbum ab actu intelligi-
endi non distinguunt. Præterea falsum est, quod
esse diuinum sit illud, quo Deus intelligit, for-
maliter loquendo. Denique falsum est, verbum
esse id, quo Pater intelligit: sic enim Pater est
Sapiens Sapientia genita.

Alia vero interpretatio eiusdem Expositoris est;
quod intelligere est esse verbi; quia vel per a-
etum intelligendi verbum existit (vt ait Cai. &
Ferrarien.) aut quia ad ipsum intelligere conse-
quitur esse, quo verbum existit: vel coincidit cū
expositione Cai. si de existere simpliciter loquar-
tur, & non tantum de esse in tali ordine; vel secundum
membrum non est verum; nam, vt diximus,
esse in tali ordine est idem quod esse sim-
pliciter in hac materia scilicet verbi. Ad ratio-
nes autem dubitandi in principio positas patet
responsio ex dictis. Nec impossibile est plura dis-
tincta realiter eadem esse gaudere; vt patet de
materia prima & composito, quorum est unum
esse.

Conclusio-
nes dedu-
ctæ, & pro-
basis. **PRIMA CONCL.** *Intelligi* vt intellectum inte-
rius, id est, vt per se primum intellectum in quo res intel-
lectu manifestatur intellectui, est esse verbi, tam simpliciter
quam in genere intelligibilium. Hæc patet ex dictis.

SECUNDA CONCL. *Intellectio* est esse intel-
lectus speciei & verbi, sed diverso modo. Hæc probata
sunt ex doctrina Cai. Videnda sunt etiam ea quæ
diximus sup. q. 14. a. 4. & q. 12. a. 2.

TERTIA CONCL. *Intelligere* & *intelligi* sunt
eadem operatio realiter diverso modo concepta &
significata.

Articulus Secundus.

29

QUARTA CONCL VSIO. *Ex identitate ipsius*
intelligere & intelligi, tanquam ex proprio, inme-
diato principio, probatur in Deo verbi processuem effe
generationem adiuncta ad argumenti complementum,
ceterarum omnium perfectionum identitate, tam in-
ter se, quam cum personalibus & notionalibus. Hæc
patet ex dictis.

CONTRA SECUNDAM CONCL. ARG. *Sylu.* *Quia si in-*
tellec[t]io est esse intellectus, speciei & verbi, se-
quitur quod aliquando est esse verbi vel speciei
sylu obi.
sine verbo & sine specie; At conseq. est absurdum,
ergo & antecedens. Probatur sequela; quia in-
tellectus est aliquando sine specie, & species sine
verbo, & tamen non sunt sine suo esse; quia nul-
la res est sine suo esse: ergo erit aliquando esse
speciei sine specie, & esse verbi sine verbo. Fal-
litas autem consequens probatur; quia tunc
esse perfectio sine perfectibili in his, quæ non
faciunt unum per se vt actus primus & secun-
dus; quod est ridiculum. *Resp.* nullam esse conseq.
Nam cum esse intellectus & speciei ac verbi in ge-
nere intelligibili sit intelligere, quod non est si-
ne verbo: nunquam erit esse verbi sine verbo. Ad
prob. autem dico nullam rem esse sine suo esse
simpliciter, quo est extra nihil: potest tamen esse
sine tali esse, quod non est eius esse simpliciter, i-
icut in populo, intellectus habet esse existentia,
antequam recipiat speciem; & species habet esse
existentia cessante intellectu: tamen non ha-
bent esse actuale sed potestate tantum, in genere
intelligibilium sine intellectu per quam sit
intellectus in actu.

Contra eandem concl. arg. *Zum.* *Primò: Si verbū*
& actus intelligendi sunt duas qualitates realiter
distinctæ; ergo unaquæque habet suum esse existen-
tia sibi proportionatū & identificatū; ergo neutra
est esse existentia alterius. *Resp.* nullā esse con-
seq. *Zum. contr.*
eand. obi. 1.
seq. Nam licet intelligere sit qualitas; cum hoc ta-
men habet vt sit ultima actualitas, & consequenter
sit formaliter esse verbi, tamen cognoscibili-
um sine intelligibilium, quam in genere rerū.

Secundò: *Licet* una res sit ab alia vt terminus ab
actione, non idem una res est esse alterius: sicut
D illuminatio formaliter non est esse luminis. *Resp.* *Solut.*
argumentum, peccare secundum fallaciam, quæ est
secundum non causam vt causam. Nam causa ob-
quam intelligere est esse verbi in genere intelligibilium, non est quia verbum producatur per in-
telligere, sed quia intelligere est ultima actualitas
in tali genere, & consequenter hoc ipso est es-
se eorum, quæ sunt in tali genere vt sic.

Tertio: *Dato* quod verbum sit imago, in qua obi. 3
res ad extra cognoscitur tanquam in objecito pro-
ximo; tamen in illa imagine potest distinguiri esse
proprium & intrinsecum ab esse cognito. nō illud
esse representatiuum objecti ad extra, & illud esse
imaginis adhuc haberet, quāvis nō intelligeretur
actu, posset namq; Deus cōseruare illam imaginē
nullo intelligēte aliquid in illa ergo intelligi etiā
respectu illi imaginis, esset denominatio extrin-
seca, & non aliquid illi inhārent. *Resp.* falsum esse
anteced. Ad probat, nego conseq. quia in eo casu
tolleretur ratio verbi, de cuius ratione est vt sit
terminus intrinsecus intellectu.

Quartò: *Beati* non format verbum, & Deus est obiectio 4.
intra intellectum beatorum vt intellectus ab ip-
sis & concurrit ad perfectionem intellectus in a-
ctu; & tamen intelligi non est esse Dei secundum
intrinsecam denominationem; ergo &c. *Resp.* nullā
esse conseq. Nam Deus non concurrit in visione
beata ad perfectionem intellectus in actu vt pars;
cum nō sit eiusdem ordinis cū intellectu creato;
sed concurrit vt primum principium & fons in-
tel-

tellectus in actu; Nam omnis actualitas in genero intelligibilium derivatur à prima actualitate per essentia intelligibili, que est diuina essentia, quae speciali & ineffabili modo concurrit cum intellectu beati ad actum visionis, suppletis vices speciei & verbi seclusis imperfectionibus; quarum una est, quod species & verbum auctentur per intelligere creatum realiter ab eis distinctum.

Obi. conc. 4. **C**ONTRA quartam concl. est hoc arg. Manus
hominis & pes habent idem esse, cum per eadem
numero formam sint; & similiter materia & for-
ma& tamen manus non est pes, sed sunt duæ sub-
stantie; nec materia est forma; ergo non suffici-
ter concluditur in d.c.ii. intellectum & verbum i-
dem esse in Deo, ex hoc quod habent idem esse.
Repl. primo cum Ferrar. rationem D. Th. non esse
acciendam ut vniuersalem in omni natura, sed
in simplicibus tantum, qualis est intellectus di-
uinus & id quod in ipsis est. Secundò dico ratio-
nem D. Th. non procedere ex sola identitate esse
ipsius intellectus & verbi, sed etiam ex identitate
ceterarum perfectionum &c.

ARTICVLVS III.

*Vtrum fit in diuinis alia processio à generatio-
ne verbi.*

182 **A** D Tertium sic procedit. Videtur, quod non sicut in diuinis alia processio a generatione verbi. Eadem enim ratione erit aliqua alia processio ab illa alia processione: & sic procedetur in infinitum, quod est inconveniens. Standum est igitur in primis, ut fit tantum processio in diuinis.

2 Præterea. In omnina natura inuenitur tantum unus modus communicationis illius naturæ. Et hoc ideo est, quia operationes secundum terminos habent unitatem, & diversitatem. Sed processio in diuinis non est nisi secundum communicationem in diuina natura. Cum igitur sit una tantum natura diuina (ut supra^x ostensum est) relinquitur, quod una sit tantum processio in diuinis.

3. *Præterea. Sicut in diuinis alia processio ab intelligibili præceptione verbi, non erit nisi processio amoris, quæ est secundum voluntatis operationem. Sed talis processio non poterit esse alia à præceptione intellectus intelligibili, quia voluntas in Deo non est aliud ab intellectu, v. supradicto ostensum est. Ergo in Deo non est alia processio præter processionem verbi.*

Se a contra est, quod Spiritus S. procedit a Patre, vicitur 10.15. Ipse autem est alius a Filio, secundum illum 10ann.14. Rogabo patrem meum: & alium par acutum dabit vobis. Ergo in diuinis est alia processio praeter processione verbi.

Respondeo. Dicendum, quod in diuinis sunt due processiones, scilicet processio verbi, & quedam alia. Ad cuim evidenter considerandum est, quod in diuini non est processio nisi secundum actionem, quia non tendit in aliquid extrinsecum, sed manet in ipso agente. Huiusmodi autem actio in intellectu natura est actione intellectus, & actio voluntatis. Processio autem verbi attenditur secundum actionem intelligibilem. Secundum autem operationem voluntatis inuenitur in nobis quedam alia processio, scilicet processio amoris, secundum quod amatur est in amante, sicut per conceptionem verbis dicta, vel intellecta, est in intelligente. Vnde & prae processioneum verbi, ponitur alia processio in diuinis, quae processio amoris.

Ad Primum ergo dicendum, quod non est necessarium procedere in diuinis processionibus in infinitum. Procesio enim, quae est ad intram in intellectu natura terminatur in processione voluntatis.

Ad Secundum dicendum, quid quicquid est in Deo, est Deus, ut supra ostensu est.* Quod non contingit in aliis.

rebus. Et ideo per quamlibet processionem, quae non est ad extra, communicatur diuina natura, non autem alia natura.

Ad tertium dicendum, quod licet in Deo non sit a-
lind voluntas & intellectus, tamen de ratione voluntatis, & intellectus est, quod processiones, quae sunt secundum actionem virtus, se habeant secundum quendam ordinem. Non enim est processio amoris nisi in ordine ad processionem verbi. Nihil enim potest voluntate amari, nisi sit intellectu conceptum. Sicut igitur attenditur quidam ordo verbi ad principium a quo procedit, licet in diuinis sit eadem substantia intellectus, & conceptio intellectus, ita licet in Deo sit idem voluntas, & intellectus, tamen quia de ratione amoris est, quod non procedat nisi a conceptione intellectus, habet ordinis distinctionem processio amoris a processione verbi in diuinis.

Ratio ordinis, & sensus quæsiti.

RATIO amoris prout conuenit intellectuali naturae, postulat, ut ab intellectu coceptione procedat, ut dicitur hic in *resp. ad 3.* Igitur tradita confessionis diuini verbi notitia, sequitur immediate processionis diuini amoris articulus. De qua processione *primo queritur* an sit & quid sit, quæ duo simul in hoc explicatur articulo; in quo non solù probatur esse processionem amoris in diuinis, sed assertur etiā propria ratio distinctionis realis à processione verbi. Quam distinctionis ratione ex propria processionis, quæ secundum voluntatem est, natura desumit A.D. in *resp. ad 3.* Tres sunt in quæsto particule, ex quarum explicazione dependet ei intelligētia. Prima est dictio illa *alia*, quæ significat verā aletatē; & quia coniungitur cum verbo *sit*, quod realitatem importat; denotat aletatē realem; non enim, ut hic aduertit Cai. vera esset aletas processionum, si non esset realis. Secunda est dictio *in*, quæ propriè sumitur, prout denotat modum effendi in aliquo forma iter. Tertia est vox illa *diuinis*, quæ strictissime sumitur pro ijs quæ verè sunt Deus: Nam quicquid formaliter est in Deo, est ipse Deus; ac proinde querere vtrum in diuinis præter generationem verbi sit alia processio, est querere vtrum quemadmodum per eam processionem quæ est verbi generatio procedit Filius, qui est verus Deus: ita per aliquam aliam emanationem procedat alia persona, quæ sit verè Deus. Quæ fuit quæstio tractata & definita in Cōcilio I. Constantinopolitano contra Macedonium, qui negabat Spiritum S. esse verum Deum.

Formæ Textus.

CON C.L. est: *In diuinis, præter processionem verbi, est alia processio, quæ est processio amoris. Probatur: In natura Intellectuali apud nos, præter processionem verbi secundum actionem intelligibilem, est alia processio, sc. amoris secundum operationem voluntatis. Ergo in diuinis præter processionem verbi, est alia processio &c. Antec. probatur ex proportionali similitudine inter dictas duas processiones; quia sicut per conceptionem verbi intellectum est in intelligentie, ita per processionem amoris amatum est in amante. Conseq. probatur: quia in diuinis non est processio, nisi secundum actionem immanente naturæ intellectuali, quæ actio immanens in natura intellectuali est duplex sc. intellectus & voluntatis actio.*

Expositio Textus.

DOCTRINAЕ huius explicatio pendet ex multis pro subsequētis immediatē controversialiē resolutione notandis; ex quibus perspicuēt rationes terminorū, & vis discursus S. Th. & alia quedam ad seq. a. & q. 37. cognitiohem necessaria.

PRIMA CONTROVERSIA.

An per actum voluntatis producatur aliquid, quod sit terminus eiusdem actus inveniens?

*Sensus quæstio-
nis, & op-
eris Do-
ctorum.*

QVAESTIO hæc est de voluntatis actu ab-solutè, abstrahendo ab humano, Angelico & diuino: quamvis recentiores ad solum nostræ voluntatis actum controuersiam arctare videantur, ob eam causam; quod ea quæ ad humanam pertinent voluntatem, evidenter nobis sint, & ex ijs quæ de diuinæ voluntatis actu fide credita sunt, esse ratione consona, & evidenter credibilia videamus. Sed quamvis de hoc, vt præcipuo discursus principio, sit disputatio; rationes tamen quas hic & alibi producit S. Th. ad processionem amoris in voluntate probandam ex natura voluntatis & actus eius absolutè procedunt. Sit igitur æquæ lata & absoluta propositæ questionis materia; nec de sola termini productione quærum, verum etiam de propria illius causa & de modo & qualitate termini.

SCOTVS in 1. diff. 6. & 7. negat per actum voluntatis aliquid produci, quod sit terminus volitionis; sed affirmat actum ipsum volitionis, quem ait esse non actionem sed qualitatem, produci per actionem propriæ dictam, quæ est elicere volitionem, eisque volitionem terminum actionis productæ. Eandem sententiam sequitur Sylu. *super hoc a.*

Mol. duo dicit. *Primum:* Cai. & alij qui ea ratione verbum constituendum esse censent, vt in eo tanquam in obiecto cognito principale obiectum agnosceretur, vix assignant rationem ob quam eiusmodi terminus confitui debet. *Secundum:* Ratio cur admitti debeat prædictus terminus ea est, quia implicat contradictionem esse actionem, quia producat aliquem terminum. Cum itaque volatio sit actio & non qualitas, necesse est per eam terminum produci, qui sit de prædicamento qualitatis, cum nullus alius fingi possit.

Sed D. Th. & eius Schola longe aliter de processione amoris, quæ est per actum voluntatis, philosophantur vt ex sequentibus apparebit.

*Resolutio.
Quæ sit con-
uenientia, &
differentia
processionis
verbis, &
amoris, &
proprietatis
ad nomina
pertinet.*

CVM IN diuinis sint duæ processiones: vna per modum intellectus quæ est processio verbi; alia per modum voluntatis quæ est processio amoris; quoniam vt ait S. Thom. *infra q. 37. a. 1.* prior est magis nota nobis, ideo ad singula significanda quæ in ea considerari possunt, propria fuerunt inuenta vocabula. Nam diuinæ verbi processio dicitur generatio, conceptio & dicere; id vero quod procedit, nuncupatur genitum, Filius conceptus & verbum. At amoris processio & ea quæ naturaliter attinet ad eius complementum, quia nobis occultiora sunt, non ita proprijs fuere nominibus designata. Nam processio amoris appellatur amor, spiratio & processio; Id vero quod procedit, proprio nō gaudet nomine, sed nuncupatur amor, dilectio, donum & Spiritus Sanctus: quæ nomina secundum se communia sunt tribus in vna deitate personis: sed notionaliter sumpta propria sunt personæ procedenti per actum voluntatis. *In hoc tamen conuenit processio,* quæ est secundum voluntatem cum ea quæ est secundum intellectum, quod sicut ex hoc, quod aliquis rem aliquam intelligit, prouenit quædam actualis conceptio rei intellectæ in intelligenti, quæ dicitur verbum; ita ex hoc quod aliquis rem aliquam amat, pro-

A uenit, inquit S. Thom. quædam impressio rei amatæ in amantis affectu, secundum quam amatum dicitur esse in amante: quemadmodum intellectum est in intelligenti. Cum igitur seipsum aliquis intelligit & amat, est in seipso non solum per identitatem rei, sed etiam vt intellectum in intelligenti & vt amatum in amante.

SED AD maiorum dictorum explicationem *tria in pro-
cessione* est secundum tria esse in vtraque processione verone: Primum est actio ipsa puta intellectio vel *bi. & eork* volitio, quæ significatur cum habitudine ad ré intellectam vel amatam. Secundum est habitudo principij ad id quod procedit. Tertium est habitudo procedens ad principium à quo procedit. Exempli gratia, in processione quæ est secundum intellectum, primò est ipsum intelligere, quod significat actionem intelligentis cum respectu ad rem intellectam; & quoniam hæc actio cum dicto respectu communis est tribus personis & Deo conuenit vt Deus est; idcirco intelligere essentialiter tantum dicitur. Secundò in eadem processione est respectus principij ad id quod ex principio procedit: hunc autem respectum importat dicere; nam dicere est verbum proferre, quo res verbo representata dicitur: consequens ergo est vt dicere primò significet habitudinem ad verbum procedens, secundariò autem ad ré verbo dictam: cù, præsertim dicere formaliter includat intelligere, vt ante diximus. Quo fit vt in diuinis dicere sit notionale propriæ loquendo, ob dictam habitudinem vni tantum personæ scilicet Patri dicens propriam primò significatam. Tertiò in dicta processione quæ est secundum intellectum, est habitudo procedens ad suum principium, hæc vero importatur nomine verbi: & ideo verbum in diuinis dicitur personaliter.

CUM itaque tria prædicta sint etiam in processione amoris, quæ est secundum voluntatem: propria tamen, ob assignatam superius causam, non habent vocabula; vnde nomina quæ significant habitudinem amantis ad rem amatam, vt dilectio & amor, quæ tribus communia sunt personis, adaptantur ad significandas etiam duas alias habitudines, nimurum eam quæ est principij ad id quod ex principio procedit: & ipsius affectionis procedens ad principium ipsum. Itaque nomine amoris vel dilectionis quandoque significamus actum amantis cum sola habitudine ad rem amatam; & hoc modo sumitur essentialiter amor sive dilectio; & quandoque denotamus habitudinem amantis ad affectionem procedentem per actum amoris: & sic accipitur notionaliter & significat proprietatem notionalem communem Patri & Filio, quæ est spiratio actiua; quandoque tandem significamus habitudinem affectionis ad suum principium: & hoc modo significat ipsum Spiritum sanctum vel eius passionem originem: in hoc enim sensu nomen amoris importat amorem procedentem: quemadmodum si verbum diceremus intelligentiam conceptam vel sapientiam genitam. Et similiter etiam diligere dupliciter sumitur scilicet essentialiter vt significat actum cum habitudine diligenter ad rem dilectam; & notionaliter vt significat habitudinem diligenter ad affectionem sive impressionem sive terminum per dilectionem productum.

TERTIO obseruandum est ex D. Th. 1. 2. q. 28. *Amoris a. 1.* visionem tripliciter ad amorem pertinere, *tres visiones* sive ut ait S. D. ad amorem se habere: Nam quæmodi com-dam vno præcedit amorem & causa illius est: & parantur hæc in amore quo quis seipsum amat vno sub-

intell. sio. stantialis est; in amore vero quo quis amat alia, A causa illius est uno similitudinis in natura vel qualitate. Quædam autem uno est essentialiter amor ipse, & haec est uno secundum coaptationem affectus siue complacentiam: quæ quidem uno assimilatur uno substantiali. Nam amas in amore amicitiae se habet ad amatum ut ad seipsum; in amore autem concupiscentiae ut ad aliquid sui. Demum est quædam uno amore posterior & eius effectus; & haec est uno realis modo quo amori conuenit, ut scilicet amici colloquuntur, sit inter eos familiaris coniunctus & consuetudo. Si itaque comparentur amor & intellectio quo ad omnes vnitates utriusque seorsum congruentes: maior apparebit amoris quam intellectu vni: nam realem vnitatem efficit amor, intellectio vero solum vnit secundum esse intelligibile. Quod si fiat comparatio secundum eam solum vniuersum, quam vterq; scilicet amor & intellectio formaliter efficit: sic longe maior est intellectu vni quam amoris: quoniam, ut ait Auerroes in 3. de Anima; magis sit uno ex intellectu & intelligibili, quam ex materia & forma; nam intellectus in actu est intellectum in actu, amans autem non est amatum in actu, ac proinde intellectio facit formaliter intellectum esse rem intellectam in actu; amor vero non facit formaliter amantem esse rem amatum, sed esse ut amatum, & est contra scilicet amatum ut amantem in amore amicitiae; in amore vero concupiscentiae facit amantem se habere ad amatum ut ad aliquid sui in mirum amantis: maius autem est esse aliquid, quam se habere ad illud ut ad seipsum, vel ut ad aliquid suis. Igitur maior est formalis uno cognitionis quam amoris.

QVARTO notandum est tribus modis (quod attinet ad rem presentem) dici aliquid esse in alio, uno modo per identitatem scientiae: sicut in diuinis Filius est in Patre, & est conuerso. Secundò per similitudinem: sicut cognitum est in cognoscente. Tertiò per impulsu suu inclinationem aut complacetiam per quam est impressum amatum in amantis affectu, ut vel delectetur in eo, aut in bonis eius eo praesente, vel si fuerit absens, per desiderium tendat in ipsum amatum per amorem amicitiae, vel in bona, quæ vult amato per amorem concupiscentiae. E conuerso autem dicitur amans esse in amato: Per amorem quidem concupiscentiae: quatenus non requiescit in quacunque extrinseca aut superficiali adiectione vel fruitione amati; sed querit aliquo modo amatum perfecte habere, quasi ad intima illius perueniens. Per amorem autem amicitiae dicitur amans esse in amato: quatenus estimat bona vel mala amici sicut sua, & voluntatem amici tanquam suam; adeo ut in amico suo videatur ipse bona vel mala pati, quasi idem factus amico; sicut est contra dicitur amatum esse in amante, inquit amas vult & agit propter amicum sicut propter seipsum: quasi reputans amicum id est sibi, ut ait S. Th. 1. 2. q. 28. a. 2. quo loco vide, si placet, materiam hanc latius explicatam, & interpretatione Caietani perspicuum. Et quoniam amatum, ut diximus, est in amante per inclinationem suu complacentiam, quæ etiam nuncupatur impulsus; idcirco ut ait S. D. in 4. contra gent. cap. 19. amatum est in amantis voluntate ut inclinans & quodammodo impellens intrinsecus amantem in ipsam rem amata. Quapropter, ut hic aduertit Cai. fieri ut amatum in voluntate non est fieri ut trahatur, sed ut trahens ipsam voluntatem; & amari non est trahi sed trahere amantem; quod non aduertit Aure. apud Capr. in 1. distinct. 10.

POST TREMO obseruandum est multiplex convenientia & differentia, inter actum intellectus & voluntatis. Conuenient enim primo; quod sicut per actum intellectus producitur aliquid reale ^{hunc & vo-} & voluntatis. Conuenient enim primo; quod sicut per actum intellectus producitur aliquid reale ^{luntatis ha-} & voluntatis emanat quidam intrinsecus ita per actum ^{conuenientia,} & quinque differentias.

Differunt autem actus intellectus & voluntatis: Primo; quod terminus intrinsecus intellectus est eius obiectum per se primò: sed voluntatis intrinsecus terminus non est eius obiectum. Probatur ex differentia inter obiectum & modum operandi intellectus & voluntatis: Nam ut ait Philosophus in 6. metaph. tex. 8. obiectum intellectus quod est verum est in intellectu; Bonum autem quod est obiectum voluntatis in rebus existit. Et S. D. in art. seq. & alibi sèpè statuit differentiam inter intellectum & voluntatem: quod intellectus fit in actu per hoc quod res intellecta est in intellectu per suam similitudinem; voluntas autem fit in actu non per hoc quod aliqua similitudo voliti sit in voluntate sed ex hoc quod voluntas habet quandam inclinationem in rem voluntatis; igitur obiectum per se primò intellectus est in intellectu: obiectum autem per se primò voluntatis non erit in voluntate sed in rebus, ut magis patet in seq. a. Secundò differunt, quod terminus intrinsecus intellectus est formalis similitudo rei intellectus: sed terminus intrinsecus voluntatis non est similitudo rei voluntatis. Hac differentia sequitur ex precedenti: & probatur à D. Th. in a. seq. vbi etiam ab interpretibus explicatur uberrime. Tertiò differunt, eo quod res suu qualitas illa quæ terminus est in intellectu, modum habet ac nomen termini: verbum enim est quod dicitur, & conceptio est id quod in vtero concipientis formatur. Cum itaque verbum & conceptio, rem ab intellectu specie intelligibili perfecto procedentem & in ipso manentem significant, terminum designant intrinsecum actus intelligendi eiusdem completum; ob eam præcipue causam quod prædictis nominibus importatur rei cognitæ similitudo per modum obiecti, ut in precedentibus fatis ostendimus. Res vero suu qualitas terminans actum voluntatis, quamvis secundum rem sit terminus, nec modum tamen nec nomen habet termini; est enim & significatur ut inclinatio in aliud tendens; conditio vero est non termini sed via in aliud tendere, ut hic scitè notat Cai. Quamobrem S. Thom. de veritate quest. 4. a. 2. ad 7. dixit in voluntate nihil procedere nisi per modum operationis, secus autem esse in intellectu.

Quæstio XXVII.

Quod dictum Capr. in 1. dist. 16. q. 1. Sylu. A in conflato, & Ferr. in 4. contra gent. c. 19. in ultima dubitatione censem intelligendum esse, ut excludat tantum à voluntate procedens siue productum, quod sit similitudo rei volitæ, & quod sit obiectum voluntatis ad modum voliti; non autem omni operatum aut productum; quam expositionem sequitur Iauellus, Torres & alij recentiores. Vnde non est audiendus Zum. affirmans D. Tho. mutasse sententiam. *Quartæ differunt*, quoniam in intellectiōnis actu obiectum intellectus media similitudine expressa, siue verbo per actum intelligendi productō in intellectu, trahitur ad ipsum intellectum; At obiectum voluntatis non trahitur ad voluntatem per impulsū illum productū, sed potius trahit & rapit ad se voluntatem; nam licet amatum fiat in amante per impulsū illum, non sit tamen in ipso vt tractum, sed vt trahens, vt ante diximus cum D. Thom. & Cai. *Postremū differunt* actus intellectiōnis & voluntiōnis in modo vniōnis vtrique conuenienti vt ex predictis elucet.

*Conclusio
nes dedu
ctæ & pro
bata.*

*Molins cen
sura vana.*

PRIMA CONCL. Per actum voluntatis producitur aliud reale, quod est terminus intrinsecus actus voluntatis; & appellatur inclinatio, impulsus, amor & affectio. Probatur: quia voluntiōni non minus debetur perfectio & complementum, quā intellectiōni: Sed hæc compleetur intrinseco termino quod est verbum; Ergo etiam illa compleetur impulsū productō vt intrinseco termino. Ex quo patet vanam esse censuram Mol. prædictam. Causa verò ab eo assignata nulla est; ait enim rationem cur admittatur terminus productus in voluntate, cam esse: quia implicat contradictionem esse actionem, quin producat aliquem terminum; superioris enim ostendimus finalitatem assumpti; nam nec actiones immanentes propriæ actiones sunt, nec omnes sunt productiū, vt aptè probauimus de actu sensus externi.

SECVNDA CONCL. Hic terminus pertinet ad complementum actus secundi, nec durat nisi eodem actu, siue operatione manente.

TERTIA CONCL. Etsi per antedictum terminum fiat vno rei amata in amante, adeò vt non solù amans sit in amato, sed amatum etiam sit in amantes, nō tamen hic terminus est obiectum voluntatis intrinsecum, nec similitudo rei amata. Hac patet ex dictis, & videtur esse contra Ferrariensem in dicto cap. 19. vbi ait per affectionem siue complacentiam quae est amor, amans esse quodammodo rem amatam, sicut vna res quae est alteri proportionata, & est principium motuum in illam, est quodammodo ipsa. Sed longe aliud est rem aliquam esse in aliquo, & illud in quo res est, esse rem illam quae in eo est, præfertim si res in alio existens nō sit ab eo dependens vt effectus à causa: & valde differunt vnum esse aliud, & vnum se habere ad aliud, vt ad seipsum, vel vt ad aliquid sui, vt supra notauimus cum Cai. Sed quia Ferr. dictione illa quodammodo, sententiam suam ita moderatur, vt impropter etiam sensum admittat; non multum videtur à scopo deuiae.

QVARTA CONCL. Quamvis quod actu voluntatis productur, sit vere terminus: nec modum tamē, nec nomen habet termini, sed vie.

*Argum. &
foliationes.* **CONTRA** primam concl. sunt argum. quæ proponunt & solvunt Caiet. Ban. Zumel. & alij.

CONTRA tertiam concl. sunt argum. Aur. concil.

Articulus Tertius.

33

apud Capr. quorum vim proponit hoc loco Cai. & soluit, quem alij sequuntur interpretes. Contra candem concl. est argum. tale. Pater & Filius per actum voluntatis producunt spiritum S. qui est terminus voluntiōnis & obiectum amatum ab eis; Ergo nos per actum voluntatis producimus aliquid, quod sit eius obiectum atque amatum ab ea. *Resp. Torres*, & negat consequentiam; quoniam (inquit) maximum est discernere inter voluntatem humanam & diuinam; quia obiectum voluntatis diuina est intra ipsum Deum, & ob id per actum ipsius producitur aliquid, quod est ab ea amatum scilicet spiritus S. At obiectum humanæ voluntatis est extra.

*Responsio
Torrensis.*

**Turriani
responsio
rejicitur.** Sed hæc responsio falso admittit, quod affluit in argumento, videlicet spiritum S. quia ratione terminus est actione voluntatis productus, esse eiusdem voluntatis obiectum; Nam obiectum diuina voluntatis per se primò & adæquatum est ipsa diuina bonitas, quæ tribus personis est communis: nec ab earum vila procedit; nec terminus est productus per actum amandi, sed communicatus tantum; amor vero productus qui terminus est diuina voluntiōnis, prout est Patris & Filii, non est formaliter obiectum diuina voluntatis; amor enim productus persona est spiritus Sancti realiter ab alijs distincta, & vt productus ac terminus voluntatis formaliter, non est diuina bonitas; alioquin diuina bonitas formaliter esset producta, quod est hereticum. *Neganda est* itaque predicta pars *vera solu
tio*.

Cum spiritum S. esse diuina voluntatis obiectum, ex ratione tantum qua secundum rem idem est cum ipsa diuina bonitate, non autem quia procedat per modum obiecti siue vt obiectum formaliter.

TERTIUM argum. S. Th. est. Si in diuinis *Propositum
in forma
teriis & ga
menum S.* præter processio ab intelligibili processione verbi, non erit nisi processio amoris; quæ est secundum voluntatis operationem: At talis processio *thome &
suis respon
sio, ac expi
causa.* non potest esse alia a processione intelligibili intellectus; Ergo in Deo non est alia processio præter processione verbi. Probatur minor: voluntas in Deo non est aliud ab intellectu; Ergo processio que est secundum operationem voluntatis, non est alia a processione intelligibili intellectus. *Responserit S. D.* & negat minorem: At probationem negat consequentiam & afferat rationem negationis duplificem. Prima est: quoniam licet in Deo non sit aliud voluntas & intellectus; tamen de ratione voluntatis & intellectus est, vt processiones quæ sunt secundum actionem vtriusque se habeant secundum quendam ordinem; quoniam non est processio amoris, nisi in ordine ad processiōnem verbi; nam nihil potest voluntate amari, nisi intellectu conceptum. Secunda ratio est à simili: Nam sicut attenditur quidam ordo verbi ad principium à quo procedit, licet in diuinis sit eadem substantia intellectus & conceptio intellectus; ita licet in Deo sit idem voluntas & intellectus, tamen quia de ratione amoris est, quod non procedat nisi à conceptione intellectus, habet ordinis distinctionem processio amoris à processione verbi in diuinis.

Cuius argumentationis intentio eo tendebat, vt ostenderet non esse maiorem distinctionem inter processiones intellectus & voluntatis, quam sit inter intellectum & voluntatem, ac proinde quemadmodum inter intellectum & voluntatem nō est

est realis distinctione, que propria ac vera est alia. A
ras: ita nec inter processiones vera est alia sive
realis distinctione. Scopus autem responsionis est of-
fendere longe maiorem esse distinctionem in-
ter processiones, ea distinctione que est inter in-
tellectum & voluntatem, que virtualis tantum
est, adeo ut actualiter & simpliciter sint vna res
intellectus & voluntas. Cuius differentiae causa
sunt asserti; quia inter processiones est ordo ori-
ginis, quo una est ab alia: quem ordinem non
habent formaliter intellectus & voluntas. Dixi
formaliter quia sicut in Deo causatur virtualiter
eternitas ex immutabilitate: ita voluntas ex in-
tellectu, ut patet ex ijs, que supra diximus q. 10.
a. 2. & q. 19. a. 1. Sed quamus non sit realis di-
stinctione, nec ordo originis inter intellectum &
voluntatem; ex rationibus tamen intellectus &
voluntatis oritur veluti ex prima radice realis
ordo originis, quem habent processiones adi-
uicem: oportet enim processionem illam que
est per voluntatem, oriri ex ea que est per in-
tellectum; quia ex intellectuali boni cognitione
nascitur eius amor in voluntate: nec amari pos-
sibile est a voluntate, quod prius non apprehen-
dit intellectus ut bonum. Cum enim voluntatis
objecum sit bonum apprehensum ac iudicatum
ut bonum: necesse est objecum voluntatis prius
quodammodo perfici per actum intellectus, quia
in illud actu seratur voluntas. Rationes igitur
intellectus & voluntatis, que sumuntur ex or-
dine ad objecta, sunt primae radices realis ordi-
nis, quem habent eorum processiones: & eadem
ratione personae procedentes, quamquam intel-
lectus & voluntas secundum se sint vna res & v-
na ratio simplicissima. Quod maximè consonat
ijs, que perspicue cernimus in multis efficienti-
bus causis ad suos effectus comparatis. Nam ex
una prima causa que Deus est, tota que in vni-
uerso est processit entium multitudine; & ex una
animae rationalis essentia plurium numerus ef-
fluit potentiarum: & ex una solis virtute tot
in elementis ac mixtis generantur effectus. Cum
igitur rationes intellectus & voluntatis principia
sint ut quo vel quibus dictarum processio-
nū: poterit in processionibus veluti in principia-
tis esse distinctione, cum summa principiorum in-
tellectus scilicet ac voluntatis unitate.

Vbi adverte cum Caiet. in fine com. aliud esse
dicere ordinem originis sive distinctionem pro-
cessionum pendere ex rationibus intellectus &
voluntatis; & aliud eundem ordinem sive di-
stinctionem pendere ex distinctione intellectus &
voluntatis. Primum enim verissimum est:
nam ratio intellectus & voluntatis significant
rem realem, que potest esse radix dicti ordinis
& distinctionis, ut ostendimus. Secundum au-
tem significat ens rationis, ex quo non penderet
ordo realis, qualis est inter processiones diuina-
rum personarum & inter ipsas personas pro-
cedentes.

Lapillus Mol. Et ex his patet defectus Mol. & Barth Torres,
quem ex parte sequitur Zumel. in hac responsione
ad tertium, qui initur sustinere distinctionem
realem posse ex distinctione rationis dependere,
quod omnino falso est. Nam etsi distinctione realis
oriri possit ex fundamento distinctionis ra-
tionis, non erit tamen ex eo ut ratione
distinguente, sed ut a conditio-
ne tantum.

PRIMA DUBITATIO.

De sensu illius propositionis: De ratione amoris est,
ut non procedat nisi a conceptione intellectus.

Duo sunt propositione dubitationis membra: *Sensus que-
siti, & pra-
dictio.* Primum est: an sit de ratione amoris in primo modo
dicendi per se, quod procedat a verbo, sive conceptu
intellectus, & consequenter quod processio sit a pro-
cessione? Secundum est: an de ratione amoris sit
ut procedat a verbo quatenus verbum est; an solum
quatenus verbum est res intellectus? Nam si de ratio-
ne amoris est, ut procedat a verbo ut verbum est,
poterit ex dicta propositione, ut efficaci principio probari aduersus Graecos, Spiritum sanctum a Filio procedere. Sin minus, probabilis
tantum erit deducatio. Ratio huius differentiae est: quia verbum ut verbum est, dicit respectum
originis ad dicentem: significat enim conceptionem intellectione productam; res autem a-
etiam intellectus ut sic, nullum dicit ordinem ori-
ginis ad intelligentem; alioquin diuina essentia
ut a Deo & beatis intellecta, per Dei & beatorum
intellectionem produceretur. Igitur verbum ut
verbum est, personaliter dicitur: sub ea vero ratione
qua obiectum est, solum dicit essentiam,
qua obiectum est adaequatum intellectus Dei ut
Deus est; igitur, si de ratione amoris est, quod
procedat a verbo ut verbum est, sequetur neces-
sariò Spiritum sanctum a Filio procedere, qui
verbum est Patris. Si vero de ratione amoris sit,
ut procedat a verbo quatenus verbum est res
intellectus: non erit necessaria sed probabilis tantum
deducatio. Nam ut Caietanus aduertit *infra*
q. 36. a. 2. dicere posset aliquis Patrem amorem
sui notionalem producere cognoscendo seipsum
essentialiter. Sed tamen rationabile valde est, ut
qualis est ordo inter essentialia, talis sit etiam
ordo inter vtriusque notionalia: ac proinde si-
cuit amor essentialis oritur secundum rationem
& modum nostrum intelligendi ex conceptu
essentiali, quo formaliter Pater omnia nouit: ita
notionalis amor qui est Spiritus sanctus, sit ex
conceptu notionaliter sumptu quo est verbum.

PROPOSITAE dubitationis solutio pendet
ex multis, que diligenter erunt examinanda.
Hic etiam dumtaxat summa breuitate colligemus,
que praesenti materia ac instituto fuerint oportuna.
Sunt autem tria: que Caiet. subtiliter ac
dilectè tangit *hic*, & *infra* q. 36. a. 2. quorum ex-
pliatio nodi difficultatis absolvit. **P**RIMUM
est: Propositionem illam de cuius sensu dubitamus, nimirum *De ratione amoris est*, ut non pro-
cedat nisi a conceptione intellectus intelligendam esse
de conceptione naturali, que non potest esse sine
verbo: tametsi supernaturalis aliqua sit absque
verbo, ut beatavilio. Et præterea supponi debet
comunia, videlicet bonum cognitionis esse prin-
cipium productuum amoris, ut ait Philosoph.
in 3. de anima, & 12. Metab. & quod esse cognitionum
sit esse mente conceptum: de quo supra differui-
mus cum Caietano. Ex his enim sequitur de ratio-
ne amoris esse in primo modo dicendi per se
oriri a conceptu, quatenus est res cognita ut sic.
Probatur ut sequi: quoniam esse cognitionum co-
gnitione naturali idem est, quod esse conceptum
mente; ipse vero conceptus, ut ante diximus, est
ipsum cognitionis esse obiectum; bonum au-
tem cognitionis est productuum amoris, ut eius
propria causa; Ergo &c. Probatur sequela. Nam
cuilibet effectui conuenit per se primo depen-
den-

Quæstio XXVII.

dentia ex propria causa: Et quoniam accidit verbo, quatenus est ipsum cognitum in esse obiectu, vt ab intelligentia procedat; sicut homini sub ea ratione qua animal est accidit rationale (vnde divina essentia, prout est ipsum cognitum in esse obiectu, à nullo procedit) ea propter, ex ea propositione *De ratione amoris est &c.* non potest necessariò deduci processio amoris à verbo, quatenus verbum est; quia vt si dicit originem à dicente, quæ eidem accidit, vt obiectum est; & consequenter etiam accidit amori, vt procedat à verbo vt verbum est.

Verbi esse amoris causam effectum.

S E C U N D U M Es rem cognitam vt sic, ac proinde conceptum ipsum siue verbum, esse amoris causam in genere causæ efficiens; quod aperte significat D. S. in hac responsione, cum ait amorem habere ordinem originis ad conceptum; constat enim ordinem originis in proposito esse ordinem secundum modum efficiens, vt notat Cai. & significauit Auerroes 12. *Metaph. tex. 36.* cum dixit Balneum in anima est agens desiderium. Est autem verbum amoris causa effectiva, non quo ad exercitium (hæc enim est voluntas) sed quo ad specificationem actus, cuius specificationis voluntas non potest esse causa sufficiens; alioquin omnes eius actus à nullo habitu procedentes vnius essent speciei sicut ipsa voluntas; *Aclus* verò, qui in voluntate habitu effecta puta charitate procedunt, non possunt ab habitu sufficienter specificari, sed necesse est, vt concurrat obiectum in ratione principij formalis & rationis agendi & causandi effectu, à quo solo specificatur actio, vt actio est in genere naturæ: quamuis ex habitu moralem speciem trahat: quæ tamen naturalem actus speciem, quæ ex obiecto est, secundum esse quod habet in mente, præxigit necessariò; sicut etiam verbum presupponit inclinationem habitualem in voluntate, quæ rursus presupponit habitualem notitiam in intellectu. *Dixi autem secundum esse quod habet in mente;* quoniam vt ait Auer. 12. *Metaph. tex. 36.* appetibile mouet appetitum dupli genere quæ scilicet effectiva, quatenus est apprehensum; & finaliter, prout est extra anima, & vtroque modo specificat actum; priori modo vt ratio agendi effectuè; posteriori vero modo vt finis & terminus actus. Et quia modus causandi effectuè vt ratio agendi participat causalitatem efficiens & formæ; & medium, quia sapit extermorum naturam, quandoque distinguitur contra vnum extreum, & nonnunquam contra aliud; ea propter S. Tho. hunc modum causandi actuè vt ratio agendi, nonnunquam distinguunt contra modum causandi effectuè. Nam in 1. 2. q. 9. art. 1. ait causalitatem appetitus esse efficiens, obiecti verò formæ; Et quia hæc agendi ratio conuenit obiecto ex ratione finis tamen ex radice: cum appetibile sit appetitui agendi ratio, quia finis est; idcirco S. Th. *infra q. 82. a. 4.* considerans modum causalitatis effectuè conuenientem obiecto diminuit, & dictam eius radicem dixit intellectum non mouere voluntatem, eo modo quo voluntas mouet intellectum, sed illa effectuè mouere, hunc autem vt finem.

Quod autem obiectum vt apprehensum causet effectuè. Probatur; quoniam substantia adiuncta aliqui cause non variait causalitatem illius ex uno genere causandi in aliud, sed modum causandi tamen; quia causa substantiæ causat vt quod, non substantiæ vero causat vt quo; At verbum divinum est amoris principiū produciū effectuè vt quod; Ergo verbum absolute; producit amore effectuè; non n. requiritur realis bonitas obiecti

Articulus Tertius.

35

A ad extra ad specificandum actum in ratione principij sed tantum ad specificandum in ratione termini. Et quævis substantia, actus & eius species sint idem realiter: differunt tamē ratione fundamentaliter, & in distinctas causas reducuntur: sicut etiā de actu beatifico diximus q. 12. a. 5. *Cont. 2.* Et quia obiectum vt apprehensum, siue verbū est ratio agendi voluntati ad modum formæ extrinsecæ reducentis ad actum, & determinantis ad speciem; idcirco dicitur voluntas potentia passiva ab obiecto, quævis, vt diximus, obiectu nō sit verè actiuū, & efficiē, sed diminutè tātū, modo quo diximus.

B Ex his brevissimè dicitis pater intellectus eorū quæ traduntur à D. Th. & Cai. *infra q. 80. a. 2. & q. 82. a. 4. & 1. 2. q. 9. a. 1.* Et solutio etiā obiectiū Ferr. *in 1. cōt. gent. c. 44.* & Val. & Vafq. *1. 2. in dīcto a. 1. & Barth. Torres super hoc a. & Ban. inf. q. 80. a. 2. dub. 2.* qui tamen *ivi cont. 4. & 5.* optimè explicat & tuerit sententiam Cai. sed de hoc alibi fortassis agemus vberius.

T E R T I U M est conuenientia & differentia inter verbum & amorem, quoad principiorum utriusque causalitatem, modum & unitatem: nā in principiorum effectuā causalitatē conuenient; Sicut enim verbum effectuè procedit ab intellectu & intelligibili: sic etiam amor effectuè oritur à voluntate & à re amabili cognita. Diferunt autem primò, quia verbum producitur ab intellectu & intelligibili prout habent rationem entis siue rei, & quatenus vnum integrant completum efficiens, immò quatenus vnum est aliud, & è conuerso; Ex quo sequitur verbum ab intellectu & intelligibili procedere vt simile, quia ab vtroque producitur vt agente in ratione rei; omne enim agens agit sibi simile secundum formam qua agit, quando forma est ratio agendi in ratione rei; sicut in proposito forma intellectus quæ est ipsum intelligibile, quod est species unita intellectui, est ipsi ratio agendi in ratione rei secundum esse intelligibile. Nam intellectus quia tali informatur forma, vel potius quia in tale transiuit intelligibile, tale producit verbum, quod est proprium agentis in ratione rei. Quamuis enim intelligibile ante productionem verbi sit in intellectu secundum esse cognitum siue intelligibile: non est tamen ibi vt obiectum cognitionis, sed vt principium tantum; & ideo non causat vt cognitum, sed vt forma quædam habens talem eslendi modum causat verbum in eodem essendi modo scilicet immateriali & intelligibili. Amor autem à voluntate producitur vt agente in ratione rei scilicet vt talis res est; & ideo quæmodum voluntas impulsus quidam est in actu primo: sicut amor ex ea similis oritur, qui impulsus est in actu secundo. Ab amabili vero producitur agere in ratione cogniti: qm amabile vt cognitum amore parit: Ab vtroq; vero simul scilicet à voluntate & ab amabili procedit amor quasi ab agente & ratione agendi; ita tamen vt agens scilicet voluntas agat in ratione rei, ratio vero agendi scilicet amabile agat in ratione cogniti; sicutque amor ab vtroque diuersa ratione procedit. Ex quo sequitur alia differentia, nimirum quidam amor non producitur à voluntate & amabili vt integrantibus simpliciter vnum agens; tum quia diuersa ratione concurrunt; tum etiam quia amabile non inest voluntati sed intellectui: agit. n. quasi forma extrinsecæ. Sed quia simul concurrunt vt agens & agendi ratio; idcirco secundum hoc admitti potest ex his vt partialibus causis integrari totale agens, quod Caiet. in artu. sequenti nominat agens per modum impulsus siue vitalis appetitus. Sequitur pre- terea

terea quod comparando amorem ad quasi partiales causas, oritur partim à simili, quatenus scilicet est à voluntate: & partim à non simili, quatenus est ab amabili: quod si totali eius agenti conferatur, quod est voluntas ut agens & amabile ut agendi ratio; sic absolute procedit à non simili; quoniam amor non est similitudo rei amata, sed actualis in eam inclinatio. Denique ex dictis sequitur solutio propositae dubitationis quo ad utramque partem, ostendimus enim de ratione amoris esse in primò modo dicendi per se ut à verbo procedat, nō quatenus verbum est, sed prout est ipsum intelligibile actus in intellectu; sic enim verbum est agenti ratio voluntati, non autem ut verbum est id est qua ratione procedit à dicente, hoc enim extraneum & impertinens est ad rationem intelligibilis ut sic. Et ex his etiam patet solutio duarum obiectionum Iauellii, quae satis fruolæ sunt.

Iauellii.

SECUNDA DUBITATIO.

An ex ordine originis præcisè distinguantur realiter diuina processiones, ita ut eo remoto, nulla sit inter eas realis distinctio?

PERTINET hec quæstio ad secundum a. q. 36. & ad 2. & 3. 40. vbi propositis Scotti & aliorū opinionibus, diligenter examinatur in forma Controversia. Nunc satis erit ad explicationem præsentis doctrinæ summatim quædam præcipua veritatis documenta colligere, quæ ad subsequentium intelligentiam lucem afferant.

Sensit que-
fuit.

Reolutio.

Scendum est itaque primò nomine processionis non intelligi generationem actiuan, & spirationem actiuan, quæ in Patre realiter idem sunt; sed emanationes passiuæ sumptas, nempe generari & spirari, quibus diuinæ personæ procedunt scilicet Filius & Spiritus sanctus. De processionibus ergo passiuæ sumptis queritur: an ex ordine originis, quo vna oritur ab alia, realiter distinguantur?

Secundo aduerte, tria inter se ratione distincta in utraque processione considerari. Primum est operatio sive actio immanens absolute sumpta, puta intelligere & amare. Secundum est relatio originis personæ procedentis ad principium à quo procedit, ut verbi ad dicentes, & amoris ad spirantem. Tertium est ordo originis inter ipsas diuinas processiones, quo vna præsupponit aliam & ab ea procedit; Possunt itaque processiones tripliciter sumi: Primo essentialiter & incompletè, & sic non differunt adiuvicem nisi ratione: Secundo modo sumi possunt cum ratione prædicta ad principium, & sic sumuntur notionaliter & incompletè, neque ut sic præcisè distinguuntur realiter, secluso namque sive prædicto ordine originis inter ipsas processiones, sola remaneret inter eas formalis distinctio, & esset vna realis processio, & vna persona procedens secundum rem, quæ vna ratione reali duplē habente rationem formalem referretur ad primam personam; ut Filius ad generantem, & ut amor, sive Spiritus S. ad spirantem, ut dicimus in art. sequenti Cont. 2. ex D. Th. de Pot. q. 10. a. 5. & Cai. infra q. 36. art. 2. Igitur tertio modo sumuntur diuinæ processiones, prout in sui ratione claudunt tria prædicta: & ita sumuntur complete, & realiter ab iuvicem distinguuntur secundum ordinem originis vnius ad aliam, sicut & ipsæ diuinæ personæ procedentes; Et quamvis origo passiuæ & ordo originis idem

A sit quod ipsa relatio constitutiva personæ procedentis aliquid tamen exprimit ordo originis, quod relationis personalis vocabulo non exprimitur: exēpli gratia; processio prout est relatio constitutiva Spiritus S. solum exprimit relationem ad spiratorem ut sic, quicunque ille sit, sive sit vna persona sive plures, sed ordo originis emanationis quæ est per modum voluntatis, ab emanatione, quæ est per modum intellectus, dicit non tantum ordinem ad principium talis emanationis, qui est spirator: sed etiam ad emanationem, quæ est per modum intellectus.

Tertiò notandum est non esse realem ordinem in diuinis nisi originis, nō solæ relationes originis realiter distinguuntur in diuinis: neq; est alia relatio ordinis & alia originis: neque alia sunt extrema secundum rem relationum & originis: quia productum, puta filius, sive verbum & eius origo passiuæ, puta generari & dici, sunt vna relatio; Et similiter Spiritus S. & eius processio sunt vna relatio, & eodem ordine quo productum scilicet Spiritus sanctus est à producto scilicet à Filio, processio illius, nimirum Spiritus sancti est à processione istius scilicet Filii; hoc verò est processionem oriri à processione.

*Adverte tamen cum Ban. in sequenti artic. dub. Processio-
vlt. concl. 4. cum assumeris processiones habere nes quoniam
inter se ordinem originis, non affirmare quod do habeant
processio filij producat processionem Spiritus S. sed quod Filius, quatenus tali processione
procedit, producit Spiritu S. adeò ut vna processio
nō habeat ordinem originis ad alteram, tanquam
producens aut productum ut quod, sed veluti
radix ex qua personæ sic procedenti cōuenit alia
producere. Nihilominus si sumatur processio Spiritus sancti, ut idem est quod persona Spiritus sancti; dicendum est eam habere ordinem originis ad processionem passiuam Filij, prout est idem quod Filius, eo modo quo est ordo originis inter Spiritum sanctum & Filium. Possunt autem prædicta luculentius explicari dicendo Filium per generationem passiuam habere vim spirandi Spiritum S. Nam ex eo quod Filius procedit ut verbum, hoc ipso procedit ut amoris principium simūl cum dicente; amor verò procedit per spirationem passiuam; Itaque spiratio passiuæ Spiritus sancti ordinem habet originis ad generationem passiuam Filij, non quasi immediate, sed mediante Filio; Nam Filius generatione Filius est, & consequenter spirator; spiratio verò passiuæ sumpta est, quæ tanquam productione sive processione Spiritus S. est spiratus; atque ideo sicut spiratus est à Filio tanquam quod producitur, à principio quod producit: ita processio Spiritus sancti est à processione Filij, tanquam productio quæ producitur Spiritus sanctus à productione quæ producitur Filius; quod est productionem Filij passiuam esse radicem passiuæ productionis Spiritus sancti. Quemadmodum si ad generationem Platonis Filij necessariò requireretur, ut esset actus a generatio, quæ genitus est Sortes eius Pater; tūc enim non solum Plato esset à Socrate, sed etiam generatio Platonis esset à generatione Socratis, licet alio & alio modo, ut dicitur est. Et hæc videtur fuisse mens Caiet. & S. Th.*

Ex his patet responsio ad quæstum & solutio argumentorum Scotti, quæ refert Caietanus & soluit; nam processiones ita realiter distinguuntur per ordinem originis, ut eo remoto, non sit inter eas nisi virtualis distinctio, ut ante diximus.

Mo. L. diff. 4. volens diuinarum processionum non esse

ac

Caiet.
S. Thomas.

virtudem causalitatem inter essentiam, & paternitatem, & alias relationes ut voluntatis. Mol. 2. 4.

ac SS. Trinitatis mysterium explicare, multa congerit ad subsequentes quæbiones pertinencia: ac proinde presenti loco non satis oportuna. Ex quibus vnum est, quod cum doctrina S. Th. & SS. Patrum, non satis appetet esse cōsentientes; sic enim ait: *Meditanda est diuina essentia tanquam radix relationum, proprietatum omnium personalium virtute in se eas continens: ea vero in illo priori per intellectum seipsum intelligentem, quasi resultat à parte essentia relatio eius, à quo alias per intellectum, ex qua & essentia (que intelligere ipsum, ceteraque omnia attributa includit) constituitur Pater &c.* Et infra: *Quia essentia diuina virtute continet in se personas diuinas, proprietatesque, ac relationes, quibus persona constituantur, atque ab inuenientur; ex facunditate, que per intellectum, & voluntatem prouenit, quod in Deo sit glorioſissima Trinitas personalium; inde est, quod nostro intelligendi modo cum fundamento in re ab essentia ad seipsum reflexione, sequitur ipsam intelligentem, quasi resultare intelligatur paternitas in ipsam essentia, vna cum essentia constitutis suppositum relatum Patris &c.* Hæc ille. Quæ quamvis ab eodem ad bonum sensum trahantur, dum ait nullam hic esse realem ac propriè dictam productionem aut resultantiam paternitatis ex essentia, sed secundum nostrum modum intelligendi tantum: *Absurdum tamen videtur primo dicere diuinam essentiam esse radicem relationum ac proprietatum omnium personalium: nam proprietas personalis patris quatenus est hypothatica forma, personam Patris constitutus, subsistentia est pertinens ad complementum diuinæ naturæ; atque ideo non est à nobis ad modum proprietatis ex natura profluens contemplanda.* Ex quo sequitur minus bene dictum suisse, quasi resultare à parte essentia relationem à quo alius per intellectum, ex qua simul cum essentia constituitur Pater, ex eo quod in illo priori essentia per intellectum seipsum intelligit. Nam essentia ante personalem subsistentiam, et si considerari possit ut subsistens essentialiter; ea tamen subsistentia nec intelligitur completa ante subsistentiam personalem: cōcipitur enim ut determinabile subsistentia personali incommunicabili; nec operatio naturæ ut sic subsistentis potest modo nostro intelligendi causare personalem Patris proprietatem, quæ est hypothatica forma illius constitutiva: Nam intelligere quod concipimus in natura diuina essentialiter subsistente ante personalitatem Patris, essentialis est; igitur ex eo non intelligitur resultare in Deo nisi aliquid essentialis eo posterius; non enim appetet res aut ratio determinans essentialie præcise sumptum ad causandum constitutum huic persona proprium. Et confirmatur: *Quia perfectiones siue rationes illæ, quas in Deo concipimus ut causas & effectus virtualliter in essendo, proportionaliter se habent ad ea, quæ cognoscimus in creaturis;* At in creaturis ea quæ substantia & personalia sunt, non sequuntur in re ex eiusdem operatione; nec specialis aliqua ratio poterit vnuquam assignari, cur aut quomodo ex essentia diuina seipsum intelligentem essentialiter resultet in ea relatio personæ Patris constitutiva; Nam si de relatione paternitatis, quatenus relatio est in actu exercito ad Filium, sermo sit, certum est eam in persona Patris resultare ex intellectione notionali quæ est generatio; vt docet infra S. Th. q. 40. a. 1. & 2. in quo deceptus videtur suisse Mol. non distinguens inter relationem paternitatis, ut forma hypothatica est & ut est relatio.

Melius itaq; videtur dicendum cum D. Th. & Naz. in 1. part. D. Th. tom. 2.

A Capr. & alijs antiquis Theologis, diuinā essentiam secundum se & ex seipso determinari ad subsistendum in tribus personis ordine quodam, ut scilicet in Patre sit tanquam ingenito; in Filiō ut à Patre per actum intellectus qui est generatio procedente; in Spiritu sancto vero, ut à Patre & Filio per actum voluntatis qui spiratio est emanante; adeo ut nullus sit ordo virtualis causalitatis inter essentiam seipsum intelligentem, & Paternitatem prout est Patris constitutiva; quamvis concipi possit essentia in concreto, ut hic Deus intelligens, antequam concipiatur in Deo Paternitas; nam, ut diximus, nulla appetet omnino ratio talis causalitatis.

B

ARTICVLVS QVARTVS.

Vtrum processio amoris in diuini sit generatio.

A D quartum sic proceditur. Videtur, quod processio amoris in diuini sit generatio. Quod enim procedit in similitudine naturæ in viventibus, dicitur ^{162.} ^{1. dñ. 13. ar.} ^{3. Et 4. cō.} ^{tra cap. 23.} generatum, & nascens. Sed id quod procedit in diuini per modum amoris, procedit in similitudine naturæ, alias est extraneum à natura diuina, & sic est processio ad extra. Ergo quod procedit in diuini per modum amoris, procedit vi generati, & nascens.

C 2 Præterea. Sicut similitudo est de ratione verbi, ita est etiam de ratione amoris. Vnde dicitur Ecl. 13. quod omne animal diligit simile sibi: si igitur ratione similitudinis, verbo procedenti conuenit generari; & nasci; videtur etiam, quod amori procedenti conuenit generari.

D 3 Præterea. Non est in generi, quod non est in aliqua eius specie. Si igitur in diuini sit quædam processio amoris, oportet, quod præter hoc nomen commune, habeat aliquod nomen speciale. Sed non est alia nomen dare nisi generatio. Ergo videtur, quod processio amoris in diuini sit generatio.

Sed contra est, quia secundum hoc sequeretur, quod *Spiritus sanctus* qui procedit ut amor, procederet ut genitus, quod est contra illud Athanasi. * *Spiritus in suo sym. sanctus à Patre, & Filio non faciens, nec creatus, nec bolo fidei. genitus, sed procedens.*

Respondere. Dicendum, quod processio amoris in diuini non debet dici generatio. Ad causam evidenter sciendum est, quod hoc est differentia inter d. intellectum, & voluntatem, quod intellectus sit in actu per hoc, quod res intellecta est in intellectu secundum suam similitudinem. Volumus autem sit in actu, non per hoc, quod aliqua similitudo volunti sit in voluntate; et sed ex hoc, quod voluntas habet quandam inclinationem in rem voluntam. Processio igitur, que attenditur secundum rationem intellectus, est secundum rationem similitudinis. Et intantum potest habere rationem generationis, quia omne generans generat sibi simile. Processio autem, que attenditur secundum rationem voluntatis, non consideratur secundum rationem similitudinis, sed magis secundum rationem impellentis, & mouentis in aliquid. c. Et ideo quod procedit in diuini per modum amoris, non procedit ut genitus, vel ut filius, sed magis procedit ut *Spiritus*. Quo nomine quædam vitalis motio, & impulsus designatur: prout aliquis ex amore dicitur moueri, vel impelli ad aliquid faciendum.

E Ad primum ergo dicendum, quod quicquid est in diuini, est vnum cum diuina natura. Vnde ex parte huius unitatis non potest accipi propria ratio huius processus, vel illius, secundum quam vna distinguatur ab alia: sed oportet, quod propria ratio huius vel illius processus accipiatur secundum ordinem vnius processio-

d
773.

99.

194.

D

cessio-

38
 confessionis ad aliam. Huiusmodi autem ordo attenditur A secundum rationem voluntatis, & intellectus. Vnde secundum horum propriam rationem fortuit in diuinis nomen veraque processio, quod imponitur ad propriam rationem rei significandam: & inde est, quod procedens per modum amoris: & diuinam naturam accipit, & tamen non dicitur natum.

B secundum dicendum, quod d similitudo aliter pertinet ad verbum, & aliter ad amorem; nam ad verbum pertinet, in quantum ipsum est quodam similitudo rei intellectus, sicut genitum est similitudo generantis: sed ad amorem pertinet, non quod ipse amor est similitudo, sed in quantum similitudo est principium amandi. Vnde non sequitur, quod amor est genitus, sed quod genitum est principium amoris.

q.13 art. 1. B Ad tertium dicendum, quod Deum nominare non possumus nisi ex creaturis, ut dictum est supra. * Et quia in creaturis communicatio naturae non est nisi per generationem, processio in diuini non habet proprium, vel speciale nomen nisi generationis. Vnde processio, qua non est generationis, remansit sine speciale nomine: sed potest nominari spiratio, qua est processio spiritus.

Densus questi.

QVAERITVR hic formalis differentia processionis amoris à generatione, prout optimè declarat Caiet. quem sequitur Sylvest. & Zum.

Forma Textus.

P RIMA CONCL. qua directe respondetur quæsito est. Processio amoris in diuinis non est generationis. Probatur. Hæc est differentia inter intellectum & voluntatem, quod intellectus habet tria sese ordinata consequentia. Primum quod sit in actu per hoc, quod res intellecta est in intellectu secundum suam similitudinem. Ex quo sequitur secundum, nimurum quod processio quæ attenditur secundum rationem intellectus, est secundum rationem similitudinis. Ex quo sequitur tertium, scilicet processionem intellectus posse habere rationem generationis: quia omne generans generat sibi simile. Voluntas autem tria habet prædictis opposita. Primum est, quod non sit in actu per hoc quod aliqua similitudo volitii sit in voluntate, sed ex hoc quod inclinationem quandam habet in rem volitam. Ex quo sequitur secundum scilicet quod processio, quæ attenditur secundum rationem voluntatis, non consideratur secundum rationem similitudinis, sed magis secundum rationem impellentis & mouentis in aliud. Ex quo sequitur tertium, videlicet, processionem amoris non esse generationem, & id quod procedit non esse genitum aut Filium, sed magis vt Spiritum procedere; quod probatur: quia Spiritus importat quandam vitalem motionem & impulsione, prout aliquis ex amore dicitur moueri, vel impelli ad aliquid faciendum: ergo procedens per modum amoris procedit vt Spiritus, quæ est SECUNDA CONCLUSIO, qua respondetur intento, vt hic adiungit Caietanus.

Expositio Textus.

A DVERTE primò vtramque conclusionem esse fideli confessionem, vt probant recentiores diuinorum scripturarum oraculis, Sacrorum Conciliorum definitionibus, & communni Patrum confensu. Vide Bann. & Mol. super hoc & Suar. lib. 11. de Trinitate, cap. 3.

Secundum obserua cum Caiet. fundamentum discursus consistere in ea particula secundum similitudinem, quæ supra art. 2. posita est in definitione generationis. Nam ex hoc quod processio, quæ attenditur secundum rationem intellectus, est secundum rationem similitudinis, dicitur D. Th. posse habere rationem generationis: quia (inquit) omne generans generat sibi simile; & ex eodem principio negatiæ sumpto probat processionem Spiritus S. quæ est secundum rationem voluntatis, non esse generationem, & Spiritum S. non esse genitum aut filium: quia scilicet hec processio non est secundum rationem similitudinis. Vbi speculanda est ars Angelici nostri Doctoris in modo loquendi; Nam ex eo B principio affirmatiæ sumpto, non dicitur processionem secundum intellectum, esse generationem, sed posse esse generationem: si nimurum ceteræ nō desint conditions ad rationem generationis requisita. Ex eodem vero principio negatiæ sumpto dicitur absolute Spiritum S. non procedere vt genitum sive vt Filium; quia ad rati quidditatem sive rationem formalem ab aliquo negandam sive defruendam, sufficit unius particulæ negatio vel defectus. Quia rerum distinctiones sive rationes formales sunt sicut numeri, quibus nihil tam parum potest addi vel minui, quin varietur species, vt ait Phys. in 8. Meth. text. 10. Ad negandam igitur rationem generationis à processione Spiritus S. facitis fuit defectus illius conditionis sive particulæ secundum similitudinem, vt hic etiam adiungit Caiet. Quamuis prædictum modū loquendi non obseruauerit.

PRIMA CONTROVERSIA.

An supposita veritate fidei de distinctione reali, tam Filij à Spiritu sancto, quam processionis Filij à processione Spiritus sancti, post ratione aliqua sufficienti probari processionem Verbi esse generationem, ac Verbum ipsum esse genitum & Filium: Processionem autem Spiritus sancti non esse generationem, & Spiritum sanctum non esse genitum sive Filium?

R ATIO dubitandi est; quia quemadmodum Rati dubitandi. vt processio aliqua sit generatio; necessaria est similitudo producendi ad producentem absolute: ita requiritur vt ea similitudo sit secundum esse naturale specificum; igitur sicut ob defectum illius conditionis, quæ est esse secundum rationem similitudinis, processio amoris non est generatio; ita propter defectum illius alterius conditionis, vt scilicet similitudo sit secundum esse naturale specificum, processio verbi non erit generatio; at processio verbi ex ratione sua non habet, vt sit secundum similitudinem in esse naturali: alioquin verbum lapidis in humana mente haberet esse lapidis naturale; ergo neque processio verbi diuinum est secundum rationem similitudinis in esse naturali formaliter, nec propriè poterit dici generatio. Et confirmatur: Quia sicut verbum diuinum non est simile in natura vt verbum procedens secundum emanationem intellectus ab solutè, sed vt procedens secundum emanationem intellectus diuini, in quo intelligere idem est quod esse; ita amor vt sic non habet, vt sit similis in natura, sed quatenus procedit per voluntatem diuinam, quæ est idem quod esse diuinum, sic procedit vt similis in natura. Confirmatur secundo: Quoniam sicut Filius ex vi suæ accessionis procedit vt Deo, & cōsequenter cōf. 1. cōf. 2.

vt similis in natura, ita & Spiritus S. ex vi propriæ suæ processionis procedit vt Deus, & consequenter vt similis in natura. Ex his igitur apparet eadem ratione processionem Spiritus S. esse generationem, qua est processio Filij, vel si illa non est generatione: nec etiam hanc dici aut posse esse generationem.

Sensus qua-
stii.

ANTEQVAM sententias Expositorum referamus, distingendus est sensus quarti, qui potest esse triplex. **P**rimus est: An possit assignari ratio quæ supposita fide distinctionis diuinarū processionum ostendat evidenter differentiam inter eas quo ad rationem generationis: & in hoc sensu perspicuum habet solutionem. Nam sicut evidenter harum processionum rationem, aut intelligentiam habere non possumus; ita nec valimus earum differentiam evidenter agnoscere. **S**ecundus sensus est: An supposita fide, quod processio verbi sit generatio & processio. **S**piritus sancti non sit generatio sed spiratio, possit afferri ratio demonstrativa, per quam ostendatur Spiritum sanctum non esse genitum? Et in hoc sensu, qui parum differt à praecedenti, quæstio solvit ab Aug. lib. 15. de Trin. c. 27. Athan. in Epistola ad Serapionem, Amb. lib. 1. de Fide c. 5. Damas. lib. 1. fidei Orth. c. 10. dicente se rationem ignorare, modum ac differentiam nescire generationis & processionis. **T**ertius igitur sensus est: An supposita fide mysterij diuinarū processionum possit homo viator medium aliquod ex cogitare, quo probabilis esse demonstretur & firmiter etiam aduersus infidelium sophisnata defendatur hæc doctrina fidei, nimurum differentia prædicta inter processionem Verbi & processionem Amoris: & quæ sit optima ratio, cur illa sit & dicatur generatio, hæc verò minimè. Et hic est sensus examinandus in proposita controuersia.

Sententie
Doctorum.

MULTAE fuerunt ab antiquis Ecclesiæ Patribus & à Scolasticæ Theologia doctoribus rationes probabiles excitatæ, quibus diuinarum processionum differentiam secundum rationem generationis & spirationis, nituntur ostendere: quas distinctione referunt & examinantur. **B**an. *h*u. *dub.* 1. *post argumenta.* Zum. *disputatione 1. concl. 4. Val. punto 4. Vasq. infra art. 5. c. 3. & sequentib. Suarez lib. 11. de Trinitate c. 5. & alij. Ex interpretibus vero D. Thom. tres colliguntur sententia; prima est Turriani siue Torrensis Episcopi, qui *supra a. 2. in 4. p. Com. censet* idèo verbum Dei esse Filium & eius productionem esse generationem; quia de ratione Filij est vt procedat à Patre, non solum vt similis in natura, sed etiam per modum imaginis: verbum autem procedit à Patre dicente per modum imaginis. Et quia processio Spiritus S. est secundum rationem voluntatis, secundum quam id quod procedit non procedit per modum imaginis, quamvis procedat per modum similitudinis ex vi suæ processionis; idcirco produc-**E**ctio Spiritus S. non est generatio, nec Spiritus S. est genitus siue Filius. Eandem sententia sequitur Vasq. *infra a. 5. c. 7.* dicens Spiritum S. ex vi suæ processionis procedere vt similem in natura. Quam etiam approbat Zum. licet posse in eadem disputatione illam impugnet. Hæc opinio non videtur disPLICuisse Pelantio.*

SECUNDAM sententia est Suar. *loc. superius alle-*
gato dicentis verbi productionem in Deo esse generationem; quia diuina natura est intellectuialis per essentiam, & actualis intellectio est quasi formale eius constitutuum verbo autem diuino formalissime communicatur intellectio, vt intellectio est, eo ipso quod per intellectiōnem

A producitur tanquam verbum: atque idèo formaliter etiam communicatur ipsi natura illa secundum propriam rationem formalim talis essentie & naturæ ex vi suæ processionis, sed amor ex ratione sua est tanquam quid consequens intellectiōnem: sicut uniuersaliter appetitus consequitur esse rei; & idèo formaliter non censetur constitutere naturam rei, sed illam constitutam comitari. Et ex hac ratione differenti deducit verbi processionem esse generationem, & verbum esse Filium: processionem autem amoris non esse generationem nec amorem siue Spiritum S. esse Filium. Hunc dicendi modum, quem sequitur Pesantius *super hoc articulo*, excogitauit Zum. in *allegata disputatione, in capite incipiente* *Quædiximus, in fine, cuius inscriptio est. Defensio rationum S. Thom. &c. quibusdam tamen exceptis, & desumptis videtur ex doctrina Caet. in quæst. 12. a. 2. & q. 14. art. 4. & expressius art. 2. huius quæstionis.* Quamvis Suar. omittat nonnulla & quadam addat, ex quibus apparet illius sententiam longè distare à mente D. Thom. & Caet.

TERTIA sententia est D. Thom. *in hoc a. & alibi sepè*, quam latè explicat Caetanus & alij Thomistæ, ac præsertim Zum. *super hoc artic. & Ferr. in 4. cont. gent. cap. 11.* Qui omnes docent processionem verbi esse generationem in Deo, quia est secundum rationem similitudinis in eadem natura; & verbum esse genitum, quoniam ex vi suæ processionis procedit vt similis in eadem natura; processionem autem Spiritus sancti non esse generationem, quia non est secundum rationem similitudinis: nec Spiritum S. esse genitum, quoniam ex vi suæ processionis non habet vt sit similis in natura suo principio.

TAM ETIAM recentiores in hac Contr. verba multiplicent & difficultates exaggerent; nobis verbi naturam sufficent pauca quedam principia ex ipsius rei, de qua disputamus, natura deprompta ac bene perspici: vt inspecta (quantum materia patitur) veritate, non ea tantum argumenta diluamus, quæ communī Sanctorum Patrum & Scholasticorum ac fidei doctrinæ sunt infensa: *nu. hæc au-*
tem anno-
re, esse ge-
neratione;
quia illa est
per modum
similitudi-
niæ.
Dac discipulorum eius videntur infringere. Suppositis igitur ijs quæ supra diximus de distinctione generationis in 2. art.

CONSIDERANDVM est primè ex D. Th. de *potentia q. 10. a. 2. distinctionem diuinarū processionum* sumi non posse ex parte attributorum siue perfectionum, quæ per ipsas processiones communī cantur per sonis procedentibus. Nam sicut personæ procedenti secundum rationem intellectus communicat Pater, quidquid habet scilicet naturam, intellectum, voluntatem, potentiam & quidquid absolute dicitur; ita persona procedenti secundum rationem voluntatis, quæ est Spiritus S. eadem numero communicatur natura, cum omnibus attributis & perfectiōibus: adeo vt sicut tres personæ diuinæ sunt unus Deus: ita sint vna diuinitas, vna intellectus, vna voluntas, vna virtus &c. Cum igitur ex perfectionibus communicatis sumi non possit ea processionum distinctione formalis, de qua loquimur: necesse erit illam accipere ex diverso modo communicationis & acceptiōnis eiusdem naturæ siue ex diversa ratione formalis, sub qua natura communicatur & accipitur. Quemadmodum etiam in rebus creatis inueniuntur eiusdem specie naturæ diuerlo modo & sub diversa ratione facta communicatio. Nam leonis natura quæ per creationem fuit in principio duobus eiudem suppositis à Deo com-

municata, eadem per generationem perpetua A diximus, & statim latius explicabimus. Cōcurrunt autē ad dictas operationes obiecta ut rationes agendi, à quibus specificantur operationes ipsæ, tamquam ab eorum principijs. Quemadmodū calefactio ab ignis calore produc̄ta, ab ipso calore ut formalis principio sive ratione agēdi specificatur iuxta doctrinam D. Th. 12. q. 1. a. 3. Sed differentia est inter obiectū intellectus & voluntatis, quo ad constitutionem vnius totalis principij operationis productiū; Nam, ut sēpē diximus, obiectum ita coniungitur intellectū, ut ex ipso & intellectu fiat magis vnu in esse intelligibili, quam fiat ex materia & forma in esse naturali intellectus enim fit ipsum intelligibile, & è conuerso; materia verò non fit forma.

B Inest igitur intelligibile intellectui magis intimè, ac maiori cum vnitate, quam per informationem, quæ materialiter, ac per accidens interuenit in intellectione creata; quæ alio modo fieri nō potest, nisi sufficiendo specie ab obiecto, qua specificatur & informatur intellectus; sed hoc per accidens est respectu operationis intellectus, quæ per se requirit vnitatem identitatis ipsius intellectus cum intelligibili; & de hoc multa diximus supra cū Cai. q. 14. a. 1. Contr. 1. Bonū autem cognitū, quod est obiectū voluntatis, non ita coniungitur cū ipsa voluntate, ut fiat voluntas ipsa, & è contra: neq; per aliquam speciem sive similitudinem, aut per se ipsum inest voluntati, vel ea informat, ut simul cū ea constitutū vnu amoris principiū; sed per apprehensionem sive secundum esse intelligibile residēs in intellectu, ratio est agendi voluntati; bonū enim apprehēsum vt sic effectiū mouet voluntatem: Quod quomodo fieri possit, optimē declarat Caietanus infra q. 80. a. 2. & Ban. ibidem. Et ex hac differentia sequitur alia, nimirum ut quod secundū rationem intellectus procedit, sit ex vi sua processionis simile totali suo principio constituto ex intellectu & intelligibili; Obiectum enim quod est formale principium & ratio agendi, verè secundū rem coniungitur in esse reali intelligibili cū intellectu, ad integrandū vnu agens; quod autem procedit secundum rationem voluntatis, nō habet ex vi talis processionis, vt sit simile totali suo principio constituto ex bono apprehensione per intellectum & voluntatem: quoniam, ut diximus, bonum apprehensionis ac voluntum, nō inest realiter voluntati, neq; per se ipsum neque per aliquam sui similitudinem, sed est in intellectu tantum; atque ideo non est ratio agendi in ratione rei sed vt cognitum; Ex hoc autem quod aliquid cognoscitur tale, non sequitur per se ac necessariō aliquid simile illi: sed per se apta nata est sequi in illud inclinatio voluntatis; quia bonū cognitum aptum natum est mouere voluntatē & eam actū mouet, cum intellectus per vltimum practicum iudicium illud iudicauerit appetendum; vt ostendimus supra q. 19. a. 10. Cum autem dicimus cognitionem esse causam amoris, sensus est: Bonum ut sit sub cognitione esse causam amoris, vel cognitionē ratione sui intrinseci termini quod est bonum cognitum vt sic, esse causam amoris; Et per hoc diluitur cauillus Radæ contra Cai. Contr. 14. a. 1. Et hæc est differentia, quam statuit Cai. in hoc a. inter intellectum & voluntatem; quam explicauimus in precedentis artic. in postrema parte primis dubitationis.

Signatur ratio difference processione intellectus voluntatis, ex differenti modo rationis obiectus, etic viraque portatio.

Secundū aduentum est quilibet intellectus operationem dependere ex intellectua potentia & eius obiecto, ut constituentibus vnum totale principium illius productiū, & eius intrinseci termini scilicet verbi; quod idem proportionaliter dicendum est de operationibus voluntatis, ut supra notauimus. Nam voluntas & eius obiectum scilicet bonum apprehensionem per intellectum, constituant vnum totale productū amoris; quamvis valde differenter, ut antea

E

Iam vero ex his, quæ communia sunt, ad ea, quæ diuinarum processionum propria sunt, explicanda mentis aciem, & stylum dirigamus.

Sciendum est igitur tertius Deo maximè ac perfectissimè vitam conuenire: quoniam, ut ait Philosophus,

verbi, non Iosophus in 12. Diuinorum tex. 39. Deus est ipsa A
amoris sit secundum rationem similitudinem in eadē natura: Ex qua
satisfacta eius in vita; sed Deus est ipse actus: nam intellectus eius est ipsum suum intelligere, & eius substantia est actus; ergo ipsa substantia Dei est vita, & actus eius est vita ipsius optima & sempiterna, quæ est secundum se substantia; ex quo sequitur, formale constitutivum diuinæ naturæ modo nostro intelligendi, esse ipsum intellec-
tionis actum: iam autem supra a. 2. diximus esse verbi consistere in intelligi, quod idem est cū ipso intelligere, per quod intelligere verbum procedit, igitur verbo communicatur intelligere, hoc ipso quod per intellectionem procedit. Cum igitur intelligere Dei sit eius essentia, siue natura ac esse substantiale, cōsequens est ut verbo diuino per actum intellectionis communiceatur formaliter diuina natura siue essentia & esse substantiale; ac proinde verbi processionis sit genera-
tio, & verbum ipsum sit genitus ac Filius; sic enim ex vi sua processionis formaliter accipit eandem naturam, quæ est in dicente: & consequenter ex vi sua processionis habet ut sit simili-
simo principio secundum identitatem naturæ eidem, intellectione ut intellecti est, communica-
tæ; quod non aduertit Suarez in suo illo satis prolixo discursu. Amor autem, cum ex ratione sua non procedat ut simili, quamvis per actum voluntatis eandem numero naturam accipiat, per quam verè ac perfectè simili est suo principio, non dicitur genitus aut Filius. Quod autem ex sua ratione procedat ut quid consequens intellectionem, quæ est ipsa natura & esse Dei, non est causa propria cur non sit genitus; cum ita cō-
sequatur naturam ut sit idem quod ipsa natura & eius processionis sit ipsius naturæ diuinæ communio, quamvis non intelligatur actus amandi ut diuinæ naturæ constitutivus; sed hoc ad tollendam rationem generationis non sufficeret, si non deeslet prædicta particula, scilicet secundum similitudinem. Nam in viuentibus, quæ apud nos sunt, in quibus propriissime est genera-
tio, & eius naturæ communicatiuus non est naturæ constitutivus, sed eam sequitur media poten-
tia realiter à natura profluente & ab ea distincta. Vnde facilè posset totus ille Suarezij discursus eludi dicendo verbum, quatenus est prima per-
sona procedens, esse per actum intelligendi naturæ constitutivum: amorem autem esse per actum eandem naturam consequentem, quatenus est secunda persona procedens; & cum per utrumque actum communicetur natura, utramque etiam personam procedentem esse genitam. Optimus igitur est dicendi modus, quo S. D. hic v-
titur, ad probandum processionem amoris non esse generationem; quia scilicet amoris processio non est secundum rationem similitudinis, si-
cūt processio verbi. Ad cuius evidentiam sup-
positis ijs qua hucusque diximus.

Quarid obseruandum est ex Ferrariensi in 4. cō-
tragentes cap. 11. quem alij recentiores sequuntur interpres, duplum posse considerari pro-
cessionem verbi diuini. Vno modo absolute &
quasi genericè, quatenus scilicet est verbi proces-
sio abstrahendo ab hac & ab illa, puta humana,
angelica & diuina: Alio modo, quatenus est talis species processionis verbi, quæ scilicet est omniū perfectissima; utpote quæ perfectissimæ cognitio in-
cludat ac proinde ad verbum perfectissimum, ut terminum eius intrinsecum terminetur. Si priori modo cōsideretur processio, nō habet, ut sit generatio, licet sit secundum ratio-

nem similitudinis: quia ea similitudo non est secundum esse naturale eiudē speciei, sed tantū secundum esse intelligibile: Vnde processio verbi in intellectu nostro non est generatio, etiam quando anima producit verbum de sui cognitione, quia verbum illud est accidēs, anima vero est substantia. At posteriori modo, quatenus scilicet processio verbi est perfectissima, verè ac propriè generatio est, longè perfectiori modo, quā quāvis alia viuentiū generatio, ut explicat D. noster A. in dicto 11. c. Nam ex communi ratione processionis verbi producuntur, ex ea cognitione qua cognoscuntur se ipsum cognoscit, conuenit verbo diuino ut sit simile producenti: ex summa vero perfectione processionis idem sibi vendicat esse naturale cum producēt. Nam, ut ante diximus, intelligere quod est esse verbi, intellectus & speciei, in Deo est eius essentia & esse naturale ac Deus ipse. At amoris diuini processio, siue sumatur in communi, siue ut perfectissima species amoris, non habet ut sit secundum rationem vel modum similitudinis neque ut procedens tali processione, quatenus sic procedit, sit formaliter simile. Nam processio amoris ut sic & consequenter omnes eius per se differentiæ sunt secundum rationem impulsus, non autem secundum rationem similitudinis; Processio autem verbi ut sic & omnes eius per se differentiæ sunt secundum rationem similitudinis, & consequenter processio verbi perfectissima est secundum rationem perfectissime similitudinis, quæ est in eadem essentia & in eodem esse substantiali. Nā quantò perfectior est verbi processio, tanto verbum procedens intimius est, ac magis utrum intelligenti; quare si fuerit infinita perfectionis verbi processio, erit etiam summo ac perfectissimo modo possibili verbi cum intelligenti coniunctio; hæc vero est, ut vna numero sit ipsius verbi ac dicentis essentia; qui discursus de-
sumitur ex primo a. huius q. in ref. ad 2.

Quod autem diuinus amor in eiusdem naturæ cum producentur, non habet ex vi sua processionis, ut processio est amoris formaliter, sed tantum quatenus diuinus est & eius processio diuina, siue in Deo, in quo omnia sunt idem quod Deus & eius essentia. Ad cuius evidentiam lege quæ scribit Cai. infra q. 35. a. 2. de dupli modo distingendi siue contrahendi amorem scilicet per differentias per se & per differentias extra-
nas; qui desumitur ex doctrina Arist. 7. Metaph. tex. 43. & lib. 1. de partibus an. capit. 3. Vnde Spiritus S. ex vi sua processionis formaliter ut scilicet processio est secundum rationem voluntatis siue amoris, non habet ut sit Deus; sed id tā-
tum habet ex vi sua processionis materialiter & identice, quatenus scilicet diuina est; nec Spiritus S. formaliter ut Spiritus est, Deus est; sed quatenus in Deo est in quo omnia Deus sunt.

Ex dictis patet refutatio ad rationem dubitan-
di in principio positam: Nā licet processio verbi diuini secundum rationem quasi genericam, quatenus scilicet est processio verbi, non habeat ut sit secundum similitudinem in esse naturali: hoc tamē habet ut est processio verbi perfectissima: quatenus dictio illa perfectissima significat differiam per se contraria verbi ad talē specie, quæ est omnium perfectissima. Vbi adverte similitudinē hic sumi fundamentaliter, sic enim est ratio à priori, quod processio sit generatio: nā si sumatur formaliter scilicet pro relatione, posterior est generatione & ad eam sequitur.

Postremo notandum est similitudinem ad ima-
ginem comparari ut magis commune ad minus ratio ima-

genus & si, commune, vel ut genus ad speciem, sumendo v-
militudi-
trumque, scilicet similitudinem & imaginem
us, tam ab fundamentaliter: omnis enim imago est simili-
tudo sed non est contra. Nam similitudo dicit
in materia
diuinarum
processionis,
et confusa-
tur senten-
tia Turria
ni & Vaf-
quez.

conuenientiam in qualitate; & si fuerit perfecta
erit in una qualitate specifica. Qualitas autem
hic latè sumitur prout extenditur ad formas &
differentias, siue rationes rerum essentiales. Ima-
go vero postulat conuenientiam in specie, vel
falso in signo speciei, & addit etiam originem
ex ea re, cutus est imago. Vnde licet unum ou-
sit alteri perfectè simile, non est tamen eius ima-
go; quia non est de illo expressum, vt ait S. Th.
infra q. 35. a. 1. ex Aug. Et quamvis predicta dif-
ferentia vera sit absolute loquendo; in materia
tamen diuinarum processionum idem est proce-
dere secundum rationem perfecta similitudinis,
& procedere secundum rationem imaginis; nam
processio viuentis secundum rationem perfecta si-
militudinis claudit formaliter omnia requisita
ad processionem secundum rationem imaginis;
quoniam hoc ipso quod est processio viuentis
est etiam origo; omnis enim processio viuentis
a viuente est origo, & est contra; quia origine
supposita omnis perfecta similitudo, quæ scilicet
est secundum speciem, est imago; igitur in
diuinis non distinguitur processio per modum
similitudinis, & processione per modum imagi-
nis. Vnde S. D. in a. 2. dist. q. 35. probat filium
esse imaginem; quia procedit per modum simi-
litudinis: & Spiritum sanctum non esse imaginem;
quia non procedit per modum similitudinis. Vnde
SS. Patres, Greg. Nazian. Athan. Aug. Ans. &
alij, quos refert Vafq. c. 2. & Torres loco allegato,
non distingunt inter imaginem & similitudinem
habitam ex processione, vt etiam aduertit
Suar. Recet igitur probat S. D. processionem Spi-
ritus sancti non esse generationem; quia non est
secundum modum similitudinis, sive processio
verbi. His adde aequum incuidens esse Spiritum S.
non esse imaginem ac non esse genitum; immo
magis certum esse Spiritum S. non esse genitum,
quam non esse imaginem. Nam Graeci primum
catholicè confitentur; secundum autem negant;
dicit enim Spiritum S. esse Patris imaginem;
Non igitur ita recte probatur Spiritum S. non esse
genitum; ex hoc quod non est imago; sicut idem
probatur, ex hoc quod non procedit vt similes.

Nec verum est quod ait Torres & post eum Vafq.
ad rationem imaginis non sufficere similitudinem
ex vi processionis, sed necessarium esse ut res, quæ
dicitur imago, procedat similis ad representandum;
atque ideo verbum esse imaginem, quia &
simile est & ad representandum procedit: Spi-
ritu S. autem non procedere ad representandum;
quoniam procedat vt similis ex vi processionis:
& ideo non esse genitum siue Filium. Nam res
dicitur procedere ad representandum, vel ex inten-
tione expressa artificis, sicut imagines fictae
vel depictae: vel ex intentione naturae, quando
scilicet res talis procedit vi sua processionis, vt
eo ipso representet idem quo procedit; sicut Fi-
lius est imago substantialis Patris ad representandum
productus; At Spiritus S. ex vi sua processio-
nis talis procedit, vt eo ipso representet prin-
cipium a quo procedit scilicet Patrem & Filium;
ergo Spiritus sanctus procedit ad representandum,
& consequenter est imago; quod tamen
recte negat Vafquez cum D. Th. & Patribus La-
tinis. Maior est Vafq. in dist. c. 7. Minor proba-
tur ex eiusdem & Torrensis sententia; quia Spi-
ritus S. ex vi sua processio-
nis est similis suo prin-
cipio; ergo ex vi sua processio-
nis procedit talis,

A vt eo ipso representet suum principium; ergo proce-
dit ad representandum. Antecedens est dictorum
exppositorum. Prima consequentia probatur. Quia
omne perfectè simile tale est, vt eo ipso repre-
sentet suum principium; igitur si Spiritus S. ex vi
sua processio-
nis est perfectè similis, sequitur vt
ex vi sua processio-
nis sit talis, vt eo ipso repre-
sentet suum principium. Secunda vero conse-
quentia probatur ex predicta maiori, quæ est propo-
sitio Vafq. Et confirmatur vis argumenti. Quia
Filius non alia ratione dicitur representare Pa-
trem & esse imago illius; nisi quia a Patre proce-
dit per actionem vi sua natura communicatiuam;
At hoc est procedere per modum similis ex vi
sua processio-
nis; igitur ex hoc ipso, quod ali-
quid procedit per modum similis, procedit ad
representandum, & consequenter etiam vt ima-
go; quod non admittunt predicti expositores.

Sed respondet Vafq. in humanis ex eo solum di-
cic aliquem filium, quod habeat eandem naturam
cum producente: quia in hoc solum est funda-
mentum relationis imaginis, in quo sufficienter
salvatur ratio filij: Nam ex sola (inquit) simi-
litudine naturae producitur cum producente, si sit
intellexus, cui representare possit, nascitur rati-
o formalis imaginis; At in Deo sola similitudo
natura producitur cum producente non constituit
rationem filij; quia haec sola similitudo non est
sufficiens fundamentum relationis imaginis, sed
requiritur etiam proprietas verbi, quatenus est
per intellectum: ideo enim Patri verbum repre-
sentat, non quia habet eandem naturam cum illa
(sic enim & Spiritus sanctus representaret) sed
quia est eiusdem naturae, & eam habet coniunctam
cum verbi proprietate producitur per intellectum.
Sed hac voluntaria, ac friuola fuit; Nam confit.
quamvis diuinum verbum supra communem modum
representandi qui est per similitudinem
eiusdem naturae cum producente, singularem
habeat representandi modum; adhuc tamen Spi-
ritus S. vere & perfectè representabit suum prin-
cipium propter naturae identitatem cum eo, &
multo magis quam quilibet Filius in humanis
Patrem representet, propter maiorem naturae
identitatem, quam habet Spiritus S. cum suo
principio, quam quilibet filius humanus cum
Patre. Et confirmatur quia Spiritus sanctus se-
cundum dictos expositores ex vi sua processio-
nis eandem habet naturam intellectualem &
intelligibilem & actum intellectionis cum Patre
& Filio; ergo etiam ex vi processio-
nis habet veram & perfectam representationem.

Hic argumento respondent, de ratione imaginis Prima Re-
esse vt alii representent: Spiritum Sanctum au-
tem nulli representare Patrem & Filium; quia
nec illi cognoscunt se in Spiritu S. nec etiam Spi-
ritus S. eos in se ipso cognoscit. Sed hac responso confut.
falsa est quo ad utramque partem. Nam vt ait S.
Th. in i. dist. 28. q. 2. a. 1. Ratio imaginis consi-
stit in imitatione, vnde & nomen imaginis su-
mitur; dicitur enim imago quasi imitatio; at imi-
tatio perfecta esse potest, antequam alii repre-
sentent; quoniam imitatio ex representatione non
dependet, sed est conuersio; ergo etiam imago ab
actuali representatione non dependet, sed est contra.
Falsa est etiam altera pars responisioris; nam
licet Pater non intelligat seipsum Filio, nec Spi-
ritu S. intelligit tamē seipsum in Filio & in Spi-
ritu S. in quibus est secundum essentiam, secundum
relationem & secundum originem, vt pro-
bat S. Th. infra q. 42. a. 5.

Secundo respondent, quod sicut ignis ab igne Secunda Re-
procedens non representat ignem a quo proce-
dit

Confutatio. verbi sicut Filius. *Sed hac respōsio* falsum implicat vel supponit, nimirum esse de ratione repräsentatiui & imaginis, vt magis assimiletur suo principio quām alijs. Nam quandoque filius maiorem habet similitudinem cum fratre quām cum Patre, & tamen non est fratrī imago sed Patris, & Patrem per se repräsentat non autem fratrem; sicut quilibet effectus similis vniuocae sua cause, illam per se repräsentat, non autem aliū eadem cause & effectui ex quā similem. Propria itaq; ratio, cur Spiritus S. processio non sit generatio, ea est quam ex doctrina S. Tho. & eius schola superius assignauimus.

Conclusio. *PRIMA CONCL.* *Spiritus S. ex vi sua processionis formaliter non procedit vt similis.*

Secunda CONCL. *Ratio propria cur processio verbi sit generatio, non autem processio Spiritus S. non est: quia Filius procedat per modum imaginis, non autem Spiritus S. accipiendo imaginem in eo sensu, quo explicatur à predictis expositoriis.* Probatur hæc conclusio. Quia imago sic explicata posterior est ratione generationis, & ad eam sequitur sicut effectus ad causam; non igitur potest esse propria ratio generationis. Antecedēs probatur; quia prius est esse genitum quām repräsentare alicui, quod esse de ratione imaginis contendunt oppositae sententiae defensores. Secundò quia ratio imaginis sic explicata communis est utriusque processioni & procedenti, vt superius ostendimus ex principijs aduersariorum.

Tertia CONCL. *Ratio predicta differentia inter processionem Filii & Spiritus S. non est ex hoc præcisè, quod intellectus, quæ est quasi constitutiuim diuina natura, communicetur verbo formaliter, amor vero diuinus ex ratione sua sit tanquam quid consequens dictam intellectuonem.* Hęc patet ex dictis contra sententiam Suar. Et probatur ex diffinitione generationis, quæ est origo viuentis, &c. prout superius explicauimus ex D. Th. & Arift.

Quarta CONCLVSIO. *Idem processio verbi diuini generatio est, non autem processio Spiritus S. quia illa est secundum rationem sua modum similitudinis fundamentaliter alter in eadem natura, hoc verò minime.* Probatur hæc conclusio. Processionem esse secundum rationem similitudinis fundamentaliter nihil aliud est, quām processionem esse acceptiōnem eiusdem naturæ ex vi ipsius processionis; at hæc est propria ratio generationis; ergo. Maior patet ex ratione similitudinis fundamentaliter accepte, quæ nihil aliud est quām forma sua natura duorum vel plurium, quatenus in eis habet unitatem specificam vel genericam vel saltem analogicam. Minor probatur ex diffinitione generationis superioris exposita, quæ est origo viuentis à viuente coniuncto in similitudinem naturæ.

Contra primam concil. sunt arg. quæ propoundunt & soluunt Cai. Ferr. & alij nostri temporis expositores; ex quibus Zum. latissimè ac diligenter omnia tam antiquorum quām recentiorum argumenta refert & soluit.

Vafq. 1. obi. *Contra eandem conclusio, argum. Vafq. Primo: Vel Filius procedit similis in natura ex vi processionis quatenus est per intellectum aut quatenus est per talem intellectum; Non quatenus per intellectum; Sic enim omnis processio per intellectum est generatio; ergo quatenus est per talem intellectum: at Spiritus sanctus ex vi talis processionis procedit similis in natura; er-*

Ago Spiritus S. non erit minus genitus quām Filius. *Resp.* Cūm dico talem intellectum & talem processionem, dictio illa *talem* significat differentiam contractiūm intellectus & processionis; quæ differentia potest esse duplex, scilicet per se distinguens & cōtrahens intellectum vt intellectus est, prout distinguitur per differentias intellectuallitatis formaliter, quæ sumuntur in ordine ad actus intelligendi, & obiecta vt obiecta sunt: & sic distinguuntur intellectus secundum diuersos modos quibus respiciunt & sunt ipsum intelligibile, vel vt purus actus, sicut intellectus diuinus, vel medio modo inter actū & potentiam, vt intellectus Angelicus, vel vt pura potentia, sicut intellectus humanus, vt ait Caietanus *infra* q. 79. a. 7. de qua re multa diximus q.

B 12. a. 1. *Contra 1.* Potest etiam intellectus contrahi per differentias per accidens sive extraneas, vt cū distinguitur in diuinum, Angelicum & humanum; quoniam subiecta hæc non dicunt formaliter diuersas rationes intellectuallitatis vt sic: Similiter processio aliqua, puta voluntatis, potest dici talis duplicer. Primo vt dictio *talis* significet differentiam per se & formaliter contractiūm & constitutiūm speciei processionis: & sic distinguitur per differentias & modos impulsus, vt cū distinguitur in amorem amicitia & amorem concupiscentia &c. Secundò potest distingui & contrahi per differentias accidentales sive extraneas; vt cū distinguitur in processionem quæ est amor diuinus, & in eam quæ est amor Angelicus, & in eam quæ est amor humanus. Sunt enim hæ differentiæ subiectorum, non autem impulsus vt sic, qualis est processio voluntatis. *Hu* *pramissus* ad argumentum dico primò, Filium procedere similem in natura, quatenus eius processio est per talem intellectum, qui scilicet est talis per differentiam per se intellectus, vt intellectus est, quæ in proposito constituit intellectum perfectissimum, cuius intelligere est eius esse & verbi procedentis: & consequenter eius processio formaliter est secundum perfectissimam similitudinem, quæ est in eadem numero natura; & quod tali processione procedit, habet ex vi sua processionis per se & formaliter vt sit simile, & sit genitū & Filius. Dico secundò Spiritū S. ex vi talis processionis voluntatis, quæ s. constituit per differentiam per se processionis voluntatis, quæ processio amor est, non procedere vt similem; quia nulla differentia per se amoris vt sic dicit rationem similis; sed tārum rationem impulsus. Quod igitur Spiritus S. sit similis, habet quatenus talis est, ex differentia extranea scilicet natura diuina, cui identificatur: non autem ex differentia per se amoris, vt amor est.

E Secundò sic arguit Vafq. Amor Dei est amor *obi. 2.* essentialiter increatus, cuius amoris natura est esse non accidentarium sed substantiale, & idem cū ipso esse Dei ergo ex vi propriæ naturæ & specificæ differentiæ habet procedere simile in natura. Probatur consequentia; quia est substantialis amor. *Resp.* amorem Dei esse essentialiter increatum secundum rem, sicut est essentialiter Deus & quælibet diuina perfectio; non tamen dictio illa *increatum* significat differentiam amoris per se constitutiūm, sive contractiūm ad speciem amoris, vt amor est, sed differentiam extraneam formaliter, sicut etiam illæ dictiones *substantialis* vel *accidentialis* differentias extraneas significant; & ideo consequentia & eius probatio nulla est.

Tertio: Hęc est propositio in quarto modo di-

Solut.

cendi per se; Amor diuinus producit Deum; ergo hoc conuenit illi ex vi principij in quo recipitur. *Resp.* nullam esse consequentiam: quia dictio illa diuinus est differentia extranea amoris ut amor est; significat enim naturam sive essentiam Dei, cui identificatur amor: principium autem amoris proprium est voluntas cum bono cognito, quod principium vi sua formaliter nunquam producit simile. Nec obstat, quod amor non sit a nuda voluntate cum obiecto, sed ab ea ut est in natura diuina, & ab ea quodammodo fecundatur; nam, ut dicemus inferius, natura non producit amorem nisi per modum voluntatis; & ideo natura & voluntas computatur ut unum principium amoris.

Obi. 4.

Quartus sic arguit. Vel esse diuinum est extrinseca differentia intellectio vel intrinseca; si extrinseca; ergo quod procedit in Deo ex vi intellectio diuinæ, ex propria differentia non procedit ut genitum, sed ratione subiecti, & extranea differentia; si vero esse diuinum est intrinseca differentia intellectio, erit etiam amoris; & ita utraque persona procedet similius ex vi processionis. *Respond.* nomen diuinum significare differentiam extraneam formaliter. Ad argumentum in contrarium nego sequentiam; nam ostensum est supra, quomodo ex propria & per se differentia intellectio verbum diuinum procedat, ut simile in natura.

Obi. 5.

Quintus. Spiritus S. quatenus procedit a verbo Deo, procedit ut similius; ergo ex principio suo proprio ex similiis in eadē natura, & dilectio qua producitur ex eodem principio habet producere simile. *Resp.* falsum esse antecedens formaliter loquendo de verbo Deo, quatenus principium est amoris, qui est Spiritus sanctus, quo ad differentiam eius per se, ut amor est; sic enim concurrit ut bonum cognitum formaliter, ad quod per se & formaliter non sequitur simile, sed affectio tantum & impulsus in illud. Secundum negatur consequentia; quia dictio illa Deo dicit differentiam extraneam. Et per hanc patet solutio ad quedam alia similia eiusdem expiatoris sophismata.

Obi. cont. & concl.

Contra secundam conclusionem argumentatur Valquez. Quia Athanasius, Nazianzenus, Anselmus & sanctus Thomas in 4. con. gent. cap. 11. & cap. 19. probant verbum esse Filium, quia est imago Patris: & Spiritum S. non esse genitum sive Filium, quia non est imago Patris & Filii. *Resp.* primò predictos Patres sumere nomen *imaginis*, prout idem est quod similitudo, ut patet ex eorum verbis à Vasquezio relatis, ut etiam notauit Suarez. Secundo dico sumi ab eisdem Patribus nomine *imaginis* fundamentaliter, non ut actu representat alicui, prout accipiunt Torres & Valquez in quo sensu non potest ex imagine Filius, ut ex propria ratione recte probari, sed potius è contra, ut ante probauimus.

Obi. 1. cont. & concl.

Contra tertiam conclusionem argumentatur Suarez & primò contra priorem partem. Diuina natura est intellectus per summam actualitatem intellectus; ergo ipsa actualis intellectio est quasi formale constitutum illius naturæ; At verbo diuino formalissime communicatur intellectio ipsa, ut intellectio est, eo ipso quod per intellectum producitur tanquam verbum; ergo ex eodem principio recte concludimus formaliter etiam communicari ipsi naturam illam, secundum propriam rationem formalem talis essentia & natura, vi sua processionis, & consequenter verbum esse genitum & Filium. *Respon.* hoc argumento probari nostram quartam

A conclusionem; nam ex formalis communicatio naturæ non potest deduci generatio, nisi media ratione fundamentali similitudinis, quæ in diffinitione generationis exprimitur, & in dicto Suar. discurfu virtualiter clauditur.

Secundò contra posteriorem partem conclusionis sic argumentatur. Amor ex ratione sua est tanquam quid consequens intellectuonem, sicut in vniuersum appetitus consequitur esse rei; At quod consequitur esse rei, non censetur constitutere naturam rei, sed illam constitutam comitari; ergo nec etiam amor constituit naturam rei; igitur ob dictam causam processio amoris non est generatio. *Resp.* sequentiam ultimam nullam est. *Obi. 2.*

B se: Nam communicatio naturæ formaliter loquendo non fit per actum ipsius naturæ constitutum, sed per operationem potentiarum, quæ presupponit naturam iam constitutam; nec generatio Filij in diuinis ex hoc formaliter est generatio, quia intellectio per quam communicatur natura, est naturæ constitutua, nam communicatur natura per operationem ut operatio est, non ut habet rationem constitutui, si secundum rem sit constitutiva; quia communicatio & generatio ut sic est actus secundus; constitutum autem ut sic est actus primus; Igitur intellectus diuina communicatio insert communicacionem naturæ, non ex hoc formaliter quod illa intellectio est naturæ diuina constitutiva, sed ex hoc quod illa intellectio est formaliter ipsum esse substantiale Dei, & ipsam natura diuina, quæ ut modum induit operationis sui ipsius communicatio est.

Contra ultimam conclusionem sunt argumenta relata & soluta à Caiet. & alijs expotoribus D.Th.

Proponitur in forma primum argumentum D.

Th. & eius solutio.

Primum argumentum S. Thom. est. Quod procedit in similitudinem naturæ in viuentibus, dicitur generatum & nascens; sed id quod procedit in diuinis per modum amoris, procedit in similitudinem naturæ; ergo quod procedit in diuinis per modum amoris, procedit ut genitum & nascens. Probatur minor; quia alia id, quod procedit per modum amoris, est extraneum à natura diuina, & sic est processionis ad extra. *Respondet S. Thom.* Maorem esse veram de eo, quod procedit in similitudinem naturæ secundum propriam rationem sive processionis, sive ex vi sua processionis; non autem de eo quod procedit ut simile ex vi naturæ acceptæ. Ad minorem responderet, quod id, quod procedit per modum amoris, procedit ut simile naturæ in diuinis, non ex vi & modo talis processionis, quæ est secundum rationem voluntatis, sed ex vi naturæ diuina per talem processionem acceptæ. Nam quidquid est in diuinis est unum cum natura diuina. Rationem huius responsionis reddit S. Thom. quoniam ex parte voluntatis naturæ diuina, non potest accipi propria ratio huius vel illius processionis, secundum quam una distinguuntur ab alia; sed oportet ut propria ratio huius vel illius processionis accipiatur secundum ordinem unius processionis ad aliam; qui ordo attenditur secundum rationem voluntatis & intellectus; Ex quo sequitur, quod secundum propriam rationem intellectus & voluntatis, fortitur etiam rationem & nomen utraque processionis; & quia propria ratio intellectus habet, ut fiat in actu per similitudinem rei cognitæ: propria autem ratio voluntatis habet, ut fiat in actu per in-

cli-

elationem eo rem cognitam: hinc sequitur ut A
id, quod procedit per modum intellectus, procedit
ut simile & ut naturum; id vero quod procedit
per modum voluntatis & amoris, non procedit
ut simile nec ut naturum, licet diuinam naturam
accipiat.

SECUNDA CONTROVERIA.

An processiones distinguuntur seipsis formaliter sive
proprijs earum rationibus?

*Ratio dubi-
tar di.*

NASCITVR hæc Controu. non tam ex opinioni diuersitate, quæ ex dictis nostri A. Doctoris, quæ primo aspectu videntur sibi contraria. Nam in q. de potentia q. 10. a. 2. negat has processiones distinguuntur seipsis, & ait eas distinguuntur per ordinem originis, sic enim loquitur: *Solum ordo processionum, qui attendit secundum originem, processiones multiplicat in diuinis, unde, conuenienter dixerunt, qui posuerunt unam processionem esse per modum naturæ & intellectus; aliam per modum voluntatis, quantum ad id, quod processio, quæ est secundum naturam vel intellectum, non praæxigit aliam processionem; processio autem, quæ est per modum voluntatis, aliciam processione praæxigit.* Nam amor alicuius rei non potest a voluntate procedere, nisi præintelligatur processio ab intellectu illius rei verbum concepimus. Bonum enim intellectum est obiectum voluntatis. Hæc D. Th. in c. autem huius a. determinat eas distinguuntur proprijs earum rationibus, quod est eas distinguuntur seipsis formaliter: sed in præmissa resp. ad 1. videtur vtroque modo eas distinguere.

*Sententia
Doctorum*

TRES sunt de propria difficultate sententia. *Prima* est AEgid. in 1. 5. 1. q. 13. qui afferit diuinas processiones distinguuntur per suos terminos totales, qui sunt ipsæ persona productæ, sicut etiam motus distinguuntur penes terminos.

Seunda sententia est Scoti, quam refert & sequitur Rada 1. p. Contr. 14. a. 2. quæ dicit quatuor. *Primum*: Distinctio emanationum non est sumenda penes terminos, ita ut termini sint principia distinctionis. *Secundum*: Iste emanationes habent principia formalia inter se formaliter ex natura rei distincta, quæ sunt intellectus & voluntas. *Tertium*: Ista emanationes distinguuntur seipsis formaliter, sive totis formaliter, sive (quod idem est) seipsis sunt primò diuersæ. Nam licet conueniat in alia realitate, puta in hoc, quod sunt processiones diuinæ personæ, quod sunt immaterialia, &c. id tamen in quo conueniunt, non est aliquid contrahibile per differentias, sicut communis realitas genericæ; & ideo dicit Scotus & eius schola, eas distinguuntur per subiectum, non autem per se totis obiectu; Nam ea distinguuntur per totis obiectu secundum eos, quæ in nullo quidditatio conceptu etiam entis conueniunt. *Postremo* dicit hæc sententia emanationes istas distinguuntur manifestatiæ penes supposita producta, quia per ipsa dignoscitur, & manifestatur earum distinctionem.

S. Thom.

Caprof.

Tertia sententia est D. Th. cuius tamen verba non eodem modo interpretantur eius discipuli. Nam Cap. in 1. dist. 13. q. 1. tribus concl. mentem D. Th. expressit. *Prima* est. Iste processiones passione accepte non distinguuntur seipsis formaliter. *Secunda*: Iste processiones non distinguuntur realiter ex hoc, quod una est per modum intellectus, & alia per modum voluntatis. *Tertia*: Iste processiones distinguuntur per relations originis. Quæ dicendi modum sequitur expreße lauell. sup. hoc a. Recentiores etiam scilicet Ban. Zumel. & Ripa in eundem incident.

Sed Cai. hic, & Ferrar. in 4. cont. gent. c. 14. duo dicunt de mente S. Tho. *Primum*: Diuinæ processiones distinguuntur seipsis formaliter. *Secundum*: Eadem processiones non distinguuntur seipsis primò.

Vt autem videas, quæ sit inter has duas expositiones differentia & nodum agnoscas difficultatis, ac mentem A. nostri D. intelligas. Aduerte primò duplēcē esse distinctionem inter predicas duas processiones: unam realē & alterā formalē. Realis est ex ordine originis, queni habent dictæ processiones ad intuitum, ut cum Cai. diximus in a. præc. & hic adnotat Ban. in 4. sua concl. & Capr. in dicta dist. 13. & efficaciter demonstrabitur in s. q. 36. a. 2.

*Statutus con-
troverſie.*

Formalis vero distinctione non est ex ordine originis, sed ex rationibus formalibus vtriusque processionis, quæ rationes formales dependent ex rationibus principiorum, scilicet intellectus & voluntatis, & ex rationibus obiectorum vtriusque potentia & processionis, ut in sequentibus ostendemus: & de hac distinctione loquitur S. Th. in hoc a. & in hoc sensu interpretati sumus cum Caiet. sensum quæstionis: Nec in corpore articuli sit vlla mentio de ordine originis, sed tantum de rationibus intellectus & voluntatis, & processionis vtriusque; quamvis in resp. ad 1. prædictæ distinctioni ordinem vnius ad alteram adiunxit, cuius rationem adducemus inferius; Et quoniam expositores, qui priorem sequuntur dicendi modum, verba S. Tho. in hoc articulo paulo maturius considerare neglexerūt; idcirco de vtraque processionum distinctione differunt non satis opportune, & vt prouerbio dicitur, Extra chorum saltant.

SVMENDA est proposita Contr. resolutio ex quatuor distinctionibus, cum breui singulorum membrorum explicatione. *Prima distinctione* est. Duæ processiones verbi scilicet & amoris in Deo duplēcē sumi possunt; uno modo *actiōē* *cessiōē*, & sic productiones sive operationes productiæ propriæ sunt, vt generatio prout est actio Patris generantis, & productio Filij; & spiratio prout est actio Patris & Filij spirantium, & productio Spiritus sancti. Alio modo sumuntur *pas-
sione*, quæ est propria carum acceptio; quia non posse in processione vt sic, significat emanationem productiæ ex producente; vt generatio passione sumpta est emanatio Filij à Patre, & spiratio passione sumpta est emanatio amoris à Patre & Filio; quamvis hic nulla interueniat vera & propria passio, sed tantum grammaticalis. De processionibus vtroque modo sumptis, quoad earum formalem distinctionem, procedit huius articuli doctrina, vt ex dicendis apparet.

Secunda distinctione est. *P*redictæ duæ processiones passione sumptæ duplēcē sumi possunt: *ratio du-* *plex. c. com.* *V*no modo secundum suas integras rationes; *plex. c. im-* id est secundum omnia in eis intrinsecè clausa: *plex. c. im-* & sic includunt ordinem originis vnius ab alia, *completa.*

*D*istinguunturque realiter inter se per talem ordinem, sic enim continent oppositionem relatiū, immo sunt idem quod relationes constitutivæ Filij, & Spiritus sancti, vt supra diximus. *Alio modo* sumi possunt secluso ordine originis inter eas; & sic accipiuntur secundum earum rationes incompletas, nec propriæ sunt duæ totales acceptiones eiusdem naturæ diuinæ; sed prima scilicet processio verbi sic sumpta est acceptio naturæ simpliciter; secunda vero icticet amoris processio eodem modo sumpta, nimirum, sine ordine originis ad processionem verbi, non est eiusdem naturæ acceptio simpliciter, sed

sed tantum secundum quid. Nam si tollatur aut A secis concipi valeant; non quod extrinseca illa mentis consideratione praescindatur ordo originis, qui est inter generationem verbi & processionem Spiritus S. eadem persona esset realiter Filius & Spiritus S. & vna esset emanatio realiter generatio Filii, & processione Spiritus S. & vna illa persona procedens primò acciperet per generationem naturam simpliciter & esset Filius; secundò per spirationem acciperet eandem naturam secundum quid & esset Spiritus sanctus; nam generatio dat rei genitae esse simpliciter, id est absolute. Itaque si eadem res genita intelligatur procedere alia processione, impossibile est ut per illam aliam processionem acquiratur esse simpliciter, cum illud iam habuerit per generationem; accipit ergo per illam secundam processionem esse secundum quid; quia scilicet acquirit rationem amoris, quasi superadditam genito perfectionem. Et in hoc posteriori sensu querimus, & cum Scoti praecepit disputamus de distinctione diuinorum personarum, quæ esse tantum formale nobiscum affirmit Scotus & eius schola; sed dissensio tota est de modo distinctionis.

Distinguuntur aliqua seipsis formaliter & explicit.

Tertia igitur distinctione ex Cai. quem recentiores sequuntur hæc, est. Valde distat aliqua distinguuntur seipsis formaliter & distinguuntur formaliter seipsis primò. Ea distinguuntur seipsis formaliter, quoniam distinctione sit per aliquid eis intrinsecum & essentiale, siue illud sit pars distinctionis siue tota distinctionis; sicut homo sola rationalitate distinguuntur a leone, sed tota distinctione differt a lapide. Ea vero distinguuntur formaliter seipsis primò, quorum distinctione non sumitur ex alio distinctione, quæ proinde primò diuersa dicuntur: & haec sunt omnia & sola entia absolute, quæ scilicet relativa non sunt nec relatione prædicamentali nec relatione transcendentali, ut omnes species substantiae completae & quantitatis. Dico autem substantiae completae; quia partes substantiae, & materia & forma non sunt primò diuersæ; quoniam corum distinctione desumitur ab extrinseco, veluti primo distinctione, distinctione enim materia per formam, & e contrario. Ad cuius evidentiem sit.

Entia absolute & relativa.

Quarta distinctione entia quædam absolute sunt & quædam relativæ. Absolute sunt quæ secundum suam rationem formale nullum dicunt ordinem ad extrinsecum, ut substantia & quantitas, & eorum species ac genera subalterna, & haec ut ante diximus, dicuntur distinguuntur formaliter seipsis primò; quia cum nullum essentiale ordinem habeant ad extrinsecum, claudunt intra seipsum prima siue distinctionis principia, nec in suis distinctionibus quidquam includunt, quod sit extraneum ab essentia definiti. Quædam vero alia sunt entia relativæ, quorum due sunt distinctiones siue modi. Nam quædam in prædicamento relationis continentur, ut Pater & Filius, Dominus & Seruus, quæ ideo prædicamentalia nuncupantur; quædam autem per plura vagantur genera & curius prædicamenti metas transcedunt, ac propterea dicuntur à Metaphysicis transcendentalia, ut motus cum singulis suis species, potentia, actus, habitus, materia & forma, & alia similia quæ sunt entitatis quædam media inter ea, quæ sunt simpliciter absolute, & ea quæ sunt omnino respectiva. Quia cum ad genus relationis prædicamentalia non pertineant, extrinseca quædam non per superadditum ordinem, sed per suam ipsarum naturam in ea essentialiter propensam recipiunt; adeo ut nec per primam intellectus operationem absque talibus extrin-

Entia relativæ & duplex.

seis concipi valeant; non quod extrinseca illa sint eorum essentiales, & intrinsecæ differentiae, sed ob eam causam, quia eorum differentiae sumuntur ex ordine ad extrinseca. Nam essentialis ac propria differentia motus intrinseca quidem est motus, sed quia motus suapte natura tendentia quædam est in terminum, ac proinde essentialiter habet ad illum ordinem; ideo propria & essentialis differentia motus ab eius termino sumenda est; quod idem dicendum est de potentia in ordine ad habitum, actum & obiectum, & de actu siue operatione in ordine ad obiectum: & de materia in ordine ad formam, & e contrario. Hæc enim singula ad propria sua iam dicta extrinseca ordinem habent intrinsecum, ab eorum essentialijs minimè distinctum, quo totæ seipsis in ea propendunt; atque ideo nec sine eis concipi possunt aut definiiri, cum ex illis nimirum extrinsecis dependant horum ac similiūm entium differentiae. Vnde quemadmodum relativa prædicamentalia definitimur ea esse, quæ hoc ipsum quod sunt ad aliud dicuntur, intelligendo cum A. bertero & Caietano in Prædicam, per dictiōnem *aliud terminum formaliter*, ac præcisè absque omni causalitate ita relativa hæc transcendentalia congruè definiti possunt ea esse, quæ hoc ipsum quod sunt ad aliud dicuntur, ex quo secundum aliquem modum causalitatis tota pendet eorum essentialia, ut patet in exemplis superius adductis de motu, potentia, actu &c.

I AM VERO ex his, quæ hucusque diximus, ostenditur perspicue patet, an & quomodo seipsis distinctione modo se cantur hac entia transcendentalia relativa. Dicitur seipsum formaliter & distinguuntur, si dictio illa seipsum denotat proprias distinctioes, nam essentialis differentiae, quæ sunt in operationibus huiuscmodi res ab inuicem formaliter distinguuntur, ad ipsarum rerum essentias pertinet. Semper enim si dictio illa seipsum nominet proprias rerum essentias, ut conceptas præcisè ab ordine illo transcendente, quem habent ad extrinseca, & non ab eis extrinsecis tantum: dicendum est secundum ea entia seipsum formaliter non distinguuntur, quoniam impossibilis est talis distinctione, sicut etiam impossibilis est talis prædictio; Implicat enim manifestam contradictionem præscindere ab eo, quod illi intrinsecum est & essentialia, in quo fundatur gradus specificus & ratio ultime differentiae, qualis est ordo ille transcendentalis in dictis entibus. Ex quo sequitur tertium nimirum, haec entia non distinguuntur formaliter seipsum primo; quoniam ordo ille essentialis quem habent ad extrinseca, dependentia quædam est ab extrinseco quo ad propriam & specificam quiditatem, & ultimam differentiam eius constitutum, quæ ab illo extrinseco terminante, tanquam à propria causa derivatur.

E. Et ex his communibus facilè est de proposita *Opinionum conuersus*. difficultate & opinionibus Doctorum relatis in principio iudicare. Nam si prædicta vera sunt, nulla est sententiarum oppositio aut vera diuersitas, sed multiformis siudem veritatis expressio. Nam AEgidius affirmans diuinæ processiones distinguunt per suos terminos totales, qui sunt ipsæ personæ productæ; loquebatur de primo distinctione radicaliter, quo sensu etiam negat S. D. de potent. q. 10. a. 2. & Capreolus eas distinguunt seipsum; quia scilicet primum distinctionum radicale extrinsecum est; sed loquendo de formalis distinctione, quod necessario intrinsecum est, affirmit S. Thomas & eius schola, diuinæ processiones seipsum formaliter distinguunt. Scotus autem loquens de eodem formalis distinctione, pronuntiat eas for-

formaliter scipis primò distingui; non ob eam A
caulam quòd formalis distinction ab extrinseco
distinctione, scilicet termino non dependeat: sed
ea tantum ratione, quòd haec processiones, quam
uis in multis conueniunt, puta, quod sint
substantiales, diuinae, infinitae, perfectae, &c. hec tñ
nō sunt eis communia ad modum generis, quod
per differentias contrahitur. Thomistae negant
eas distingui formaliter scipis primò ob
distinctionem caulam; quia scilicet earum differentia su-
mitur ab extrinseco; & præterea etiam quia con-
ueniunt in uno aliquo predicato communi, qua-
si ad modum generis, quod est processio diuina,
cuius per se differentiae sunt rationes diuersae v-
triusque processionis, vt processio est, scilicet
esse secundum rationem intellectus & similitudini-
nis, & esse secundum rationem voluntatis &
impulsus; quanquam in diuinis nullum sit pro-
prie genus aut species.

Rada conci-
liatio rejec-
tur.

Quòd autem ait Rada D. Th. loqui de distin-
ctione reali processioneum, Scotum autem de
formali iam supra refutat est; quia S. Th. in hu-
iis articuli discurso de sola loquuntur distinctione
formali; quod etiam Ripa non aduertit. In re-
sponsione autem ad primum meminit sanctus
Thomas de ordine originis, quo realiter distin-
guuntur diuinæ personæ, vt illum reducendo in
proprias radices, que sunt rationes intellectus &
voluntatis, ex eis concluderet distinctionem for-
malem processionum, quæ ex parte unitatis na-
ture & utraque processione communicata desumuntur
nequaquam potest, vt perspicue patet in tex-
tu.

Conclusiones deduc-
tæ, & pro-
batæ.

PRIMA CONCL. Entia relativa, utratis rela-
tione distinguuntur scipis formaliter, sed non primò.
Hæc patet ex dictis.

SECVNDA CONCL. Diuinæ processiones tam a-
etiam quā pascuū sumptu, distinguuntur scipis for-
maliter. Probatur: quia habent intrinseca distin-
ctionia formaliter.

” TERTIA CONCLUSIO: Processiones diuinæ
quouis modo sumptu scilicet actiue vel pascuū, non di-
stinguuntur scipis primò formaliter. Probatur pri-
mo: quia habet speciem à terminis, qui sunt produc-
tum vt simile, & productum vt impulsus: si-
ue diuina essentia vt communicata per modum
similitudinis, & vt communicata per modum
impulsus, loquendo de terminis formalibus. Se-
condò quòd neque in sensu Scoti per se primò
scipis distinguuntur probo; quia in multis præ-
dicatis conueniunt, ac præsternim in hoc quòd
sunt processiones & communicationes diu-
inæ nature; quod eis commune est ad modum
vniuersitatis & inlatae generis, quod per differentias
per se descendit ad species, vt ante diximus.

” QVARTA CONCLUSIO. Distinctio formalis
diuinarum processioneum utroque modo sumptu or-
itur, vt ex causa virtualiter in essendo, ex rationibus
intellectus & voluntatis, prout fundamentaliter sunt
distinctæ. Hæc satis aperte colligitur ex rebus ad i. v-
bi sic dicitur. Vnde secundum horum (scilicet intellectus & voluntatis) propriam rationem sortitur in
diuinis nomen utraque processio, quod imponitur ad
propriam rationem significandam.

” QVINTA CONCL. Distinctio formalis dicta-
rum processioneum non est ex ordine originis. Proba-
tur quia ordo originis presupponit formalis
distinctionem intellectus & voluntatis & ope-
rationum utriusque; ergo: Probatur antecedens:
quia essentia præcedunt notionalia. Secundo
quia ordo originis est relatio realis, quæ non est
inter formaliter distincta, quia ratione formalis

ter distincta sunt; sed qua ratione tantum potest
realis inter ea esse distinctione, vt magis patet ex
dicendis in seq. Contr. Tertiò quia prædicto ordi-
ne originis, adhuc remanet inter eas formalis di-
stinctione, vt supra diximus.

CONTRA primam concl. non sunt argumen- Argum. &
ta alicuius momenti, sed quæ possunt adduci, fa- Solutiones.
cilem habent solutionem ex dictis & ex doctrina
Cai. inf. q. 72. a. 3. quo loco Bannes latius diffi-
cultur extendit & aduersariorum argumenta
dissoluti.

CONTRA secundam conclusionem argumen- obi. cont. 2.
tatur Capr. ex doctrina D. Th. quia vnumquod- concl.
que distinguitur ab alio specie per id, à quo spe-
cium habet; sed nulla processio sive motus habet
speciem à se, sed à principio vel à termino; ergo
ista processiones non distinguuntur ex scipis
formaliter. Resp. hoc argumentum probari primò sol.
diuinas processiones non distinguuntur primò scipis
formaliter. Secundò minus propriam & in-
consuetam esse loquendi formam asserere talia
entia scipis distinguuntur: quoniam vt hic aduertit
Caietanus, non est in vsu talis modus loquen-
di, nisi in vltimate distinctionibus & distin-
ctis.

CONTRA tertiam concl. multa loquitur Ra-
da, sed nullum aduersus eam producit argumen-
tum.

CONTRA vltimam concl. argum. Ban. ex ver- obi. cont. 4.
bis D. Th. in a. preced. ad 3. vbi ait, quod proces-
siones, quæ sunt secundum actiones intellectus
& voluntatis, se habent secundum quendam or-
dinem, ita sicut vt processio amoris originetur à
processione verbi; ergo huiusmodi respectus in-
trinseci distinctiones eas formaliter faciunt. Resp. D. solut.
Th. in toto articulo tractare de distinctione
reali diuinarum processioneum, quam etiam su-
stinet in dicta responsione, ex ordine originis
inter eas existente. Vnde ad argumentum nega-
tur consequentia. Nam ex tali ordine sequitur
tantum realis distinctione, formalis autem sumi-
tur ex propriis rationibus processioneum, ex eorū
principijs & terminis, eo modo quo dixi-
mus.

TERTIA CONTROVERSIA.

An distinctione reali diuinarum processioneum sit nume-
rica tantum, an vero formalis & speci-
fica.

Ioan. Rada Contr. 1.4. ar. 3. quatuor conclusioni-
bus respondet ad quæcumque. Prima est; Hypo-
stases diuinæ non differunt propriè numerica
differentia. Secunda; Ex eo quòd proprietates
personales constituentes hypostases diuinæ sunt
alterius rationis, & quasi alterius speciei, non li-
cet inferre, quòd hypostases diuinæ per
eas constituta sunt alterius rationis & speciei.
Tertia eiusdem conclusio est. Hypostases diuinæ
simpliciter & absolutè sunt etiudem rationis &
speciei, eo modo quo species concedi potest in
diuinis: etiæ proprietates earum constitutiva sunt
alterius rationis. Postrema demum eius conclusio
est. Processiones in diuinis sunt alterius rationis
& speciei ex proprijs rationibus formalibus, &
non ex differentia proprietatum personalium.
Hanc quo ad secundam partem statuit contr.
Bannes. Hæc sententia non exigue distat à
mente & doctrina D. Th. quam sequuntur Bann.
& Zumellus super hoc articulo. Ad cuius eviden-
tiam.

Scien-

Resolutio.
Promoto
fit in diuinis
vniuersalibus &
distinguo
specie.

Specie
plex in diuinis.

Sciendum est PRIMO ex D. Thom. de potentia, q. 10. a. 2. ad 12. in diuinis non dici propriè genus & speciem, vel vniuersale & particulare; secundum tamen quandam similitudinem creaturam de diuinis loquendo Pater & Filius & Spiritus sanctus distinguuntur, sicut plura individua vnius speciei, vtait Damascenus lib. 2. orthod. fid. c. 4. Sed obseruandum est in quolibet individuo generis substantiae posse nos duplum speciem considerare, nemirum speciem ipsius hypostasis, & speciem proprietatis individualis. Nam si ponamus Sortem esse album, Platonem verò nigrum, & albedinem ac nigredinem esse proprietates eorum individuales; tunc Sortes & Plato erunt vnum specie humanitatis, sub qua vt eius hypostases continentur; sed distinguuntur secundum speciem proprietatis individualis; quoniam albedo & nigredo ipsecies differunt; itaque Pater & Filius in diuinis, quatenus conueniunt in vna deitatis natura, cuius sunt hypostases, considerantur vt vnum specie; sed quia paternitas & filiatio, quibus vt proprietatibus personalibus constituantur & distinguuntur, sunt relationes specie diuersae; idcirò Pater & Filius differunt specie proprietatis personalis. Ratio huius conuenientiae & differentiae est; quoniam processiones diuinæ non sunt sicut generationes in rebus creatis, quæ per se ordinantur ad speciem; Ex quo sequitur, vt natura speciei multiplicetur in rebus creatis iuxta multiplicationem suppositorum; sed diuina processio est ad multiplicationem hypostasum, in quib. est vna numero natura Deitatis; Quo sit vt in diuinis processiones sint quali secundum species differentes, propter differentiam proprietatum personalium, quamvis sit vna numero procedentibus natura communis; qui discursus non est alius ab eo, quem format Doctor noster Angelicus in d. respons. ad 12. Hanc doctrinam ex parte videtur amplexus fuisse Scotus in 1. diff. 7. & diff. 8. quæst. 2. vbi docet in diuinis non esse propriè genus nec speciem aut differentiam specificam, sed impro priè tantum ibi dici posse speciem & differentiam specificam, sumendo speciem pro ratione formalis Dei, & differentiam specificam pro differentia secundum rationem formalem; sed melius dici in diuinis aliqua esse ciuidem rationis vel alterius, quam eiusdem speciei, vel alterius. Qui dicendi modus non differt, sed maximè consonat cum relata doctrina D. Tho. cui etiam assentitur Rada dicens; ea quæ secundum proprias rationes formales distinguuntur, esse alterius rationis simpliciter; sed dici alterius speciei non ab soluto, sed cum addito, vtputa quasi alterius speciei.

Duplex esse
constituen-
tium & di-
stinguentiū
genus, que
non codem
modo ad co-
stituentia con-
parantur; et
quædā con-
stituentia
sunt diuinae
relationes.

SEGUNDO Notandum est duplum esse constituentium & distinguentium ordinem. Nam quædam sunt per se primò à natura instituta ad constituentium & distinguendum: quæ sunt omnes rerum essentiales differentiae, quæ ex sua ratione formalis non sunt complete species, sed ad specierum pertinent complementum simul cum generibus, sicut rationale & irrationale, quæ speciei naturam significant quo ad illud tantum, quod in ea formale & actuale est; quemadmodum genus puta animal eandem naturam significat quo ad id, quod in ea est potentiale, vt ait D. Thom. de ente & essentia, c. 3. Quædam verò constituentia sunt & distinguentia, quæ ex sua ratione formalis significant species rerum completas, sicut nigredo & albedo, paternitas & filiatio; sed quatenus sunt in tali natura, sic habent & actum exercent constituendi & distinguendi; vt

A videtur est in casu dato de albedine & nigredine respectu Sortis & Platonis, & vniuersaliter in omnibus formis accidentibus aduenientibus subiecto iam ad speciem determinato. Illæ enim formæ non sunt per se ad constituentium in specie & distinguendum institutæ; alioquin subiectum cui adueniunt esset per se in duplice specie & in duplice genere; & ex rebus diuersorum generum fieret vnum per se, non tantum in ratione individui sed etiam in ratione quidditatis contra doctrinam Aristotelis & D. Th. de ente & essentia, c. 7. & alibi sapè. Sed quemadmodum formæ illæ vnitatem habent cum subiecto per accidens & secundum quid, ita constituent in specie per accidens & secundum quid; nam per albedinem qua sit homo albus, constituitur homo in specie albedinis, non per se & simpliciter, sed per accidens & secundum quid scilicet quatenus albus sit ratione albedinis. Paternitas autem & filiatio, quia formæ sunt hypostaticæ diuinarum personarum constitutiva & per se subsistentes & realiter eadem cum diuina natura; idcirò personæ singulæ per eas constitutæ sunt vnum per se; sed quia relationibus preintelligitur essentia deitatis, quæ communicatione non diuiditur in personis, sed vna numero perseverat; idcirò relationes non constituant hypostases in specie simpliciter sed secundum quid sive cum addito scilicet in specie proprietatis personalis, & eodem modo distinguunt.

Conueniunt itaque prima constituentia cum se-
cundis, quod vtraque faciunt distinctionem se-
cundum rationem formalem: sicut enim ratio-
nalitate distinguuntur homo formaliter à bruto;
ita paternitate distinguuntur Pater in diuinis, vt
Pater est formaliter à Filio vt Filius est; sicut etiam
albedine distinguuntur homo albus vt albus
est formaliter à nigro. Sed duplum est differunt. Pri-
mò, quod priora constituentia maiorem habent
inter se necessariò distinctionem, quæ habent
eorum constituta; nam rationale & irrationale
minus conueniunt, quæ homo & brutum; quia
homo & brutum conueniunt in animali, & de illis
prædicatur quidditatiæ & formaliter: de ratio-
nali autem & irrationali non prædicatur formaliter
animal & quidditatiæ; quoniam, vtait Philoso-
phus in 4. Top. c. 3. differentia non participat
genus, cum de illa non prædicetur genus, vt dicitur
in 3. Metaph. tex. 10. Posteriora verò constituentia
non necessariò sed permissiue tantum, & quatenus
talia sunt sive in tali materia, maiorem habent di-
stinctionem quæ sua constituta; non enim est maior
albedinis & nigredinis distinctione, quæ sit homi-
nis albi & parietis nigri; sed minor: quoniam
albedo & nigredo vnam tantum habent specificam
distinctionem; sed homo albus & paries niger,
non solum eam habent distinctionem, quæ est secundum albedinem & nigredinem; sed etiam illam quam habent ipsa subiecta secundum se. Sed vbi constituentia formæ sunt hypostaticæ modo supradicto, vt paternitas & filiatio: plus inter se formaliter distinguuntur, quæ eorum constituta scilicet Pater & Filius; Nam paternitas & filiatio prout à nobis concipiuntur, non conueniunt formaliter in essentia diuina, quæ de illis formaliter non prædicatur, sed identice tantum; hæc enim propositio Paternitas est essentia vel Deus falsa est formaliter loquendo; quamvis identice vera sit; At verò Pater & Filius conueniunt in essentia concreta sumpta, quæ de illis formaliter prædicatur: hæc enim est vera & formalis Pater est Deus & hæc Filius est Deus; nam in personis intrinsecè clauditur essentia. Aduerte
tamen,

tamen, quod si formaliter de constitutio & distinctione, ut constitutio & distinctione est loquamur, pari passu currunt constitutio & constituentia ad distinctionem; nam si constitutio & constituentia, distinctionem aliquam habent, quam non communicent constitutis, iam secundum eam rationem non sunt constitutio & constituentia. Itaque paternitas & filiatio, quae ratione sunt Patris & Filii constitutio, & distinctione, magis in se distinguuntur, quam Pater & Filius, quatenus dictis relationibus constitutio & distinctione sunt; nam quod Pater, & Filius includant communem essentiam, non habent ex constitutio formaliter sed materialiter tantum, prout scilicet idem sunt realiter cum ipsa essentia Dei, ratione cuius identitatis etiam ipsa constitutio conueniunt. Secundo differentia; quoniam priora constitutio in specie non qualis in specie simpliciter & absolutè, ut patet de rationali & irrationali; posteriora vero non constitutio in specie vel quasi in specie simpliciter & absolute, sed secundum quid & cum addito. s. in specie talis proprietatis aut formæ, ut puta paternitatis & filiationis, ut ante diximus. Et pendet haec posterior differentia ex ea, qua primò distinctione sunt haec duo constituentia genera, nimirum, quod illa ex sua ratione formaliter per se primò sunt ad constitutio instituta, haec autem minime. Dixi autem ex sua ratione formaliter, quoniam paternitas & filiatio formaliter & præcisè sumpta relatione sunt contra genus sive rationem substantiæ distinctione; sed quatenus diuina sunt & subsistentes, sunt per se diuinorum personarum constitutio; quomodo vero sub expressa ratione relationis personas constituant, suo loco dicemus.

Nota. Ex dictis sequitur primò hanc consequentiam non valere: rationale & rugibile, quæ sunt constitutio & distinguuntur, in nullo vniuoco formaliter conueniunt; ergo nec etiam constituta. s. homo & leo, in aliquo vniuoco conueniunt; Non valet inquam haec consequentia; quia deductio fit a constituentibus, prout sunt quædam entitatis secundum se, & non sub ea ratione qua constitutio sunt, ad constituta formaliter ut constituta sunt, prout s. sunt ex constituentibus, ut sic; nā licet constitutio illa secundum se in nullo vniuoco conueniat, considerata tamen ut constitutio sunt, in idem vniuocum conueniunt cum suis constitutis, licet non eodem modo; Nam constituta, puta homo & leo sunt ea, quæ sunt vniuoca sub animali, & de quibus prædictur animal, quod est esse vniuocum ut quod; sed constitutio, puta rationale & rugibile, non sunt vniuoca ut quæ, sed ut quibus ipsa constituta sunt vniuoca sub animali: sicut albedo non est alba ut quæ, sed ut quæ nix est alba; vnde dico congrue potest, rationale & rugibile, ut constitutio formaliter hominis & leonis, conuenire in animali, quatenus constituent species sub animali; duæ enim oppositæ differentiæ non constituant species, nisi actuando idem genus, quod hoc ipso commune est vniuocum species constitutis.

Sequitur secundò hanc conseq. valere: Rationale & rugibile formaliter distinguuntur vltima distinctione, ergo etiam homo & leo eodem modo distinguuntur; quia totum formale, quod est in constituto quatenus est constitutum, est à constitutente; igitur si constitutio secundum eam rationem qua constitutio sunt, formaliter & vltimò differunt: necesse est ut eodem modo differat constituta; vnde si constitutio sunt

Naz. in 1. part. D.Th. tom. 2.

formaliter indiuisibilia ut vltimæ differentiæ: necesse est etiam ipsa constituta esse formaliter indiuisibilia, ut species infima; Constat autem indiuisibilitatem vel indiuisibilitatem formaliter; quoniam tota diuilibitas vel indiuisibilitas constitutorum pendet ex constituentibus, quæ magis vel minus determinant generis, sive communis determinabilis potestatè, ut patet intuenti prædicamentales coordinationes; adæquantur enim in hoc constituens & constitutum, ut causa formalis & eius effectus.

Proponuntur, & explicantur quatuor in termino processio considerata; ex quibus pendet unitas, & distinctione personarum, & processio.

TERTIO obseruandum est in termino diuinæ processio quatuor considerari: Primum est, ipsa persona procedens quæ est terminus qui: Secundum est, diuina essentia communicata, quæ est terminus quo sive terminus formalis; & quoniam diuina essentia est eadem specie & numero in principio producente, & in termino producto; ideo simpliciter loquendo, tres personæ sunt unius speciei eo modo quo species est in Deo; quia sunt unius naturæ Deitatis & unus numero Deus. Tertium est modus sive ratio sub qua diuina essentia est terminus quo processio; nam in processione verbi diuina natura est terminus per modum similitudinis: in processione autem amoris eadem diuina natura est terminus, sed per modum impulsus; & ex hoc distinguuntur formaliter diuinæ processiones, & conseqüenter etiam diuinæ personæ procedentes, quia scilicet una procedit ut similis, alia ut impulsus. Quartum est proprietas individualis, videlicet filiatio & spiratio, quæ sunt relationes constitutio personarum; quæ quidem relationes sunt secundum speciem diuerse, si non propriæ quia in diuinis non est species neque genus; taliter secundum quandam similitudinem ad relationes creaturarum; quo sit ut etiam ipsa personæ per tales proprietates constitutæ differant specie, non simpliciter (quia nec per eas constitutio simpliciter in specie sed per naturam deitatis) sed quod differant specie proprietatis individualis, ut iam satis ostendimus. Quoniam igitur in terminis diuinorum personarum tot continentur, per quæ singula distinguuntur ipsi termini, præterquam per secundum quod est diuina essentia, merito diuinæ processiones, ideo dicuntur distinguui secundum terminos; quia secundum omnia aut singula prædicta in terminis contenta distinguuntur; cum præsertim processio in diuinis non per se ordinetur ad speciem, sicut generatio in rebus creatis, sed ad multiplicacionem hypostasum, ut docet S. Th. de potentia q. 10. a. 2. ad 2. Et ex his soluuntur obiecta. Radæ obiecta. Controu. 14. a. 3.

PRIMA CONCL. Hypostases diuinæ simpliciter conclusio loquendo sunt eiusdem rationis & speciei, eo modo quo nes deducuntur species admissi potest in diuinis. Probatur; quia triū ^{æ. & pro} personarum diuinorum una numero est essentia; ergo una species modo dicitur.

SECUNDA CONCL. Hypostases diuinæ differunt, quodammodo numero, non tamen propriè. Probatur, prior pars conclusionis; quia sunt supposita Deitatis realiter distinctæ, nec differunt specie naturæ; ergo numero solo absolute loquendo. Et confirmatur; quia una diuina persona alteri comparata, vel est eadem numero cum illa, vel numero

E distin-

distinguitur ab ea; non primū: alioquin non esset. A se primō terminari ad naturam, vt terminum for malem sive vt quo: ad personam verò procedentem vt terminum productum, ad proprietatem autem concomitante sive consequentem. Nec est necesse producens & productum conuenire in termino concomitante vel consequente, & præsertim si illud concomitans sit proprietas individualis. Et per hæc patet solutio ad quædam alia similia eiusdem authoris argumenta.

„ **TERTIA CONCLVSIO: Hypostases diuinæ**
„ differant secundum speciem proprietatis personalis.
Hæc est D. Th. & patet ex dictis.

„ **QVARTA CONCLVSIO. Ex hoc quod proprietates personales specie differunt, sequitur optimè diuinæ personæ differre specie proprietatis personalis.**
Probatur: quia idem est constitutum in specie & distinctione, vt patet inductiū.

„ **VLTIMA CONCLVS. Processiones diuinæ sunt**
„ differentes quasi secundum speciem dupliciter; uno modo propter differentiam proprietatum personarum, alio modo propter differentem modum sive rationem termini formalis, vt explicatum est.

Argum. & solut. **CONTRA secundam concl. quo ad priorem eius partem possunt afferri tria argumenta Radae, pro sua prima conclusione, quæ tantum probant posteriorem huius nostræ conclusionis partem. Contra quam vide si placet argumenta Bannef. & Zum. ab eis soluta.**

Rad. ob. 4. & conc. **CONTRA quartam concl. argument. Radae.** Magis conuenient constituta quam constituentia; ergo ex distinctione specifica constituentium diuinæ personæ, non licet inferre distinctionem earundem personarum specificam. Conseq. probatur; quia constituentia non distinguunt constituta eadem distinctione, quæ inter se distinguuntur; nam differentiæ ultime specificæ sunt inter se primò diuersæ, non tamen species per eas constitutæ. *Reff.* antecedens fallitum esse in sensu formalis, vt fatis ostendimus. Si autem intelligatur de constituentibus, vt entia quædam sunt secundum se, negatur sequela; quia specifica distinctione constitutum, non potest illis conuenire nisi vt constituentia sunt, vt ante diximus; Ad probationem dico; eam procedere de ea distinctione, quæ conuenit constituentibus tantum secundum se & materialiter, non vt constituentia sunt. Vnde Aristot. in 3. Metaph. ex propria ratione differentiæ, prout distinguitur à rationib. specifici & generis, probat de illa non prædicari genus; quo loco vide si placet expositionem D. Th. ex quo patent etiam solutiones, quas adhibet Rada quibusdam argumentis pro hac nostra conclusione, nullius esse valoris.

Rada ob. 4. & ult. conc. 1. **CONTRA ultimam concl. argumentatur idem author. Primi. Si differentia istarum productionum defumenda est ex differentia proprietatum personalium; ergo huiusmodi emanationes per se tendunt tantum in terminos formales in huiusmodi proprietates; sed consequens est falsum; ergo. Probatur consequentia; quia secundum doctrinam D. Th. distinctionem emanationum, sicut & motuum, ex terminis formalibus defumitur; falsitas consequentis probatur; quia tunc nulla istarum productionum esset vniuersa: quia producens & productum non conuenient in termino formalis productionis, nec primo nec secundario. *Reff.* nullam esse consequent. Ad probationem resp. D. Tho, loqui de distinctione quæ sit secundum speciem simpliciter sive absolute, non autem de illa quæ sit secundum proprietates individualis. Secundò dico processiones diuinæ esse ad multiplicationem hypostatum in unitate naturæ, & ideo processionem per**

A se primō terminari ad naturam, vt terminum for malem sive vt quo: ad personam verò procedentem vt terminum productum, ad proprietatem autem concomitante sive consequentem. Nec est necesse producens & productum conuenire in termino concomitante vel consequente, & præsertim si illud concomitans sit proprietas individualis. Et per hæc patet solutio ad quædam alia similia eiusdem authoris argumenta.

„ **Secundò: Proprietates personales diuinarum ob. 2.** hypostatum, habent se respectu earum, quasi ad modum differentiarum individualium in creaturis; sed ex differentia & distinctione differentiarum individualium, non licet inferre, quod eadem distinctione distinguuntur productiones individualium, quorum sunt differentiæ; ergo nec ex distinctione proprietatum personarum diuinarum specifica licet inferre, quod productiones earundem personarum distinguuntur specie. Probo (inquit) minorem; quia differentiæ individualis Petri & Pauli sunt primò diuersæ & quasi alterius rationis; productiones tamen Petri & Pauli nec sunt primò diuersæ, nec alterius rationis & speciei. *Reff.* primò magnam esse differentiam inter proprietates personales diuinarum personarum comparatione emanationum ipsorum personarum, & differentias individualis in creaturis comparatione productionum ipsorum individualium. Nam proprietates personales diuinarum personarum, idem realiter sunt quod emanationes; nam generatio passiva idem est quod filatio, nec differt nisi modo significandi; quia illa significatur vt processio, hæc autem vt relatio; differentia autem individualis in creaturis, non est idem realiter quod ipsa generatio passiva inditidui. **Secundò** admisla etiam identitate, quæ valde probabiliter potest sustiniri; negatur minor argumenti. Ad probationem nego differentias individuales esse primò diuersas, quatenus sunt individualium constitutiva; nam quamvis secundum se minus conueniant, quam individualia; quatenus tamen sunt eorum constitutiva & distinctione, non magis differunt quam individualia; sicut etiam diximus de differentiis ultimis respectu specierum, quæ per eas constituantur & distinguuntur.

D *Vide etiam argumenta Ban. & Zum. & eorum solutiones.*

ARTICVLVS V.

Vtrum sint plures processiones in diuinis, quam duas.

A *D* **quintum sic proceditur. Videlur, quod sint 164 plures processiones in diuinis, quam duas. Sicut e- Inf. q. 28. ad 4. min scientia & voluntas attribuitur Deo, ita & po- 4. cor. & q. tentia. & igitur secundum intellectum, & voluntatem 37. a. 1. cor. accipiuntur in Deo duas processiones, videlur, quod ter- 4. q. 4. 1. a. tia sit accipienda secundum potentiam. 6. cor. & po. 9. 10. 4. 2.**

2. Præterea. Bonitas maximè videntur esse principium arg ad op. processione, cum bonum dicatur diffusum sui esse. Videlur igitur, quod secundum bonitatem aliqua processio in diuinis accipi debeat.

3. Præterea. Maioris est facunditatis virtus in Deo, quam in nobis: sed in nobis non est tantum una processio verbi, sed multæ, quia ex uno verbo in nobis procedit aliud verbum, & similius ex uno amore aliis amor. ergo & in Deo sunt plures processiones, quam duas.

Sed contra est, quod in Deo non sunt nisi duo pro- dientes, sicut Filius, & Spiritus S. Ergo sunt ibi tantum duas processiones.

Reff.

Quæstio XXVII.

Respondeo. Dicendum, quid processiones in diuinis accipi non possunt nisi secundum actiones que in agente manent. Huiusmodi autem actiones in natura intellectuali, & diuina non sunt nisi duas scilicet intelligere, & velle. Nam sentire, quod etiam videtur esse operatio in sentiente, est extra naturam intellectualem: neque tot alter est remotum à genere actionum que sunt ad extra. Nam sentire perficitur per actionem sensibilis in sensu. Relinquitur igitur, quod nulla alia processio possit esse in Deo nisi verbi, & amoris.

Ad primum ergo dicendum, quod potentia est principium agendi in aliud. Vnde secundum potentiam accipitur actio ad extra. Et sic secundum attributum potentia non accipitur processio diuina personæ, sed solum processio creaturarum.

In lib. Au
omne quid
est, bonum
est: circu-
lum finem.

9.14. a. 5. 15.
7. 4. 19. a. 5.

Ad secundum dicendum, quod bonum (sicut dicit Boet. * in lib. de Hebdomadibus) pertinet ad essentiam, & non ad operationem, nisi forte sicut obiectum voluntatis. Vnde, cum processiones diuinas secundum alias actiones neceſſe sit accipere secundum bonitatem, & huiusmodi alia attributa; non accipiuntur alia processiones nisi verbi, & amoris: secundum quod Deus suam essentiam, veritatem & bonitatem intelligit, & amat.

Ad tertium dicendum, quod (sicut supra habitum est*) Deus uno simplici actu omnia intelligit, & similiiter omnia vult. Vnde in eo non potest esse processio verbi ex verbo, neque amoris ex amore, sed est in eo solum unum verbum perfectum & unus amor perfectus. Et in hoc eius perfecta facunditas manifestatur.

Ratio & Ordo, ac Sensus quæsti.

COMPLETVR hoc articulo doctrina de diuinis processionebus; hoc enim solum postremo querendum supererat: an plures sint diuinæ processiones, quam duc: nam quid pauciores non sint, probatum est a. 3. & 4. Et quæstio est primò & directè, non de sola numerica pluralitate, sed de pluralitate formalis specifica & reali. Nam de pluralitate pure numerica differit S. D. inf. qu. 41. art. 6. vbi quærit: An actus notionalis ad plures personas terminari possit, ita ut sint plures personæ genitæ, vel spiratae in diuinis; quamvis etiam difficultatem hanc tangat & breuiter absoluat argumento tertio & eius responsio.

Forma Textus.

CONCL. est: Nulla alia processio potest esse in Deo nisi verbi & amoris. Probatur. Processiones in diuinis accipi non possunt nisi secundum actiones, quæ in agente manent; sed tales actiones in natura intellectuali & diuina non sunt nisi duas, scilicet intelligere & velle; ergo nulla alia processio potest esse in Deo nisi verbi & amoris. Maior relinquitur vt nota. Minor aut probatur: quia si aliqua alia actio immanens esset in natura intellectuali, hæc esset sentire, quæ est operatio in sentientiæ B test; sed hoc non est: primo quia est extra naturam intellectuali; secundò quia sentire non est totaliter remotum à genere actionum, quæ sunt ad extra; ergo non conuenit naturæ intellectuali, & præsertim diuina. Anteced. probatur: quia sentire perficitur per actionem sensibilis in sensu.

Expositio Textus.

TRA sunt in hoc discurſu breuiter explicanda: Primum est maior illa propositio: Processiones in diuinis accipi non possunt nisi secundum actiones, quæ in agente manent: quam supra S. D. satis probauerat a. 1. contra Arrium & Sabellium, & i-

Articulus Quintus.

51

A deo eam hic, vt notam absque probatione dimitit: & posset facile probari; quia terminus diuinæ processionis est verè & realiter Deus; igitur non est aliquid ad extra productum, quod tamen esset, si non procederet per actionem immanentem; nam tunc procederet per actionem transiunt, cum non posset fingi tertium actionis genus; quod autem actione transiunte producitur, extraneum est & diuersum à natura producentis.

Secundum est vis illius consequentia: Sentire perficitur per actionem sensibilis in sensu; ergo non est totaliter remotum à genere actionum, quæ sunt ad extra: quæ dependet ex perfecta ratione actionis immanentis, quæ duo requirit. Primum est vt **Due cont.**

B nihil efficiat extra operantem, sive illud sit permanentis: sicut edificatio est productio ædis, quæ **nisi immo-**
nem. permanet: sive sit transiens, sicut citarizatio quæ est effectio soni, qui percussio est aeris, & auditus minimè permanentis: quod non videtur aduertisse Iauellus **Janell de-**
euntem immutare exterius obiectum, aut saltē **fectum.**

ei non repugnare; quod videtur dixisse propter eas actiones, quæ non habent effectum permanentem, quas, vt tales sunt, existimat non esse immutatibus exterioris obiecti sive materia; cū tamē omnibus suo modo conueniat aliquid exterius efficere vel mutare. Secundum quod postulat ratio actionis immanentis est, vt potentia non immitetur immediate ab exteriori obiecto; & sicut per primam conditionem distinguitur actio immanentis ab illa entitate, quæ est actio transiens, quatenus actio est ad extra productiva: ita per secundam conditionem distinguitur ab illa eadem entitate, quatenus passio est ab extrinseco mouente producta. Ex quo sequitur actionem exterioris sensus non esse perfectè & simpliciter actionem immanentem; quia scilicet sentire saltē antecedenter passio quædam est immediate ab obiecto exteriori, & secundum hoc pertinet ad entitatem actionis transiuntis: actiones vero sensum interiorum, & multò magis intellectus & voluntatis perfectæ sunt ac simpliciter immanentibus; quia nec aliquid exterius efficiunt, nec earum potentiae immediatè ab externo patiuntur obiecto. Ferrar. in 4. cont. gent. c. 11. circa princ. doct. & subtiliter explicat hunc punctum.

Tertium est conclusionem D. Thom. esse fidei confessionem, vt optimè deducit Zum.

CONTROVERSIA VNICA.

Quenam sint diuinarum processioneum principia proxima?

DVR. in 1. dist. 6. q. 2. & dist. 10. q. 2. & dist. 27. q. 2. **Sententia**
& 3. docet diuinas processiones esse imme- **Dosorum,**
diatè ex diuina natura fecunda, non autem ex intellectu & voluntate; ex quo deducit primò processiones in diuinis præintelligi actionibus intellectus & voluntatis & ipsiusmet potentij, quæ sunt intellectus & voluntas. Secundò deducit fururas in Deo dictas duas processiones, tametsi Deus non esset intelligens & volens; quia secundum illum Deo conueniunt duc processiones, non ex eo quod est intelligens & amans, sed ex eo quod est infinitum ens, habens naturam infinitè fecundam. Eandem sententiam Zumel. ascribit Greg. Arim. qui tamen, vt etiam aduertit Valsq. c. 1. non negat processionem verbi esse formaliter intellectualem, & spirationem amoris esse actum volēdi: quamvis neget in diuinis esse principium quo processioneum ratione distinctum à princi-

E 2

pio

pio quod; qua parte videtur Ariminensis non ni-
hil fauere Durando.

Suar. lib. 1. de myst. Trin. c. 8. sequens Henricum quodl. 8. qu. 1. censet actum intelligendi paternum esse proximam rationem & quasi virtutem & principium quo Pater co-communicat essentiam Filio; & idem dicendum esse de actu amandi in Patre, & Filio per comparationem ad Spiritum sanctum.

S. Thom. autem in hac tota q. & alibi sèpè docet principia diuinorum processionum proxima esse intellectum & voluntatem; quam sententiam sequuntur & tueruntur omnes citus discipuli, & expositores super hoc a.

Resolutio.

Non omnes,
sed quæda-
tae ammu-
naturas esse
secundas.

SCIENCEM est primù naturam illam in rebus us
creatis propriè dici secundam, quæ se ipsam po-
test pluribus vniuocè, id est, secundum eadem o-
mnino rationem per actum generationis pro-
priè dictæ communicare; quales sunt omnes per-
fectiorum animalium species; Dixi primò vniuo-
cè; quia naturæ communicatio secundum analogam similitudinē non est propriè secunditatis
effectus; non enim dicitur sol secundus eò,
quod sua virtute producat in terra mineras,
plantas, vermiculos, ranas & plura similia, quæ
non vniuocè sed analogicè tantum cum eius na-
tura conueniunt. Dixi per actum generationis pro-
priè dictæ; quoniam eti plura sunt in rebus ina-
nimatis vniuocæ cause, quæ sibi similes secun-
dum eandem omnino rationem effectus produ-
cunt, vt ignis causat ignem, & quodlibet elementū
aliud alterat, vt in seipsum convertat, & calor ca-
lorem, sive potius res calida calidum efficit, & frigida
frigidum; nec tamen aliquid horum secundum
est aut dicitur: quia secunditas earum dûta-
xat est proprietas sive conditio naturarum, qui-
bus propriè conuenit generatio, hæc vero viuen-
tia sunt.

Resolutio
omnes esse
secundas
etiam
transfunte

Secundo, Notandum est actionem omhem pos-
sibilèm naturæ conuenire sufficenter diuini in
immanentem & transfuntentem. Nam omnis actio
perfectio quadam est & perfecti rationem ha-
bet ac perfectibile recipit; quod duplex tantum
est, nimirum agens ipsum cuius est actio, & pas-
sum quod extrinsecum est ab agente: & siquidem
actio fuerit agentis per se primo perfectiua i. ad
eum perficiendum per se primò directa, erit ac-
tio immanens; si vero passus sive rei ad extra
producta fuerit perfectiua, dicetur transiens; igitur
impossibile est esse aut imaginari tertium actio-
nis genus, vt huc etiam aduerterit Cai.

Resolutio
omnes esse
secundas
etiam
transfunte

Terter obseruandum est in qualibet rei produ-
ctione duplex principium considerari. **Primum**
est suppositum sive res subsistens, cui propriè tri-
buitur operatio tanquam agenti; Nam iuxta com-
mune dictum, actiones sunt suppositorum sive
subsistentium, & hoc nuncupatur principium quod.
Secondum est forma, quæ in ipso operante
est, & eidem est agendi ratio: & ideo dicitur prin-
cipium quo; sicut ignis principium est cui vt ag-
enti, & consequenter vt principio quod tribui-
tur calefactione; eius autem forma, quæ illi ratio ag-
endi est, principium est & dicitur calefactionis
vt quo; sic igitur principium vt quo generationis
in viventibus est ipsum viuens, quod propriè
dicitur generans: principium autem vt quo genera-
tionis, quod est agendi ratio, forma & virtus
est generans. Sed quemadmodum duplex est in
agente forma, quæ eidem est agendi ratio sive
qua potens sit ad operandum: vna substantialis,
qua constituit agentis natura & est specificum
ac substantiale: vt exempli gratia in igne forma
ius substantialis, & in animali anima; alia quæ

A substantialē consequitur, vt calor in igne, & ge-
nerativa potentia in animali; ita duplex est prin-
cipium actionis vt quo. I. primum & proximum:
principium primum vt quo est forma substantia-
lis cum qua computatur natura præcisa supposi-
tate, sic enim dicitur forma metaphysica: unde Arist. in 2. Phys. definens naturam dicit: *Natu-
ra est principium motus & quietis primū & per se &
non secundum accidens*; constat autem naturam di-
ci non tantum de materia & forma, sed etiam de
ipsa rei essentia, vt ait S. D. 3. p. quest. 2. art. 1.
Est igitur forma rei substantialis, tam physicè
quam metaphysicè sumpta, primum actionis
principium vt quo. Principium autem proximum
operationis vt quo potentia est, quæ rei
naturam consequitur; & quoniam habitus &
quævis perfectio potentia superaddita ad eius
quodammodo complementum pertinet, vt pat-
tet in habitibus & formis intellectu & voluntati
superadditis: idcirco hæc omnia ex parte po-
tentia se tenent in re proposita, & vt unum prin-
cipium proximum operationis cum ea compu-
tantur.

Cum itaque natura sit primum & non pro-
ximum operationis sive productionis prin-
cipium: nec eadem sint principia proxima opera-
tionis transiuntis & immanentis, sed longè diuer-
sa, sicut etiam dicta operationis genera valde di-
stant: sequitur primò eam omnem naturam secun-
dam, quæ per suam actionem transiunt
communicabilis est, si sit etiam intelligens & vo-
lens, non esse sui ipsius communicatiuam, aut a-
etiam seipsum communicare, sub ea ratione
qua intelligens est & volens, sed post solam po-
tentiam actioni transiunti deseruentem secluso
concurso intellectus & voluntatis vt ratione a-
gendi sive actionis principio; quod dico: quia
duæ prædictæ potentie ad actum generationis in
homine concurrunt vt applicantes actua pâssi-
us, quod tamen non sufficit, vt dici possint ge-
nerationis principia. Secundo sequitur omnem il-
lam naturam secundam, cui repugnat communi-
cari per actionem transiuntem, necessariò com-
municari per actiones immanentes. Nulla vero po-
test esse natura, cui conueniat secunditas, & cui
repugnet communicari per actionem transiuntem, nili sit purè intellectualis & infinita simpli-
citer. Nam humana natura licet sit intellectualis,
quia tamen est etiam corporea virtutem habens omnem vegetatiuam, idcirco communicabilis est actione transiunte, sicut & alia inferio-
res naturæ. Angelica vero natura, cum per seip-
sum sit indiuidua, non potest actione transiunte
communicari, vt ait S. D. inf. quest. 45. ar. 3. ad 1. &
quia finita est, idcirco intelligere & velle non est
eius esse, nec verbum aut amor in ea procedens
est substantia, sed accidens, & ideo nec per ac-
tionem aliquam immanentem potest communicari.

E consequens igitur est, vt ex omnibus
purè intellectualibus naturis, soli diuinae natu-
rae, cuius intelligere est eius esse, & verbum at-
que amor substantia quedam sunt, tria prædicta
conueniant, nimirum secunditas, repugnantia
ad communicabilitatem per actionem transiun-
tem, & communicabilitas per actiones imma-
nentes, quas iam supra diximus cum D. Th. non
esse nisi duas sc. intelligere & velle. Cur ve-
ro non possit operari natura seclusa potentia,
& seipsum communicare: nulla potest à quo quis
sapiente causa produci, nisi quia natura est, cuj
hoc ipso debetur esse non proximum, sed pri-
mum tantum operationis principium: Quo fit,
vt vana sit imaginatio Durandi singulis actum
natu-

naturæ priorem actibus potentiarum. Sed ad maiorem prædictorum intelligentiam.

Quartæ Considerandum est naturam & intelligentiam non distingui quasi duas naturas, sed potius ut commune contrahibile, & ut speciale contrahens. Nam intellectualitas differentia quædam est siue modus distinctius, & determinatius naturæ ad ordinem, siue gradum intellectuali: qui modus siue gradus adhuc distinguibilis est in duos, qui sunt intelligentia vel gradus naturæ intellectualis creatæ ac finitiæ, & gradus naturæ intellectualis increatae & infinitæ. Et prior quidem intelligentia modus constitutus naturam intellectuali inscindit: & talis est omnis natura Angelica, cui repugnat fecunditas ob iam dictam causam. Posterior autem modus constitutus naturam secundam, quæ sola est natura diuina; Et quemadmodum diuina natura, ex hoc, quod actus purus est simpliciter infinitus, præhabet eminenter in se naturam omnium perfectiones: ita processiones que in Deo sunt, ob eandem causam præhabet eminenter in se perfectiones omnium processionum, per quas in rebus creatis communicantur naturæ. In quibus tria consideramus: Primum, quod per eas communicantur rerum naturæ: cuius causa est naturæ communicata fecunditas. Secundum est, quod per actionem transuentem fit communicatio: huius vero causa est, quam diximus, quia nimirum omnis natura creata fecunda corporeæ est vim omnem habens animæ vegetatiæ. Tertium est, quod singulæ sunt imperfectæ, cum nulla earum omnem sui generis habeat perfectionem, sed exiguum tantum illius modum seu gradum participet, sicut etiam plura cum sint vnius naturæ supposita, nullum tamen est cui tota conuenient naturæ perfectio quo ad omnes possibiles effendi modos, sed unum tantum ex illis participat. Diuinis autem processionibus ex eo quod eminenter continent omnem creaturarum processionum perfectionem, & in infinitum excedunt, tria ad perfectionem spectantia conuenient: Primum est, ut sint ipsius diuinæ naturæ communicatiæ, cuius ratio est fecunditas eiusdem naturæ diuina. Secundum est, ut communicatio naturæ fiat per actiones immanentes intellectus & voluntatis: cuius ratio est intellectualitas infinita naturæ, ut ante diximus. Tertium est, ut neutra multiplicetur, cum una tantum sit & esse possit procello in Deo secundum intellectum, & una tantum secundum voluntatem: cuius ratio est summa & infinita virtusque perfectio, ut ait S. D. hic in respon. ad tertium.

Perfectio di
nitæ & proce
ssionis.

Quintus sciendum est ex D. Tho. in 2. cont. gentes, cap. 10. potentiam deo dici per respectum ad facta siue producta secundum rei veritatem, non per respectum ad actionem; sed tamen secundum modum nostrum intelligendi, prout intellectus noster diversis conceptibus vtrumque considerat, scilicet diuinam potentiam & eius actionem, dicitur etiam in Deo potentia per respectum ad actionem tam immanentem quam transuentem. Nam, ut sèpè diximus, præhabet diuinæ naturæ rerum omnium perfectiones eminenter seclusis earum imperfectionibus; potentia vero in creaturis perfectionem quandam dicit, ea ratione, qua virtutem significat effectus operatiuum: Sed quia potentialitatem denotat actione perfectibilem, claudit etiæ imperfectiōnem intrinsecè; Similiter actio creata perfectio quadam est, cum actualitatem significet: sed quoniam de eius ratione est, ut à principio depen-

deat, ut ait S. D. de pot. q. 1. a. 1. ad i. id circò ad mixtam habet imperfectionem. Intellectus autem noster cum Deum & perfectiones eius cognoscat ex perfectionibus procedentibus ab eo in creaturis: eo modo diuinæ perfectiones apprehendit, quo sunt in creaturis: & sicut apprehendit, ita significat per nomina; Igitur in nominib. quæ Deo attribuimus, duo sunt consideranda, scilicet perfectiones ipsæ significatae, ut bonitas vita &c. & modus significandi: quo ad perfectiones significatas dicuntur nomina de Deo propriæ, non autem quod modum significandi ut ait S. D. supra q. 13. a. 3. nec tamen intellectus noster sic diuinæ perfectiones intelligens falso est; quia nec apprehendit ita esse in re, nec affirmat talem modum rei conuenire, sed talis modus se tenet tantum ex parte intellectus, cui con naturale est diuina cognoscere ad modum rerum creatarum: vnde etiam simplicia intelligit componendo & dividendo, & materialia immaterialiter: non quod intelligat simplicia esse composita, & materialia esse immaterialia, sed quia intellectus intelligendo modum habet compositionis & divisionis & immaterialitatis, ut perspicue docet S. Th. in d. q. 13. a. 12. ad 3. & ali bi sèpè.

Ex dictis patet falsitas opinionis Suarez. Superius relatae dicentis actum intelligendi & amandi esse principium quo producendi, & non ipsam productionem; nam quoniam in Deo secundum se intellectus diuinus est essentialiter actus ultimus intelligendi, & sit idem formaliter quod intelligere: non tamen ob id sequitur intellectus Dei non concipi a nobis ad modum potentiae per actum perfectibilis, & ipsum intelligere non concipi ad modum actus secundi, siue operacionis ex intellectu ut principio procedentis; alioquin nulla esset a nobis concipienda distinctio inter essentialiam & esse, inter essentialiam & intellectum & voluntatem, & alia similia quæ se habent in nobis ut perfectibile & perfectuum quia prædicta omnia secundum se formaliter idem sunt: immo & eadem ratione tenetur Suarez admittere actum intelligendi & amandi non esse principium quo productionis, & termini producti: quia nimirum productio secundum se eadem formaliter est cum suo principio quo; est enim hoc essentialis & consequenter indistinctum secundum se formaliter à notionalibus, ut sèpè notauimus cum Cai. & prædictum q. 12. a. 7. Contr. 2. & infra docet Cai. q. 39. a. 1. Cum igitur ad prædicta distinctæ a nobis concipienda sufficiat distinctio illa virtualis, quam subtiliter explicat Caiet. inf. q. 54. a. 1. non est audiendus Suarez. & quicunque negat actum intellectus diuini non recte concipi distinctè ab ipso intellectu, eo modo quo productio distinguitur à principio quo productionis, aut rei producta. Siquidem ex tali concipiendi modo nulla in Deum, etiam ut à nobis cognitum, redundat imperfectio, sed tota quæ in hoc intelligendi modo est imperfectio, ex parte intellectus nostri & cognitionis se tenet: non enim apprehendimus aut affirmamus actum intelligendi, & amandi ab intellectu & voluntate procedere, licet vtrumque ad modum procedentis intelligamus. Vnde rationes, quas adducit Torres ad probandum actum intelligenti di & amandi in Deo non esse principium quo productionis, sed productiones ipsas, firmissime sunt: nec responses quas eisdem adhibet Suarez, aliquid valent; cum oës falso illi innitatur principio videlicet intellectum & intelligere in Deo formaliter idem esse, non tantum secundum se,

verum etiam secundum nostrum modum intel- ligendi.

Explicatur quatuor in diuinis con sideratis, scilicet principiis quod, proximum, & productiones quae sunt in intellectu gerentur, & realiter.

Postrem obseruandum est quatuor in Deo considerari ad rem propositam pertinentia scilicet principium quod, principiu quo primum, principiu quo proximum, & productiones quae ad personas procedentes terminantur. Principium quod duplex est, sicut etiam duplex est processio. Nam Pater est principium quod respectu filij realiter & realiter ab eo distinctum: & eadem ratione respectu passiu generationis filij, quae notionale quoddam est idem realiter & adaequat cum Filio; respectu vero generationis actiua, quae paternitatem per modum actus significat, non potest esse pater realis principiu; alioquin Pater seipsum produceret: quia Pater & paternitas idem sunt realiter & adaequat. Aliud principium quod, est Pater & Filius quatenus vnu lunt in spiratione Spiritus S. nuncupatur autem hoc principium quod vno vocabulo spirator, de quo proportionaliter idem censendum est cum eo, quod diximus de principio quod respectu filij, & respectu generationis actiua & passiu. Nam spirator realis principium est Spiritus S. realiter ab eo distinctum, & eodem modo principium est spirationis passiu: respectu vero spirationis actiua non est principium nisi secundum nostrum modum intelligendi. Principium autem quo primum diuina essentia est respectu vtriusque processionis ac procedentis. Nam productum assimilatur producenti in forma, quae est illi ratio agendi sive producendi: constat autem Filius & Spiritus S. assimilari suo principio productio, non in proprietate aliqua relativa, sed in ipsa diuina essentia eadem numero sibi communicata; igitur diuina essentia est principio primum quo, non tamen absolute, sed prout in Patre principio est Filii: prout autem est in spiratore, principio est Spiritus S. Nulla vero ratione potest essentia diuina esse principio quod: nam, principio quo realiter distinguitur ab eo cuius est principio: at hereticum est dicere diuinam essentiam distinguere realiter a Filio & Spiritu S. quae sola sunt persona procedentes in diuinis, ergo diuina essentia non est earum principio quod, quamobrem diuina essentia neque generatur neque spiratur, sicut non generatur neque spiratur, vt decernit sacrum Concilium Later. cap. Damnamus de summa Trinit. & fide cath. Principium autem quo proximum duplex est: nam intellectus prout est in Patre, principio est quo proximum ipsius Filii & generationis eius; Voluntas autem est proximum spirationis Spiritus S. principium, quatenus est in spiratore id est in Patre & Filio, prout sunt vnu spirator; nam principio quo sive proximum sive remotum significat absolutum in recto, relationem autem in obliquo; vt ait S. D. infra q. 41. art. 5. Vbi aduertendum est essentiam & intellectum non esse accipienda vt duo principia, sed vt vnum & vna potentia constans ex proximo & primo concurrentibus vt notat Cai. in d. quast. 41. a. 5. quod idem dicendum est de essentia & voluntate Patris & Filii respectu spirationis Spiritus S.

Denique in diuinis consideramus productio- nes, de quibus inter expositores Controversia est, an sint actus intelligendi & amandi formaliter, vel sub aliqua alia ratione? Sed quoniam de hac re copiosè differendum est infra q. 37. a. 7. nunc breuiter dico primo intelligere in Deo essentia- le tantum esse: diligere autem quandoque sumi vt essentiale, quandoque vero vt notio-

A nate; hoc dictum est D. Thom. in dicto art.

1. quast. 37. Sed quoniam in Deo sit vnum tan- tum intelligere commune tribus personis, non tamen est in singulis sub eadem proprietate, sive respectu; nam in Patre est vt in primo prin- cipio, quod a nullo est alio principio: in Filio vero est vt a patre per generationem acceptum: denique est in Spiritu Sancto, vt eidem a Pa- tre & Filio spiratione communicatum. Itaque Patris intellectio quae illi communis est cum Fi- lio & Spiritu S. est ipsa Filii productio, quatenus in Patre est ab alio non accepta, & vt in pri- mo principio. Nam hoc ipso, quod Pater habet

Intellectio quae ratione gerit & produc- tio.

essentiam & intelligere a se, potentiam habet al- teri persona communicandi essentiam suam per ipsum actum intelligendi, qui est generatio, supposita ipsius essentiae secunditate; & cum perfectissima sit diuina generatio, multiplicari non potest, vt plures sint persona genita. Ex quo sequitur, vt essentia in Filio & Spiritu S. non possit esse ratio generandi, neque intel- lectio sit in eis generatio. Ratio igitur ob quam vna sola persona generat in diuinis, & in ea sola intellectio est generatio, haec est: quia licet in omnibus sit eadem intellectio, non omnes tam- men illam habent a se, sive a nullo acceptam, sed vna sola nimirum Pater: reliqua vero dura in- tellectionem habent ab alio sibi communicatam, nemp Filius a Patre, & Spiritus sanctus a Patre & Filio. Actus vero dilectionis non potest esse productio, nisi quatenus est a duobus: hi vero sunt Pater, quod est principium non de prin- cipio, & eius verbum sine quo amor esse non po- test: & quia perfectissima in Deo est amoris pro- cessio, non est possibile vt alius ex amore pro- ducto procedat amor. Dilectio itaque non est amoris productio, nisi prout est Patris & Filii.

Dilectio quae modo sit productio.

Reliqua vero ad hanc materiam pertinentia suis locis explicata referuamus. Videnta sunt et- iam ea, quae supra diximus art. 1. Concl. 3. de in- telligere & dicere, & huic loco accommodanda, nam intellectio productio est, quatenus est dicere: sicut etiam diligere non alia ratione pro- ductio est, quam vt spiratio. Et per haec soli facile possunt argumenta Mol. & aliorum quo- rundam recentiorum contra Turrianum, & aliis affirmantes intelligere & diligere esse produc- tiones personarum in diuinis: intelligendum est enim in sensu iam dicto. Et ex his patet non esse in Deo duplex intelligere scilicet essentiale & notionale vt volunt Torres, Zumellus & qui- dam alii. Sed vnum tantum, quod est in tribus personis sub diversis proprietatibus; & simili- ter dicendum est de dilectione, quae vnu tantum est in distinctis personis distinctos habens re- spectus; distinguuntur tamen in essentiale, & notionale: sed haec distinctio non est rei, sed vocis in suas significaciones vt aduertit Cai. inf. q. 37. a. 1.

PRIMA CONCL. Filius a Patre productur per actum intellectus, qui est intelligere & dicere, non an- tem per actum naturae immediate. Hec conclusio videtur mihi fidei confessio. Primo: quia nimis apertum habet ex facie litteris testimonium, in quibus Filius frequenter nuncupatur verbum. Ioan. 1. In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum: & ibidem: Verbum caro factum est. & 1. Ioan. vlt. Tres sunt qui testi- moniam dant in Celo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus: & Psal. 44. Eructavit cor meum verbum bonum: quem locum exponentes D. Amb. & D. Aug. in suis commentarijs affirmant intelligendum esse de verbi diuini generatione; de qua etiam exponunt Augu-

Defenditur Turrianus contra Mollium, & alios.

Rejicitur distinctio Turrianus, & Zumellus.

Augustinus & Greg. locum illum Psalm. 67. ^{8.} *se-
mel locutus est Deus & Eccl. 24. Verbum diuinum
quod est sapientia genita, de seipso loquens ait:
Ego ex ore altissimi prodij primogenita ante omnem crea-
turam. Certum autem in scripturis per os Dei e-
ius intellectum significari. & i. Corinth. 1. ait A-
post. Christum Dei virtutem, & Dei sapientiam. Sed*

*Durandi re-
sponsio.*

Confut.

*ait Durandus hæc loca non secundum proprieta-
tem, sed secundum quandam accommodationem
vel appropriationem esse intelligenda: dicique
generationem Filij esse per intellectum, & Filij
esse verbum, eo quod præcedat generatio Filij
processionem Spiritus S. sicut operatio intellectus
prior est operatione voluntatis. Sed hac re-
sponsio errorem adiungit errori & satis aperte de-
clinat ad hæresim Arrij, Eunomij & Alogiano-
rum dicentium Filium in sacris litteris metapho-
ricè tantum, & non propriè dici verbum, ut re-
fert Epiphanius hæresi. Nec cohæret hæc re-
sponsio cum ipsius Durandi sententia, quæ statu-
it vtramque processionem esse immediate per
naturam, ut natura est; Nam si ita est, quomodo
vna erit prior & altera posterior? & qua ratione
vna erit generatio, & non alia? & cur duæ sint, &
non plures, aut vna tantum processio? & tandem
cur vna sit ab vna tantum hypostasi, alia verò
à duobus? Secundo. Sacrum Concilium Constan-
tinum in expositione fidei sic loquitur: *Vnus Deus Pater verbi viuentis, sapientie subsistentis,
&c. & inferius: Vnus dominus filius ex solo Deo Deus
charakter, & imago deitatis, verbum operatiuum, sapientia
consistens omnium comprehensiva, &c. Quæ
cum in sensu proprio ad intellectum pertineant,
aperte significant filij processionem non esse im-
mediate à natura, sed media intellectu poten-
tia. Tertiù. SS. Patres Amb. Aug. Chrys. Cyril. Basil. Iren. Theod. Damas. Ansel. & alij quos re-
ferunt Ban. Zum. Val. & Vasq. super hoc a. & Suar.
lib. 1. de Trin. c. 5. diuinæ processiones semper ex-
pliçant per operationes intellectus & voluntatis
que sunt intelligere & amare, quorum senten-
tiam secuti sunt omnes antiqui Theologi, quos re-
ferunt Vasq. & Suar. in dñcto capitulo. Denique
sententiam Durandi ut temeraria & errori pro-
ximam reiecerunt, & acriter impugnauerunt v-
niuersi Theologi, qui post ipsum scripserunt, &
presertim discipuli D. Tho. quos lege si pla-
cet.**

*Responso
Suarizij.*

*SECVNDA CONCL. Intelligere Patris non est
proxima ratio, siue principium quo proximum genera-
tio Filij, sed est ipsam generatio. Probatur. Nā
si intelligere Patris est principium quo, sequitur
in Patre esse aliquem alium actum, qui sit pro-
ductio, cuius principium est actus intelligendi; at hoc esse non potest; ergo. Sequela proba-
tur: quia inter principium agendi & terminum
mediat actio. Minor probatur: quia vel illa actio
est intellectio vel non: si primum ergo intellectio
est principium intellectio, & sic vel est duplex intellectio, vel eadem est sui principiū. Si secundum sequitur non produci verbum per
actionem, quæ sit intellectio. Huc argumento re-
spondet Suar. & negat sequelam: quoniam in diu-
inis non inueniuntur verè & propriè actiones,
ut etiam sentit S. Th. *infra q. 41. a. 1. ad argumen-
ta quia (inquit) actio in suo conceptu, & ratio-
ne formalis claudit imperfectionem & rationem
dependentia; Cum itaque producitur verbum,
non mediat actio inter principium proximum
quo, & terminum sed actus intelligendi pa-
ternus est principium quo habens modum a-
ctus, in quo assimilatur productioni humani
verbi. Sed in primis fallum est actionem in suo**

A conceptu formalis claudere imperfectionem;
nam ut supra notauimus ex D. Thom. depen-
denter illa actionis ex principio non significa-
tur nomine actionis, sed ad modum tantum
nostrum intelligenti & significandi pertinet:
nec verum est D. Thom. absolute negare in di-
uinis actionem propriè & formaliter dictam: sed
à Deo tantum actionem remouet, qua ratione
motum implicat, ut patet in dñcto art. Denique
licet D. Thom. quandoque neget actiones im-
manentes esse propriæ actiones, ut supra nota-
uimus art. 1. affirmat tamen eas esse operatio-
nes, nec unquam dixit cas esse principia, quibus
termini producuntur, sed oppositum vbique
semper significauit: ut patet in hac tota 1. quest.
& aliis.

*TER TIA CONCL. Naturæ siue essentia diuina
est principium primum quo generatio Filij, & pro-
cessio Spiritus S. Hæc patet ex dictis, & explica-
bitur infra q. 41. a. 5.*

*CONTRA primam concl. argum. Dur. Primo. Argum. &
Communicationi naturæ prouenit ex secunditate solutio-
nes. te ipsius naturæ; ergo non prouenit ex intellectu & voluntate; ergo illis præcisis sicut rema-
net natura, ita remanet secunditas, & actus cō-
municatiuus naturæ. Antecedens est per se notum, & patet inductiue: & probatur auctoritate Hilarij. *Omnibus creaturis substantiam Dei vo-
luntas attulit, sed naturam dedit filio ex impossibili,*
C &c. prima & secunda consequentia simul proba-
bantur. Quoniam qualis est ordo inter aliqua,
cum distinguuntur realiter, similis est ordo inter illa, cum distinguuntur ratione: sed vbi na-
tura distinguuntur realiter à voluntate & intellectu, natura est prior intellectu & voluntate, &
actus naturæ est prior actibus intellectus & vo-
luntatis; ergo erit etiam similis ordo in diuinis,
vbi distinguuntur secundum rationem natura & intellectus & voluntas. *Resp. cum Caiet. fal-
sam esse consequentiam; & ratio negationis est:
quia stat quod actus communicatiuus naturæ sit
ex secunditate eius, & tamen non præcedat a-
ctum intellectus aut voluntatis: quoniam natura
illæ repugnat communicari per alium actum,
quam intellectus & voluntatis. Ad probatio-
nem consequentiae respondet falsam esse mi-
norem quo ad id, quod manifeste supponit, vi-
delicet natura secunda conuenire actum com-
municatiuum seclusis potentij. sed contra. In-
tellectus præsupponit naturam secundam; ergo
actus intellectus præsupponit actum naturæ secun-
da. *Responso. falsam esse consequentiam: quo-
niam talis forma argumentandi non tenet in sub-
ordinatis, quorum est vna & eadem operatio, ita
ut primum non nisi per secundum valeat opera-
ri, sicut in proposito.***

*Secundo sic argumentatur: Si calor esset intel- obi. 2.
ligens & volens, non calefaceret in quantum in-
telligens aut volens, sed ex natura sicut nunc; i-
gitur per se & primò communicare naturam est
actus naturæ omni alio excludo. *Respondeatur sol.*
cum Caietano conditionalem illam & similes
esse veras de formis communicabilibus per
actionem ad extra, quas formas singimus habe-
re annexam intellectualitatem, non quidem
ut differentiam determinatiam ad modum
communicationis sui, sicut in proposito ut
supra diximus; sed imaginamur tales formas
habere annexam intellectualitatem ut propri-
tatem, quæ nihil pertinet ad modum commu-
nicandi, sed eo posterior est, ut patet in ho-
mine.*

Alia argumenta pro sententia Dur. & eorum solutiones lege apud Expositores & praesertim Zum.

Obi 1. cōr. 2. **C**ONTRA secundam concl. argum. Suar. *Prīmū*: Intellectus diuinus per seipsum & essentialiter est actus ultimus intelligendi, ita ut in Deo non tam sit intellectus, quam ipsum intelligere; ergo si intellectus est principium proximum a fortiori ipsum intelligere. Conseq. patet. Antecedens probatur, quia intellectus dicit potentiam, intelligere autem actum dicit. *Reph.* antecedens duplicitate intelligi posse: uno modo ut a parte rei, siue secundum se intellectus diuinus sit per seipsum, & essentialiter & formaliter actus: & hoc verissimum est, ut supra diximus: & tunc consequentia non valet nisi in eodem sensu videlicet a parte rei, siue secundum se & respectu producti scilicet verbi & amoris; quod etiam nos admittimus dicentes cum D. Tho. & Caiet. *infra q. 41. a. 4.* potentiam productivam in diuinis ponit respectu ipsorum actuum, non secundum se id est non quo ad ipsos actus secundum se sumptos, sed secundum eorum terminos realiter emanantes; Nam a parte rei, siue secundum rem idem sunt potentia & actus, & ideo non potest actus secundum se vere & realiter a potentia produci, alia idem producere seipsum. Alio modo potest antecedens intelligi secundum modum nostrum concipiendi, & significandi, & sic falsum est tam in Theologia, quam in Meth. vbi simplicissimam & unican Dei perfectiōnem multis conceptionibus apprehendimus, & distinguimus in multis perfectiones: quarum quaedam se habent respectu aliarum ad modum potentiae, non solum productivae sed etiam receptivae, ut patet de essentia respectu esse & respectu intellectus & voluntatis, & de intellectu respectu sapientiae, prouidentiae, praedestinationis & actus intelligendi; & limiter de voluntate respectu iustitiae, liberalitatis, misericordiae & volitionis: quorum distinctio & habitudo potentiae & actus Deo non attribuitur, sed ad nostrum dumtaxat imperfectum pertinet intelligendi modum; eo quod diuina capere non possumus prout in seipsis sunt: alioquin si non licet hoc modo diuina concipere, inanis esset omnis Theologi ac Metaphysici labor, qui diuinas perfectiones sic conceptas speculantur & comparant, & in difficultatibus ex eis ut sic conceptus, & comparatis emergentibus dissoluendis insidunt. Itaque dicendum est in diuinis esse potentiam generandi, quae est secundum re principium proximum generationis, non secundum se, id est ratione ipsius generationis, sed ratione geniti siue secundum quod ponit genitum, ut explicat Cai. *infra q. 41. a. 4.* de mente D. Tho. & consequenter talis potentia non est principium actus secundum se sumptis, nisi secundum modum nostrum intelligendi ut ante diximus.

Obi. 2. **C**onsecutus, differunt verbum diuinum & humanum: quod humanum ad hoc producitur, ut constitutus producentem in actu secundo intelligendi: verbum autem diuinum non producitur, ut constitutus Patrem intelligentem, ut probat Aug. *lib. 15. de Trin. c. 7.* Igitur principium quo humani verbi est actus primus, id est species: principium autem quo verbi diuini est actus intelligendi. *Et confirmatur*; quia ibidem August. ita concludit: Verbum Dei est sapientia genita ex sapientia generante; ergo Pater quatenus infinita sapientia sapiens, producit verbum eadem infinita sapientia sapiens; ergo ipsam sapientia Dei, quae nihil aliud est quam actus intelligendi eius, est

A proxima ratio illius communicationis. *Reph. sol.* nullam esse consq. Nam ratio, cur distinguatur actus verbi productivus ab intellectu nostro & specie, ut secundus a primo, siue ut productio a principio quo productionis, non est quia verbum constitutus producentem in actu secundo: sed propria causa est quia verbum est terminus operationis immanentis eadem operatione productus, quae operatio distinguatur realiter ab intellectu & specie. Nam ut in 1. art. notauimus, cum verbum sit terminus intellecione, prout intellectio est dictio, necesse est in omni intellectu, prius esse aut saltem concipi actum intelligendi, quam verbum: quamvis apud nos, qui verbo siue per verbum rem eo representatam intelligimus, compleatur intellectio per ipsum verbum; Itaque licet Pater verbo producere non intelligat, terminari tamen intelligitur eius intellectio ad verbū ipsa in intellecione productum. Verum ex argumento sequitur aliud absurdum. Nam si verbum humanum constitutus producentem in actu secundo formaliter; igitur verbum est ipsum actus secundus, & consequenter non producitur actus secundo tanquam principio quo; alioquin idem suipius esset principium. *Dictum autem Augustini de sapientia genita*, & generante manifeste intelligitur de personis.

Tertius. Non potest recte intelligi (maxime *Obi. 3.* iuxta opinionem Thomistarum) actum intelligentiae esse per modum actionis: ergo debet intelligi per modum principij: Probatur consequentia: quia non potest cogitari tertium membrum. Antecedens probatur: quia actio in suo conceptu & ratione formaliter includit imperfectionem & rationem dependentiae, ut ex metaphysica etiam supponit; ergo. *Reph.* falsum esse *sol.* antec. Ad probationem negatur antecedens; & ratio negationis superius fuit adducta. Secundo dico actum intelligendi esse operationem, quae est productio ipsius verbi.

Quartus. Si praeter illum actum intelligendi *ob. 4.* aliquid potest a nobis intelligi per modum actionis ad intra, id est tantum origo activa, ut respectu Filij est generatio, quae origo non potest esse nisi relatio personae producentis vel etiam personae productivae: at actus intelligendi non est origo activa nec in fieri nec in facto esse, ut aduersarij fatentur; ergo actus intelligendi non est ipsa productio vel actio qualis in Deo cogitari potest; ergo est principium quo talis productionis. *Reph.* primo id, quod per modum actionis intelligitur in Deo, non esse aliquid praeter actum intelligendi, ut supponit argumentum: sed esse ipsum actum intelligendi formaliter, ut est in Patre. Secundò falsum est originem actiūam esse relationem praeclarū: Nam ut dicemus cum D. Th. *infra q. 47. a. 1* est relatio per modum actionis concepta, & utramque rationem habet formaliter, scilicet relationis & actionis, ut ibidem erit explicandum; & ideo falsum est antecedens tam quo ad id, supponit, quam quo ad secundam eius partem, quae assumit originem esse solam relationem: manifesta est enim implicatio dicere originem actiūam esse solam relationem; Nam si origo actiūa est, hoc ipso est quaedam actio: nihil enim actiūum formaliter est, nisi actio. Si vero sola relatio est, hoc ipso actiūa origo non est: quia relatio formaliter, neque origo alterius est procedentis, neque actiūa est, sed hoc tantum habet, ut referatur ad aliud, ut docet Aristoteles in *predicatione*.

QVAE-